

# อนาคต การเมืองไทย

ศ.ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช



มัชฌิมวิถีจึงเป็น  
ทางเลือกและ  
ทางออกของ  
สังคมทุกสังคม  
ไม่เฉพาะแต่  
สังคมไทยเท่านั้น



สถาบันนโยบายศึกษา  
INSTITUTE OF  
PUBLIC POLICY STUDIES

# อนาคต การเมืองไทย

---



สถาบันนโยบายศึกษา  
INSTITUTE OF PUBLIC POLICY STUDIES

# อนาคต การเมืองไทย

---

ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช



## ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ชัยอนันต์ สมุทวณิช.

อนาคตการเมืองไทย. -- พิมพ์ครั้งที่ 2 --- กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา, 2539.  
96 หน้า.

1. ไทย -- การเมืองและการปกครอง. I. ชื่อเรื่อง.

320.9593

ISBN 974-8196-21-6

ชื่อเรื่อง	อนาคตการเมืองไทย
ผู้เขียน	ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช
ปีที่พิมพ์	พิมพ์ครั้งแรก ตุลาคม 2538 พิมพ์ครั้งที่ 2 มิถุนายน 2539 พิมพ์ครั้งที่ 3 พฤษภาคม 2541
จำนวนพิมพ์	1,500 เล่ม
เจ้าของ	สถาบันนโยบายศึกษา 99/146 ซอยหมู่บ้านงามวงศ์วาน ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 9411832-3 โทรสาร 9411834
ตรวจสอบฉบับ	ชอเม แก้วมรกต
ดำเนินการพิมพ์	บริษัท พี. เพรส จำกัด โทร. 331-5107
พิมพ์ที่	บริษัท สุขุมและบุตร จำกัด
จัดจำหน่ายโดย	ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศาลาพระเกี้ยว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พญาไท กรุงเทพฯ 10330 โทร. 218-7000, 218-3980-2, 255-4433 โทรสาร 255-4441 e-mail: cubook@chula.edu. <a href="http://www.chula.edu/cubook/index.htm">http://www.chula.edu/cubook/index.htm</a>
SIQA	50 บาท

## คำนำการพิมพ์ครั้งที่ 3

หนังสือ “อนาคตการเมืองไทย” โดย ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกจำนวน 3,000 เล่ม โดยสำนักงานกองทุนการวิจัย (สกว.) และ 2,000 เล่ม โดยสถาบันนโยบายศึกษาชาติตลาดในเวลา 2 ปีเศษ สถาบันนโยบายศึกษาจึงขออนุญาตผู้เขียนในการพิมพ์ครั้งที่สามโดยมิได้เปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระใดๆ ความทันสมัยของข้อเขียนทุกชิ้นและสภาวะที่ครอบคลุมมิติต่างๆ ทางการเมืองและสังคมภายใน 60-70 หน้าหนังสือย่อมสร้างประโยชน์ทางปัญญาแก่สาธารณชนได้ในวงกว้าง

สถาบันนโยบายศึกษาหวังว่าการพิมพ์ “อนาคตการเมืองไทย” ครั้งที่ 3 จะมีส่วนช่วยให้การเมืองเป็นเรื่องของสาธารณชนมากขึ้น และจะทำให้พวกเราทุกคนมีความหวังกับอนาคตการเมืองไทยยิ่งขึ้นกว่าปัจจุบัน

ปาริชาติ ศิวะรักษ์

ผู้อำนวยการร่วม

สถาบันนโยบายศึกษา (IPPS)

พฤษภาคม 2541

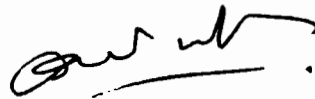
# คำนำการพิมพ์ครั้งที่ 1

## สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

นอกเหนือจากการสนับสนุนการโครงการวิจัยที่สอดคล้องกับแนวทางที่กำหนดโดยคณะกรรมการนโยบายสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแล้ว สกว.ยังให้ความสำคัญเป็นอย่างสูงแก่การเผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีคุณค่ากล่าวคือ บุกเบิกพรมแดนแห่งความรู้ใหม่ๆ ลุ่มลึกทางจินตนาการ มีนัยเชิงนโยบาย สาธารณะ มุ่งแก้ไขปัญหาในอนาคต และหนักแน่นในทางวิชาการ—ทั้งที่ได้รับความสนับสนุนโดย สกว. และที่คัดเลือกมาจากแหล่งอื่นๆ—ไปสู่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ ด้วยความเชื่อว่าการอาศัยข้อค้นพบที่ผ่านการไตร่ตรองมาเป็นอย่างดีแล้วเป็นหลักในการกำหนดนโยบายในระดับต่างๆมากขึ้น คือ ลู่ทางหนึ่งที่จะเอื้อประโยชน์แก่สาธารณชนในประเทศไทย

หนังสือเล่มที่ท่านกำลังถืออยู่นี้เป็นหนึ่งในผลงานที่ดีด้านไทยศึกษา ซึ่งอยู่ในการดูแลของฝ่ายความสัมพันธ์ข้ามชาติและทางเลือกในการพัฒนาของ สกว. ที่ได้รับการคัดเลือกมาจัดพิมพ์เพื่อการพิจารณาอย่างกว้างขวางด้วยความหวังว่าการพยายามเข้าใจตนเองอย่างรู้สึกตัวมากยิ่งขึ้นจะเกื้อกูลต่อการพัฒนาสังคมไทยให้อารยะ เป็นธรรม งดงาม และมีคุณค่าต่อทุกๆ ฝ่ายอย่างทัดเทียมกันมากขึ้น



ศาสตราจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช

ผู้อำนวยการ สกว.

## คำนำผู้เขียน

เมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2538 นี้ ข้าพเจ้าได้รับเชิญจากกระทรวงกลาโหมให้บรรยายเรื่อง “แนวโน้มยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจและการเมืองไทยในทศวรรษหน้า”

ในการบรรยายครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ทำประเด็นการเสนอความเห็นไว้ แต่ยังมีได้จัดทำเป็นอรรถาธิบาย ต่อมาในเดือนเมษายน ข้าพเจ้าได้แสดงปาฐกถาเรื่อง “อนาคตการเมืองไทย : มัชฌิมวิถีในโลกยุคปัจจุบัน” ณ ราชบัณฑิตยสถาน และเรื่อง “อนาคตของการเมืองไทย” ใน Thailand Lectures ที่มูลนิธิไชยัง ลี้มทองกุล จัดขึ้นอีก และเนื่องจากมีผู้ให้ความสนใจในคำบรรยาย ข้าพเจ้าจึงได้นำหัวข้อสำคัญๆมาจัดทำเป็นข้อเขียนขนาดสั้น โดยทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย(สกว.) ได้จัดพิมพ์ร่วมกับสถาบันนโยบายศึกษา เพื่อเผยแพร่ในวงกว้างต่อไป

ชัยอนันต์ สมุทวณิช

ประธานมูลนิธิไชยัง ลี้มทองกุล

ประธานสถาบันนโยบายศึกษา

เมษายน 2538

# สารบัญ

โลกกับมนุษย์	9
วัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลง	12
จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ และผลกระทบต่อการเมือง	19
ความจำเป็นที่จะต้องมีกรปฏิรูปทางการเมือง	28
การกระจายมวลประชา และการจัดแบ่งอำนาจในสังคมเสียใหม่	31
ปัญหาด้านโครงสร้าง อำนาจ กับกระบวนการทางการเมือง	32
สังคมเปิดกับประชาธิปไตย	38
สถานการณ์ของประเทศไทย	51
การตื่นขึ้นทางวัฒนธรรม	59
มัชฌิมวิถี	68



# โลกกับมนุษย์

อีกไม่กี่ปีข้างหน้า โลกจะเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 อาจกล่าวได้ว่า การเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 นั้น ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านกาลเวลา ซึ่งเป็นไปตามกาลสมัย (chronological) ที่เวลาเคลื่อนไปข้างหน้าเรื่อยๆ ไม่มีวันหยุดเว้นแม้โลกจะแตกดับลงโลก เราจึงมีอายุขัยในแง่ของกาลเวลา (chronological age) ซึ่งศตวรรษที่ 21 เป็นเพียงจุดเล็กๆจุดเดียวของกาลเวลาอันยาวนานประมาณ 4,600 ล้านปี นับตั้งแต่โลกก่อรูปขึ้นมา

โลกเรายังมีอายุขัยทางชีวภาพ (biological age) และอายุขัยทางวัฒนธรรม (cultural age) อีกด้วย อายุขัยทางชีวภาพนั้น เริ่มขึ้นเมื่อประมาณ 3,500 ล้านปีมาแล้ว เมื่อเกิดเซลล์ๆเดียว วิวัฒนาการรวมกับสัตว์หลายเซลล์จนสามารถอยู่รอดปลอดภัยได้ ส่วนอายุขัยทางวัฒนธรรมนั้นสั้นที่สุดเมื่อเทียบกับอายุขัยทางกาลเวลาและทางชีวภาพ แต่ก็ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงและรวดเร็วต่อโลกในฐานะที่เป็นกายภาพและชีวภาพ

โลกทั้งสามสภาวะนี้มีลักษณะร่วมที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลง ซึ่งความเป็นอยู่ คือ ความเป็นไป (Being is becoming) นอกจากนั้น วิวัฒนาการของสรรพสิ่งก็มักจะเป็นการคลี่คลายขยายตัว จากสิ่งที่มีลักษณะเดียวไปสู่สิ่งที่มีความซับซ้อน (complexity) มากขึ้นเป็นลำดับ ความซับซ้อนนี้มักจะควบคู่ไปกับความหลากหลาย (diversity) และมีความสัมพันธ์ต่อกันทางโครงสร้างและกระบวนการในทางที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (interdependence)

ภายใต้กฎแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ พลังงาน (energy) ทั้งที่มาจากธรรมชาติและจากสิ่งมีชีวิต คือ สัตว์ พืชพรรณ และมนุษย์ คือปัจจัยขั้นต้น

ที่ผลักดันการเปลี่ยนแปลง ควบคู่ไปกับการค้นคิดประดิษฐ์สรรค์ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ที่กล่าวว่าโลกกำลังจะเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 นั้น ย่อมมีนัยทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมลักษณะทางเศรษฐกิจและการเมืองไว้ด้วย โดยปกติแล้วมักจะมีการแยกวัฒนธรรมออกจากเศรษฐกิจและการเมือง แต่ในที่นี้เราถือว่าเศรษฐกิจและการเมืองเป็นส่วนย่อยของวัฒนธรรม ซึ่งระบบความคิด-ความเชื่อของมนุษย์เป็นแก่นแกน หลักที่นำไปสู่การก่อเกิดของแนวคิด-วิธีการ-กระบวนการอยู่ร่วมกันทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการประกอบอาชีพหรือด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน-สังคม ตลอดจนวิถีความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับอำนาจการปกครอง และระหว่างชุมชนหรือสังคมนานาชาติ

โลกได้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมาโดยตลอด นับตั้งแต่มนุษย์ดึกดำบรรพ์ยุคแรกรู้จักใช้เครื่องมือ (Homo habilis) เมื่อประมาณล้านปีมาแล้ว ยิ่งเมื่อมนุษย์ดึกดำบรรพ์มีวิวัฒนาการทางสรีรภาพ สามารถเหยียดยืนตัวตั้งตรงได้ (Homo erectus) ชีวิตของมนุษย์ก็เริ่มซับซ้อนกว่าแต่ก่อน มีการประมาณการว่ามนุษย์รู้จักใช้ไฟเป็นครั้งแรกเมื่อประมาณ 500,000 ปีมาแล้ว

มนุษย์ยุคใหม่ (Homo sapiens) เริ่มสร้างชุมชนในอาณาบริเวณต่างๆ เมื่อผ่านพ้นยุคน้ำแข็งเมื่อประมาณ 20,000 ปี ที่ผ่านมา

มนุษย์เริ่มเขียนภาพประมาณ 40,000 ปี ก่อนคริสตศักราช ศิลปะวัฒนธรรม จึงเกิดก่อนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อมนุษย์ถูกสภาพแวดล้อมผลักดันให้ต้องหาอาหารเพื่อดำรงชีพ ด้วยการล่าสัตว์และเก็บของป่า ยิ่งมนุษย์ตั้งถิ่นฐานอย่างยาวนานเพราะเริ่มเพาะปลูกพืช ความจำเป็นในการปกป้องสิ่งที่ลงแรงไป นำไปสู่การอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องช่วยจรรโลงให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยมีความขัดแย้งน้อยที่สุด

อารยธรรมของมนุษย์เริ่มเมื่อ 5,000 ปีก่อนคริสตศักราช แต่อารยธรรมในอดีตเรื่อยมาจนถึงประมาณ 1,200 ปีก่อนคริสตศักราช มีลักษณะกระจุกตัวเป็นหย่อมๆ โดยมีการติดต่อกันน้อยมาก เพราะข้อจำกัดทางการคมนาคมสื่อสาร ราวจน 500 ปีก่อนคริสตศักราช จนถึงปีแรกของคริสตศักราช ระบบความคิด-ความเชื่อจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปและมีผลกระทบถึงเมือง ซึ่งถูกผลักดันให้กลายเป็นอาณาจักร ในช่วงเวลานี้

ระบบและระบอบการเมือง-การปกครองที่เป็นรากเหง้าของการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมจึงเพิกถอนตัวขึ้นเมื่อไม่กี่พันปีที่ผ่านมานี้เอง ในแง่ที่อายุขัยของชีวิตทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจึงมีน้อยกว่าอายุขัยของวัฒนธรรมและอารยธรรมมากนัก ข้อควรคำนึงก็คือ ในเมื่อโลกเราเปลี่ยนไปทั้งทางกาลเวลา ทางชีวภาพ และทางวัฒนธรรม สิ่งที่เรารู้จักกันในนามของการเมืองจึงต้องแปรผันไปตามกาลเวลาและวัฒนธรรมเสมอ

## วัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลง

ในขณะที่ทุกส่วนของโลกต่างมีอายุขัยทางกาลเวลาและชีวภาพไม่แตกต่างกัน แต่ส่วนของโลกมีอายุขัย และความซับซ้อนทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองต่างกัน การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความแตกต่างทางเศรษฐกิจ-สังคม-การเมือง ระหว่างส่วนต่างๆของโลก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมชั้นพื้นฐานที่เกี่ยวกับความคิด-ความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อจักรวาลและโลกในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกาลเวลาและชีวภาพ ในแง่นี้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงเกิดจากการเปลี่ยนแปลงชั้นพื้นฐานดังกล่าวข้างต้นก่อน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นพลังขับเคลื่อนแล้ว ผลกระทบต่อการดำรงชีพ-การประกอบอาชีพจึงเกิดขึ้น ดังกรณีของการปฏิวัติทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 18 เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนี้มิได้เกิดในทุกส่วนของโลกพร้อมๆกันไป จึงอาจกล่าวได้ว่าแต่ละส่วนของเมืองที่เคยมีความแตกต่างกันไม่มากนักก่อนศตวรรษที่ 17 เริ่มมีความแตกต่างกันมากขึ้นเป็นลำดับ นับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา ทั้งนี้เนื่องจากในปลายศตวรรษที่ 17 ต่อกับต้นศตวรรษที่ 18 นี้ การเติบโตของระบบความคิดแบบวิทยาศาสตร์ได้ส่งผลสะท้อนอย่างมากต่อการมองโลกและชีวิตของชนชั้นนำในอังกฤษและยุโรป

ในขณะที่ยุโรปก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 18 ด้วยพลังทางวิทยาศาสตร์ที่ก่อให้เกิดการเพิ่มพูนการผลิต ไม่เฉพาะแต่ทางด้านธัญญาหาร แต่สามารถผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ล้าหน้าชาติในเอเชียและอัฟริกาได้ วัฒนธรรมของเอเชียยังคงเป็นวัฒนธรรมตามระบบความคิด-ความเชื่อที่ส่วนข้างมากของ

สังคมยังล่าหลังอยู่

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุโรปส่งผลสะท้อนต่อชุมชนหลายแห่งในโลกนอกยุโรป ที่สำคัญที่สุดคือแนวความคิดเรื่องการจัดระเบียบสังคม โดยเน้นอำนาจรัฐศูนย์กลาง เน้นอำนาจสูงสุดที่เรียกว่าอำนาจอธิปไตยและนำเอาแนวคิดเรื่องความเป็นนิติรัฐเข้ามาเป็นเครื่องมือในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน พร้อมๆไปกับการอาศัยหลักการเรื่องสัญญา (contract) มาเป็นเงื่อนไขบังคับความสัมพันธ์ทั้งระหว่างปัจเจกบุคคลด้วยกัน และระหว่างผลประโยชน์ภายในรัฐหนึ่งกับอำนาจและผลประโยชน์ในอีกรัฐหนึ่ง

การเติบโตทางอุตสาหกรรมระหว่าง ค.ศ.1800-1850 ยังทำให้ส่วนต่างๆ ของโลกมีความแตกต่างและเหลื่อมล้ำกันมากขึ้น ที่สำคัญก็คือความเหนือกว่าทางวิทยาศาสตร์ กำลังอาวุธได้ก่อให้เกิดการสร้างเชื่อมั่นทางอารยธรรม และวัฒนธรรมของยุโรปและอังกฤษว่ามีเหนืออารยธรรมและวัฒนธรรมเก่าแก่ดั้งเดิมของส่วนที่ด้อยกว่าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จนในที่สุดมนุษย์ในส่วนอื่นๆ ของโลกที่เป็นแหล่งวัฒนธรรมและอารยธรรมที่เก่าแก่กว่าวัฒนธรรมของชาวยุโรป-อังกฤษ กลับถูกภาวะกดดันให้สูญเสียความเชื่อมั่นในวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น ยิ่งหลายส่วนของโลกกลายเป็นอาณานิคมของชาติอังกฤษและยุโรป กระบวนการครอบงำทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการควบคุมบังคับด้วยกำลังผ่านระบอบ-กระบวนการทางการเมือง-การปกครอง ก็ยิ่งดึงโถมเข้าสลายความแข็งแกร่งของวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างต่อเนื่อง

## การฟ่ายแฟกทางวัฒนธรรมของโลกตะวันออก

การฟ่ายแฟกทางการเมืองและการเมือง ยังมีผลไม่รุนแรงเท่าการฟ่ายแฟกทางวัฒนธรรมระหว่าง ค.ศ.1800-1850 ในขณะที่ราชวงศ์จักรีเริ่มผืนกรวมรัฐได้ และขยายการค้าทั้งระหว่างจีนและชาติต่างๆ ในยุโรป ความ

ขัดแย้งทางการค้าระหว่างอังกฤษกับจีนเกี่ยวกับฝิ่น ก็ก่อให้เกิดสงครามฝิ่นครั้งแรกในค.ศ.1839 ในระยะนี้เองที่อังกฤษสามารถสร้างมหาอาณาจักรได้กว้างไกลกว่าอาณาจักรในสมัยใดๆที่ผ่านมา

อายุขัยของโลกในแง่วัฒนธรรม จึงถูกรอบงำด้วยมหาอำนาจทางอังกฤษและยุโรปอยู่ถึงสองศตวรรษ ในระยะนี้ “วัฒนธรรมของโลก” จึงมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมของโลกตะวันตก กระบวนการอัศวินคตานุวัตร (Westernization) เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและมีผลกระทึอนสูง เพราะมีเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพสูง คือ รัฐประชาชาติ ควบคู่ไปกับความเหนือกว่าทางกำลังอาวุธและกำลังการผลิต

เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 20 การแข่งขันระหว่างมหาอาณาจักรอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมัน ก็เริ่มขึ้น และนำไปสู่สงครามในแอฟริกาใต้ (Boer) และสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ซึ่งแบ่งยุโรปเป็นสองค่าย ในค.ศ.1911 มหาอาณาจักรจีนล้มทลายลง และญี่ปุ่นเริ่มฮึกเหิมเพราะเอาชนะกองเรือรัสเซียได้ ใน ค.ศ.1905 อาณาจักรออตโตมานเริ่มเสื่อมลง และพอลถึง ค.ศ.1913 ก็สูญเสียอาณาเขตในยุโรปที่เคยครอบครองไว้เกือบหมด ในระยะเวลาเดียวกันนี้ อเมริกา ซึ่งเป็นทวีปใหม่ก็เริ่มมีความเจริญทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมมากขึ้นเป็นลำดับ

อาจกล่าวได้ว่า การปฏิวัติทางเทคโนโลยีเริ่มขึ้นเมื่อต้นศตวรรษที่ 20 นี้เอง เมื่อพี่น้องตระกูล Wright สามารถประดิษฐ์เครื่องบินได้ในปี 1903 สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง จึงเป็นสงครามที่มนุษย์อาศัยเทคโนโลยีทำลายล้างกันอย่างกว้างขวาง ทั้งทางบก ทางเรือ และทางอากาศ

ศตวรรษที่ 20 เริ่มขึ้นด้วยความอหังการในความสามารถของมนุษย์เหนือธรรมชาติ ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือ รัฐประชาชาติ (nation-state) ได้กลายเป็นเทคโนโลยีทางสังคม ซึ่งห่อหุ้มปกป้องการขยายตัวของทุน และการค้าทั้งภายในและระหว่างชาติได้เป็นอย่างดี ก่อนหน้านั้นรากฐานของรัฐประชาชาติ โดยเฉพาะของมหาอำนาจอังกฤษและฝรั่งเศสมีความแข็งแกร่ง

มั่นคงแล้ว ตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 ต่อกับต้นศตวรรษที่ 19 ที่ควรกล่าวถึงก็คือ การก้าวขึ้นสู่อำนาจของนโปเลียน ซึ่งประกาศตนเป็นจักรพรรดิฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ.1804 และยตราทัพยึดดินแดนส่วนต่างๆของยุโรปนับตั้งแต่ ค.ศ.1804 - 1812 ในช่วงเวลานี้เองที่นโปเลียนได้นำระบบกฎหมายแบบใหม่ ในรูปของประมวลกฎหมาย (Code Napoleon) มาใช้โดยมีถึง 2,281 มาตรา ในเล่มเดียว ประมวลกฎหมายนี้ให้หลักประกันทรัพย์สินส่วนบุคคล ความเสมอภาคตามกฎหมายและให้เสรีภาพทางศาสนา ระบบกฎหมายแบบนี้มีอิทธิพลไม่เฉพาะแต่ในยุโรปเท่านั้น แต่ยังคงกลายเป็นแบบฉบับของการจัดทำกฎหมายใหม่ขงหลายชาติในโลก รวมทั้งไทยเราด้วย

ในขณะที่สถานการณ์ในยุโรปเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 18 และ 19 การเปลี่ยนแปลงในเอเชียอาคเนย์เป็นไปอย่างเชื่องช้า อันนับเพ็งจะรวมเป็นรัฐที่มั่นคงได้ในค.ศ.1802 โดย เหงียน อานห์ (จักรพรรดิ เงี้ยลอง 1762-1820) Sir Thomas Stamford ทำสัญญากับสุลต่านยะโฮร์ของมลายา ผนวกสิงคโปร์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของจักรภพอังกฤษในค.ศ.1819

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้านระบบความคิด-ความเชื่อในยุโรปนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่รวดเร็วและต่อเนื่อง เมื่อนโปเลียนต้องถอยทัพจากการยึดเข้ามาสโควในค.ศ.1812 ความอ่อนเปลี้ยของกองทัพมีผลให้รัฐต่างๆ ในยุโรปก่อหวอดแข็งข้อต่ออำนาจของฝรั่งเศส ดยุคแห่งเวลลิงตันของอังกฤษขับไล่ฝรั่งเศสออกจากสเปน และรุกเข้าไปในฝรั่งเศสในค.ศ.1814 ที่ไลป์ซิก ในค.ศ.1813 กองกำลังร่วมของออสเตรีย ปรุสเซีย และรัสเซีย สามารถเอาชนะนโปเลียนได้ ในปี 1815 กองทัพอังกฤษ ภายใต้การนำของเวลลิงตันเอาชนะนโปเลียนได้

การเปลี่ยนแปลงในยุโรปและการขยายตัวของอังกฤษและฝรั่งเศสมายังเอเชียอาคเนย์ นับตั้งแต่ทศวรรษ 1850 เป็นช่วงเวลาที่จีนและอินเดียซึ่งเป็นอารยธรรมใหญ่และเป็นแม่แบบของวัฒนธรรมทางเอเชียอาคเนย์ กำลังอ่อนกำลังลง ในทศวรรษ 1850 อังกฤษเข้าปกครองอินเดีย อิทธิพล

ของพวกเขาเริ่มเสื่อมลงในจีน นับตั้งแต่ทศวรรษ 1800 เป็นต้นมา การปกครองและการบริหารเต็มไปด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวงและไร้ประสิทธิภาพ สมาคมลับที่ต่อต้านราชวงศ์ชิงของพวกเขาเริ่มลุกขึ้นราวดอกเห็ด ในค.ศ. 1853 กบฏไต้ผิงยึดนานกิงได้ มีผลทำให้การการลุกฮือขยายตัวไปอีก 15 มณฑล ระหว่างค.ศ.1853-1864 จีนเริ่มแตกแยกมากขึ้น เพราะรัฐบาลแมนจูมีมือชาติดุโรปเข้าช่วยต่อสู้ โดยยอมยกท่าเรือสำคัญๆ ผลประโยชน์ทางการค้า และให้ชาวจีนได้โดยถูกกฎหมาย แม้รัฐบาลแมนจูจะได้อำนาจคืนในปี 1864 แต่สงครามกลางเมืองก่อให้เกิดความพินาศและความเดือดร้อนทุกข์หอยมหญ้า ผู้คนล้มตายถึง 20-30 ล้านคน

อาจกล่าวได้ว่าเมื่อถึงปลายศตวรรษที่ 19 อิทธิพลทางวัฒนธรรมของจีนและอินเดียที่มีต่อกลุ่มผู้นำในเอเชียอาคเนย์ได้เสื่อมคลายลง แม้ในอินเดียเองชนชั้นนำของอินเดียได้หันเหไปหาอารยธรรมตะวันตก โดยอาศัยภาษาอังกฤษเป็นสื่อและเห็นความสำคัญของการศึกษาแบบอังกฤษและยุโรปมากขึ้นเป็นลำดับ ความแตกแยกกระส่ำระสายในจีน ก่อให้เกิดการไหลบ่าอพยพย้ายถิ่นของคนจีนมายังเอเชียอาคเนย์ จนต่อมาได้กลายเป็นชนกลุ่มน้อยที่ทรงอิทธิพลทางเศรษฐกิจมากที่สุดในภูมิภาคนี้

ในช่วงเวลาหนึ่ง (1850-1900) ที่สยามเริ่มสูญเสียความมั่นใจในอารยธรรมจีน-อินเดีย ชนชั้นนำของไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มกระบวนการปฏิรูปการปกครอง และสร้างความทันสมัยให้แก่รัฐสยาม จนเกิดความมั่นคงและความสามารถในการอยู่รอดอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

อิทธิพลทางวัฒนธรรมตะวันตกในแง่ระบบความคิด ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในยุโรปมาแล้ว เริ่มส่งผลสะท้อนในเอเชีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อราชวงศ์ชิงถูกโค่นล้มลงในค.ศ.1911 ทำให้ระบอบสาธารณรัฐและแนวคิดประชาธิปไตยโดยมีผู้แทนราษฎรปรากฏเป็นจริงทางรูปธรรม แทนที่จะเป็นเพียงนามธรรม อีกไม่กี่ปีต่อมาในค.ศ.1917 ราชวงศ์



โรมานอฟที่ปกครองรัสเซียก็สิ้นสุดลง ตามมาด้วยการสิ้นสุดของอาณาจักรออตโตมันในค.ศ.1923 เมื่อเคมาลประกาศจัดตั้งสาธารณรัฐตุรกีขึ้น และประกาศใช้รัฐธรรมนูญ, ประมวลกฎหมายแพ่งและอาญาฉบับใหม่, ยกเลิกการมีระบบการยาหลายคน, ให้สตรีมีสิทธิออกเสียง, ใช้อักษรลาตินแทนอักษรเดิม, ส่งเสริมให้คนเตอร์กแต่งกายแบบยุโรปและริเริ่มโครงการเศรษฐกิจสี่ปี

การเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 20 จึงมีมิติทางการเมืองสูง สถานการณ์ในเอเชียและตุรกีส่งผลสะท้อนต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทยโดยตรง ถึงแม้ความคิดเรื่องการมีรัฐธรรมนูญและการปฏิรูปทางการเมืองจะเริ่มก่อหวอดขึ้นตั้งแต่กษัตริย์สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก็ยังไม่ส่งอิทธิพลรุนแรงและเร่งเร้าเท่ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจีน (1911) ในรัสเซีย (1917) และในตุรกี (1923) ดังกล่าวมาแล้ว การเปลี่ยนแปลงในระบอบความคิดของชนชั้นนำ ทั้งที่เป็นกลุ่มอำนาจและกลุ่มที่ยังไม่มีอำนาจ ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 มีลักษณะร่วมกัน คือ การสูญเสียความเชื่อมั่นในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และเล็งเห็นทางเลือกใหม่ในระบอบรัฐธรรมนูญ โดยมีรัฐสภาที่เป็นตัวแทนของประชาชน

เป็นที่น่าเสียดายว่า ระบอบรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) ไม่ได้มีโอกาสที่จะดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องภายหลังก.ศ. 2475 แต่กลับถูกทดแทนด้วยระบอบรัฐนิยม (Statism) และระบอบรัฐนิยมนี้ก็ได้รับการเสริมแต่งโดยระบอบพัฒนานิยม (Developmentalism) ในกาลต่อมา ซึ่งภายใต้ระบอบนี้การเมืองได้ถูกแช่แข็งโดยการปกครองที่คณะทหารร่วมกับข้าราชการพลเรือนทำการขึ้นนำประเทศอย่างต่อเนื่องถึงกว่าสามทศวรรษ (2501-2535)

ตลอดระยะเวลา 60 กว่าปีที่ผ่านมานี้ สังคมที่ได้ก่อกำเนิดระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทน ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ 2 ด้าน คือ บทบาทของรัฐประชาชาติ ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง กับกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งทำให้ลักษณะของทุนและการผลิต ตลอดจนการสื่อสารคมนาคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

เมื่อลักษณะของระบบทุนที่เติบโตควบคู่กันมากับการเติบโตของรัฐประชาชาติ และการฉีกกำลังของระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนเปลี่ยนไป กลไกและกระบวนการดั้งเดิมของระบอบการเมือง จึงไม่อาจรองรับสถานการณ์ใหม่ที่ซับซ้อนกว่าเก่าได้

ก่อนที่จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงเช่นว่านี้ ควรระลึกว่าระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนที่ล้าสมัยไปแล้วนั้น กลับกำลังฉีกกำลังแรงขึ้นในสังคมไทย กลไกและกระบวนการ เช่น พรรคการเมือง และสภาผู้แทนราษฎร ในฐานะที่เป็นสถาบันนำของระบอบดังกล่าว นับวันยังเป็นปัญหาต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เป็นชีวิตประจำวันของกลุ่มชนที่มีความหลากหลายและซับซ้อน และบันทึกกำลังร่วมของชุมชนสังคมมากขึ้นเป็นลำดับ

# จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ และผลกระทบต่อการเมือง

อายุขัยทางวัฒนธรรมของโลกใหม่ซึ่งเริ่มขึ้นตั้งแต่ยุคแห่งปัญญาในศตวรรษที่ 18 กำลังสิ้นสุดลง ในระยะเวลา 200 ปีที่ผ่านมา กระแสความคิดที่ทรงอิทธิพลต่อโลกมากที่สุดไม่ว่าจะเป็น “โลกเสรี” หรือ “โลกคอมมิวนิสต์” ก็คือ ความเชื่อมั่นในพลังของรัฐและบทบาทของสังคมในการช่วยเหลือปัจเจกบุคคล

ก่อนหน้านั้นนับตั้งแต่ Adam Smith เขียน The Wealth of Nations (1776) เป็นต้นมา ลัทธิเสรีนิยมที่เน้นการแข่งขันระหว่างปัจเจกบุคคล โดยที่รัฐจำกัดบทบาทน้อยที่สุด มีผลให้ระบบการค้าเสรีเติบโตอย่างรวดเร็ว ราวจนกระทั่งเกิดการล่มสลายของตลาดหุ้นเวียนนาเมื่อค.ศ.1873 ผลสะท้อนที่มีต่อเศรษฐกิจของเมืองสำคัญๆ คือ ปารีส ลอนดอน แพรงเฟิร์ต และนิวยอร์ก ทำให้รัฐบาลในประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในยุคนั้นต้องทบทวนบทบาทของรัฐกับการเคลื่อนไหวของเศรษฐกิจ ในขณะที่รัฐเข้าไปแทรกแซงในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น

การเฟื่องขึ้นของสังคมนิยมมาร์กซิสต์ในปลายศตวรรษที่ 19 ก็เป็นผลจากการระส่ำระสายของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี ก่อนจะเริ่มศตวรรษที่ 20 พรรคสังคมนิยมมาร์กซิสต์ในยุโรปได้กลายเป็นพรรคการเมืองที่ใหญ่ที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่มีการเติบโตทางอุตสาหกรรมสูง ในสหรัฐอเมริกาเองก็เกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทของรัฐ โดยในทศวรรษที่ 1880 ได้มีการตั้งคณะกรรมการการค้าระหว่างมลรัฐ (Interstate Commerce Commission) เพื่อควบคุมกำกับกิจการรถไฟ และดูแลกฎหมายป้องกันการยั่วยุระหว่างธุรกิจขนาดใหญ่ (antitrust law) ด้วย

กระแสด้านธุรกิจเกิดขึ้นเพราะสถานการณ์การเคลื่อนไหวอย่างรุนแรงทางตลาดหุ้น ซึ่งก่อให้เกิดปฏิกิริยาลูกโซ่ดังได้กล่าวมาแล้ว ทำให้รัฐมีบทบาทสูงเด่นมากขึ้น ในฐานะพลังอำนาจที่จะเข้าไปช่วยเหลือประชาชน ด้วยการแทรกแซงในด้านนโยบายและการใช้จ่ายของรัฐ โดยเฉพาะด้านการบริการทางสังคม-สวัสดิการ

บทบาทของรัฐจึงได้รับการเสริมจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ ซึ่งในสมัยก่อนทศวรรษ 1970 ยังเป็นเศรษฐกิจที่ยังมิได้เข้าสู่กระแสโลกอย่างเต็มที่ ดังนั้นก่อนจะเกิดกระแสโลกาภิวัตน์ ระบบเศรษฐกิจการค้าทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ จึงเกื้อกูลเสริมส่งระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีรัฐประชาชาติเป็นหน่วยทางการเมืองหลักของสังคม แนวคิดและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่ทรงพลังคือ แนวคิดของ Keynes ก็มีผลสำคัญในการทำให้รัฐประชาชาติมีบทบาทสำคัญในชีวิตทางเศรษฐกิจด้วย เพราะตามความคิดนี้ รัฐประชาชาติที่มีอธิปไตย คือหน่วยที่สำคัญที่สุดของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและเป็นหน่วยเดียวที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจเพื่อจัดการกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ดังนั้น ทั้งวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจการเมืองของสังคมอุตสาหกรรมตะวันตกจึงหล่อหลอมผืนก้ำกัลงกันอย่างมีเอกภาพ ระบบพรรคการเมืองแบบสองพรรคเป็นกลไกที่เชื่อมโยงผลประโยชน์ที่มีการแบ่งแยกเป็นกลุ่มก้อนใหญ่ๆ ที่ชัดเจนในสังคมอุตสาหกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา โลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย ไม่ใช่เพราะวัฒนธรรมหรือการเมือง แต่เป็นเพราะเศรษฐกิจ เศรษฐกิจเริ่มเป็นตัวแปรที่สำคัญในการกำหนดรูปแบบและความสัมพันธ์ทางการเมืองทุกระดับ การเปลี่ยนแปลงในลักษณะของเศรษฐกิจซึ่งมิได้มีเพียงระบบเดียวอีกต่อไป หากมีถึง 4 ระบบซ้อนกันอยู่ โดยแต่ละระบบมีลักษณะเฉพาะ แต่มีส่วนที่คาบเกี่ยวพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีผลทำให้รัฐประชาชาติมิใช่หน่วยหลักทางเศรษฐกิจเหมือนดังที่เคยเป็นมาในอดีต

จุดเปลี่ยนนี้เกิดก่อนที่โลกจะเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 และเกิดขึ้นในขณะที่ระบบและระเบียบทางการเมืองยังคงมีรัฐประชาชาติเป็นศูนย์กลางอยู่ในขณะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบเศรษฐกิจโลกแล้ว ก็ยังมีกระแสโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นพร้อมๆกันไปอีกด้วย

ระหว่างค.ศ.1968-1973 มีสถานการณ์สำคัญสามประการเกิดขึ้นในโลก คือ วิกฤตน้ำมัน (oil shock), การลอยตัวของดอลลาร์ และการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาในหลายแห่งทั่วโลก ในทางเศรษฐกิจ การมีงานทำและอยู่ในงานนั้นอย่างมั่นคงได้กลายเป็นสิทธิทางทรัพย์สินรูปแบบหนึ่งงานในฐานะที่เป็นสิทธิตามธรรมชาติ ได้ก่อให้เกิดผลสะท้อนอย่างมหาศาลมากต่อการว่าจ้างแรงงาน และแรงงานสัมพันธ์ในประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก ที่สำคัญคือ สังคมที่มีความเจริญทางอุตสาหกรรมสูง ได้แปรเปลี่ยนเป็นสังคมแห่งความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร การศึกษา เป็นทั้งกลไกในการเคลื่อนไหวเลื่อนชั้นทางสังคมกับการให้ความมั่นคงในชีวิต ในสังคมที่มีรากฐานอยู่บนความรู้นี้ คนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นลูกจ้างทำงานในองค์กรจะต้องมีประสิทธิภาพสูง เพราะสังคมปัจจุบันเป็นสังคมขององค์กรและการจัดการ โดยอาศัยการเคลื่อนไหวของข้อมูลข่าวสาร จึงอาจกล่าวได้ว่าทรัพยากรมนุษย์และความรู้และความสามารถของคนเรากำลังเป็นพลังทางการผลิตที่สำคัญเหนือปัจจัยการผลิตอื่นๆ

## การเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจโลก

ตามความเห็นของ Peter Drucker ปราชญ์การณ์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญ 8 ประการในโลกปัจจุบัน ได้แก่

- 1) สถานการณ์ทางเศรษฐกิจปัจจุบันมีความอ่อนไหวสูง ความเสี่ยงกับความมั่นคงเกิดขึ้นควบคู่กันไป
- 2) เศรษฐกิจที่อาศัยวัตถุดิบเป็นปัจจัยหลักกำลังตกต่ำ ในขณะที่

เศรษฐกิจอุตสาหกรรมกำลังเฟื่องฟู ในค.ศ.1920 การผลิตยังคงอาศัย วัตถุประสงค์ และพลังงานรวมกันถึงร้อยละ 60 ของต้นทุนสินค้าอุตสาหกรรมหลัก (รถยนต์) ในยุคนั้น แต่ในปัจจุบัน microchip มีส่วนประกอบที่เป็นวัตถุประสงค์ และพลังงานไม่เกินร้อยละ 2 เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงสามารถเพิ่มผลผลิต ทางอุตสาหกรรมระหว่างค.ศ.1965-1985 ได้ถึง 2 1/2 เท่า โดยไม่ต้องเพิ่ม วัตถุประสงค์และพลังงานเลย

3) เกิดการแยกส่วนระหว่างปัจจัยการผลิตดั้งเดิมกับผลิตผลทาง อุตสาหกรรม ทั้งทางด้านวัตถุประสงค์และพลังงานกับทางด้านหัตถกรรมกับ แรงงาน ในปีค.ศ.1988 สินค้าและปริมาณเดียวกันกับที่ผลิตได้ในปี 1973 ใช้คนแค่ 2/5 ของกำลังแรงงานของคนงานในโรงงาน

4) ในอดีตการลงทุนมักจะเกิดขึ้นตามหลังการค้า ปัจจุบันนักลงทุน สามารถนำปัจจัยการผลิตไปไว้ที่ไหนก็ได้ เพราะในตลาดที่เป็นโลกาภิวัตร นั้น ผู้ผลิตแทนที่จะผลิตในประเทศแล้วส่งออกก็สามารถผลิตนอกประเทศ แล้วซื้อมาเป็นสินค้าเข้าได้ ดังเช่นกรณีการผลิตรถยนต์ ซึ่งทำใน อเมริกาและส่งกลับมาญี่ปุ่น หรือรถปอนเตียก เลอแมง ซึ่งออกแบบใน เยอรมนี ทำส่วนประกอบของญี่ปุ่นที่ผลิตในเกาหลี เป็นต้น

5) ในปัจจุบัน เศรษฐกิจด้านสินค้าและบริการได้แยกตัวออกจาก เศรษฐกิจด้านการเงินอย่างชัดเจน เพราะร้อยละ 90 ของธุรกรรมทางการเงินข้ามชาติไม่ใช่ธุรกรรมที่เกี่ยวกับการผลิต

6) แต่ก่อนเศรษฐกิจระหว่างประเทศเกื้อกูลและแข่งขันกันแบบ ถ้อยทีถ้อยอาศัย เช่น ในศตวรรษที่ 18 อังกฤษขายขนแกะให้ปอร์ตุเกส เพื่อแลกกับเหล้าองุ่นที่อังกฤษผลิตเองไม่ได้ หรือเมื่อกลางศตวรรษที่ 19 อเมริกาแข่งกับเยอรมนีในการขายสารเคมีให้ตลาด ขายให้แก่กันและกัน และให้แก่ตลาดโลก เป็นต้น ในปัจจุบันการค้าระหว่างประเทศเป็นเรื่องของการเป็นปรปักษ์ที่ต่างฝ่ายต่างพยายามทำลายสมรรถนะในการต่อสู้แข่งขัน ของอีกฝ่ายหนึ่ง

7) แต่ก่อนบริษัทต่างเสาะหาผลกำไรให้สูงสุดเท่าที่จะทำได้ ปัจจุบันบริษัทข้ามชาติต้องการหาส่วนแบ่งตลาดให้ได้สัดส่วนที่มากที่สุด และการค้าขายในตลาดโลก มักจะดูที่ผลตอบแทนของการลงทุนระยะยาว โดยดูอายุของการลงทุนและการได้รับผลตอบแทนว่าจะรับรายได้ภายในระยะเวลาเท่าใด (เช่น 7 ปี) เป็นสำคัญ

8) การจัดการกลายเป็นปัจจัยชี้ขาดของการผลิต ไม่ใช่ปัจจัยการผลิตแบบเก่า คือ ที่ดิน แรงงาน และเงินทุน อีกต่อไป

โดยสรุปแล้ว เราจึงไม่อาจพูดถึงระบบเศรษฐกิจที่มีเอกภาพได้ เพราะตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โลกเรามีระบบเศรษฐกิจถึง 4 ระบบ คือ

- 1) ระบบเศรษฐกิจของชาติ
- 2) ระบบเศรษฐกิจของภูมิภาค
- 3) ระบบเศรษฐกิจโลกด้านการเงิน สินเชื่อ และการลงทุน
- 4) ระบบเศรษฐกิจข้ามชาติ ซึ่งมีความต้องการทำให้เกิดตลาดโลก

การค้าเสรีที่เป็นตลาดเดียว (single market)

เมื่อ OPEC และ NIXON ลอยค่าเงินเหรียญอเมริกันในกลางทศวรรษที่ 1970 เศรษฐกิจโลกได้เปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (international) ไปเป็นเศรษฐกิจข้ามชาติ (transnational) เศรษฐกิจข้ามชาตินี้ขึ้นอยู่กับพลวัตของการหมุนเวียนของเงิน ในขณะที่เศรษฐกิจระหว่างประเทศขึ้นอยู่กับ การไหลเวียนของสินค้าและบริการ

ในช่วงเดียวกันกับที่ระบบเศรษฐกิจโลกได้เปลี่ยนแปลงไป กระแสการเมืองโลกก็ได้เปลี่ยนไปด้วย เพราะพลังการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในยุโรปได้บีบบักระบบรวมศูนย์อำนาจ เช่น สภานาโตให้ต้องผ่อนคลายการควบคุมทั้งภายในสหภาพและต่อกลุ่มประเทศบริวารลง ผลการเปลี่ยนแปลงในสหภาพโซเวียต และต่อมาในยุโรปตะวันออกนี้ทำให้สภาวะสงครามเย็นและการที่การเมืองโลกแบ่งออกเป็นสองขั้วสลายตัวลง

กระแสการเมืองโลกปัจจุบัน 4 กระแส ที่ดำรงอยู่ล้วนแล้วแต่เป็น

กระแสที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ กระแสทั้ง 4 นี้ ได้แก่

1)- การแพร่ขยายของตัวแบบการเมืองประชาธิปไตยเสรีที่เน้นเสรีภาพทางการเมือง การลดอำนาจที่เคยเข้มข้นของศูนย์กลาง และสนับสนุนการกระจายอำนาจ

2) การเน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาขององค์กรเอกชนและองค์กรประชาชน การให้ความสำคัญต่อชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มประชากรที่เคยถูกกีดกันการมีส่วนร่วมทางการพัฒนาและทางเศรษฐกิจ-การเมือง เช่นสตรี ตลอดจนการให้ความสำคัญต่อสิทธิเด็ก

3) การเน้นการร่วมกันพิทักษ์รักษาสິงแวดล้อมซึ่งถือว่าเป็นความมั่นคง (ที่มีใช้ด้านการทหาร) ร่วมกันของมวลมนุษย์ โดยสนับสนุนให้มีการร่วมมือกันข้ามรัฐ เพราะสภาพของปัญหามีลักษณะกระจายตัวข้ามอาณาเขตของรัฐหลายรัฐ และเชื่อมโยงกันทั่วโลก

4) การเน้นการลดกำลังอาวุธ ลดความรุนแรง แสวงหาแนวทางและมาตรการพหุภาคี ในการจัดการทางยุทธศาสตร์ทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเชื่อมั่น ไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Confidence Building Measures-CBM) การป้องกันการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์

จะเห็นได้ว่า แนวโน้มทางการเมืองโลก ทั้ง 4 กระแสนี้ ย่อมก่อให้เกิดผลสะท้อนโดยตรงต่อรัฐ ในฐานะที่เป็นหน่วยการเมืองระดับชาติที่สำคัญที่สุด ความมั่นคงของรัฐประชาชาติ ตลอดระยะเวลา 100 กว่าปีที่ผ่านมาในประเทศไทยเคยได้รับการดูแลปกป้องโดยกลไกอำนาจรัฐ อันประกอบด้วยกองทัพชาติและกลไกของระบบราชการ มาบัดนี้สงครามเย็นสิ้นสุดลง ภัยคุกคามของการก่อการร้ายในประเทศไม่มี แต่กระแสการเมือง-เศรษฐกิจโลก-ภูมิภาค ได้ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐใหม่หมด จากการเป็นรัฐแบบเน้นความมั่นคงทางการทหาร และมีพันธมิตรซึ่งอาศัยเงื่อนไขทาง



ความมั่นคงทางทหารเป็นด้านหลัก กลายเป็นรัฐที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยไม่อาจมีหลักประกันใดๆ ของพันธมิตรทางทหารที่เอื้อเพื่อทางการเมืองและเศรษฐกิจควบคู่กันไปด้วย สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้เกิดสภาวะของการเคลื่อนไหวสูง ทำให้ส่วนต่างๆ ของสังคมต้องปรับตัวอย่างรวดเร็วและรอบด้าน

## ผลกระทบต่อรัฐและการเมือง

จากประเด็นข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดความหลากหลายความซับซ้อนและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เอง รัฐประชาชาติและรัฐบาลของแต่ละชาติจึงประสบกับปัญหาในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจ โดยเฉพาะแบบ Keynesian ซึ่งเน้นการควบคุมอุณหภูมิจากแรงดันในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจมหภาค โดยอาศัยการเงิน สินเชื่อ และอัตราดอกเบี้ย เป็นกลไกปรับเปลี่ยนที่สำคัญ

เมื่อระบบเศรษฐกิจของโลกมีความซับซ้อน และมีแรงขับเคลื่อนเหนือการควบคุมของรัฐประชาชาติเช่นนี้ ผลสะท้อนที่เกิดจากการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ จึงทำให้กลไกสถาบันดั้งเดิมของระบอบประชาธิปไตย เช่น พรรคการเมืองและสภาผู้แทนราษฎรต้องเผชิญกับปัญหาที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความเดือดร้อนและผลประโยชน์อันหลากหลายของสังคม ซึ่งแต่ละส่วนต่างเผชิญกับสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้ ส่วนย่อยของสังคมต่างเกี่ยวพันกับระบบเศรษฐกิจทั้งสิ้น ในสัดส่วนมากน้อยต่างกัน รัฐจึงไม่สามารถจะมีนโยบายเพียงนโยบายเดียวรวมๆ กันไป โดยไม่แยกซอยให้สอดคล้องกับปัญหาที่เฉพาะเจาะจงของแต่ละส่วนของสังคมได้

ในยุโรปเอง คนยุโรปกำลังเป็นปฏิปักษ์ต่อพรรคการเมือง โดยเห็นว่าพรรคมีอำนาจมากเกินไป ทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ผู้คนกำลังมีความรู้สึกแปลกแยกกับระบบพรรคแบบสองพรรค ดังจะเห็นได้จากปฏิกิริยาของ

คนอเมริกัน ซึ่งตอบสนองต่อแนวทางการรณรงค์หาเสียงของ Ross Perot อย่างกว้างขวาง หรือในอิตาลีที่เกิดการต่อต้านมาเฟียทางการเมือง โดยสรุปแล้ว ประชาธิปไตยในตะวันตกกำลังเผชิญกับการท้าทายอย่างรุนแรง เพราะประชาชนคนธรรมดาในระดับท้องถิ่นกำลังเกิดความรู้สึกว่าพรรคการเมืองถูกครอบงำโดยกลุ่มผลประโยชน์ใหญ่ๆที่ไม่เห็นแก่ความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนยากจนในเมือง ชนกลุ่มน้อยและสตรี

ตลอดระยะเวลา 200 ปีที่ผ่านมา ตัวแบบทางการเมืองของรัฐประชาธิปไตยสมัยใหม่ คือ การล้มล้างหรือลบล้างอิทธิพลของประเพณีดั้งเดิมของเผ่าชนและชนชาติต่างๆ ตัวแบบทางการเมืองนี้ตั้งหลักเกณฑ์ไว้ว่า สังคมที่ดีคือสังคมแห่งเอกภาพ มากกว่าสังคมของความแตกต่างหลากหลาย รัฐและกลไกของรัฐจึงมีความขึงตึงมากขึ้นเป็นลำดับ แทนที่จะเปิดทางเลือกให้กับนโยบายที่เน้นความแตกต่างหลากหลายก็กลับปิดทางเลือกเหล่านั้นเสีย การก่อตัวและการขยายขอบเขตอำนาจของรัฐประชาชาติ ในฐานะศูนย์กลางที่เน้นเอกภาพ มีผลในระยะยาวให้กลไกและกระบวนการทางการเมืองมีลักษณะขึงตึงมากขึ้นเป็นลำดับ ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าระบอบประชาธิปไตยยุคใหม่ ซึ่งเกิดเมื่อศตวรรษที่ 18 ในยุโรปนั้นได้รับอิทธิพลจากวิจิตรคดีและตัวแบบทางวิทยาศาสตร์ เพราะนักคิดของอังกฤษและฝรั่งเศสคิดระบอบประชาธิปไตยขึ้นในสภาวะการณ์ของโลกเมื่อสองร้อยปีมาแล้ว ตัวแบบทางวิทยาศาสตร์กายภาพซึ่งเป็นกลไกง่ายๆไม่ซับซ้อนของนิวตัน จึงกลายมาเป็นตัวแทนของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม

ปัญหาที่มีผู้ถามอยู่เสมอในเวลานี้ ก็คือ ตัวแบบง่ายๆของประชาธิปไตยนี้จะสามารถตอบสนองต่อสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความสลับซับซ้อนมากกว่าเมื่อสองร้อยปีก่อนหลายเท่าได้อย่างไรอย่างน้อยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในยุค 100 - 200 ปีก่อน ก็แบ่งออกเป็นกลุ่มเป็นก้อนที่มีผลประโยชน์แตกต่างกันไม่มาก เช่น ภาคเกษตรกร ภาคอุตสาหกรรมและภาคพาณิชยกรรม แต่โลกปัจจุบัน นอกจากเศรษฐกิจจะมี

ถึง 4 ระบบแล้ว ภายในแต่ละสังคมเอง ผู้เลือกตั้งก็มีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งทางวัฒนธรรมและทางผลประโยชน์

ดังนั้นจึงมีผู้ให้ความเห็นว่า ระบบประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21 นี้ จำต้องมีการปรับปรุง หรือแม้แต่ต้องคิดค้นขึ้นใหม่ ให้สอดคล้องกับความซับซ้อนของสังคม เมื่อหวนกลับไปพิจารณาวิวัฒนาการของระบบประชาธิปไตยแล้ว จะเห็นได้ว่าภารกิจของการปรับตัวในปลายศตวรรษที่ 19 คือ การเผชิญกับวิกฤตของการขยายสิทธิการเลือกตั้งไปยังผู้ไร้สมบัติและสตรี นอกจากนั้นจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็ไม่มากนักเหมือนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คือ มีเรือนแสนไม่ใช่อะไรหลายสิบล้าน

วิวัฒนาการของประชาธิปไตยในยุโรปที่สำคัญได้แก่ การก่อเกิดของพรรคขนาดใหญ่ที่เรียกว่า พรรคซึ่งเน้นฐานมวลชน (Mass Party) เช่น พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยในหลายประเทศ เพื่อได้ตอบกับการเผชิญหน้าระหว่างผู้ใช้แรงงานกับชนชั้นกลาง

ในทศวรรษที่ 1950 การปฏิรูปทางการเมืองที่สำคัญในยุโรปและอเมริกาก็คือ การจัดให้กลุ่มผลประโยชน์ซึ่งได้แก่ บริษัทใหญ่ๆ ได้เข้ามาแข่งขันกันในการบวณาการทางการเมืองอีกระดับหนึ่งที่สูงกว่าระดับผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วไป ระบบบริษัทยนิยม (Corporatism) นี้ก่อให้เกิดการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้แทนราษฎรกับกลุ่มผลประโยชน์ และก่อให้เกิดการคอร์รัปชัน "ที่ถูกต้องกฎหมาย" ในที่สุด

หลังจากทศวรรษที่ 1950 โลกแบ่งออกเป็นสองขั้ว เพราะสงครามเย็นระหว่างโลกเสรีกับค่ายคอมมิวนิสต์ ระบบประชาธิปไตยในยุคนี้จึงเป็นระบบที่แสดงปฏิกิริยาโต้กลับ (Reactive) ต่อการทำลายของตัวแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์มากกว่าที่จะมีการคิดค้นแนวทางการปฏิรูปใหม่ๆ ระยะเวลา 40 กว่าปีที่ผ่านมานี้ จึงเป็นระยะเวลาที่ตัวแบบประชาธิปไตยสมัยศตวรรษที่ 18-19 และการปรับเปลี่ยนเล็กน้อยๆ เช่น บริษัทยนิยม คงตัวอยู่กับที่มาเป็นเวลานาน

## ความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปทางการเมือง

โลกเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว กำแพงเบอร์ลินแตกในค.ศ.1989 และเปิดให้สังคมของโลกคอมมิวนิสต์กลายเป็นสังคมเปิด (Open Society) และรับกระแสโลกาภิวัตน์อย่างเต็มที่ จากจุดนี้ระบอบประชาธิปไตยแบบจักรกลของนิวตันยิ่งเสื่อมโทรมลงอีก ระบบพรรคการเมืองแบบเก่าหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือการสร้างพันธมิตร และรัฐบาลผสมระหว่างพรรคต่างๆ เริ่มแตกสลาย และพรรคการเมืองเล็กๆ เริ่มเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นพรรค Green ในประเทศต่างๆ หรือพรรคที่เรียกร้องการแบ่งแยกภูมิภาคออกมาเป็นอิสระอย่าง Lombard League ในอิตาลี นอกจากนี้ยังเกิดพรรคประเภทลัทธิชาติในฝรั่งเศสและเยอรมนีอีกด้วย

ในสหรัฐอเมริกา นั้น ความพยายามที่จะตอบรับกับการเปลี่ยนแปลง กลับเกิดขึ้นนอกระบบพรรคการเมือง กล่าวคือ เกิดกระแสด้านสื่อมวลชน โดยเฉพาะรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาสาระที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายของรัฐโดยตรง นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอของผู้สมัครเข้าแข่งขันชิงตำแหน่งประธานาธิบดีอย่างเป็นทางการคือ Ross Perot ให้ประชาชนชาวอเมริกันทั้งหลายสามารถเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของรัฐบาลโดยผ่านเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ อีกด้วย

ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง อาศัยตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ในสภา โดยมีพรรคการเมืองทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญนั้น เริ่มก่อให้เกิดปัญหาของความเห็นห่างระหว่างผลประโยชน์ของพรรคและกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ กับผลประโยชน์ของประชาชนโดยทั่วไป

นาย Gianni de Michels ศาสตราจารย์ด้านเคมีอุตสาหกรรมแห่ง

มหาวิทยาลัยเวนิซ อิตาลี ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศระหว่าง 1989-1992 ให้ความเห็นว่า ประชาธิปไตยแบบจักรกลของนิวตันนั้น ไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันได้ เขาเสนอระบอบที่เรียกว่า "Prigoginian democracy" แทน Prigogini เป็นนักเคมีฟิสิกส์ ผู้ได้รับรางวัลโนเบลในปี 1977 จากทฤษฎี thermodynamic system ความซับซ้อนและการพึ่งพาต่อกันในยุคโลกาภิวัตน์ เรียกร้องให้ระบบการเมืองจะต้องเปิดโอกาสให้คนจำนวนมากที่สุดได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะในระดับรากหญ้า เทคโนโลยีใหม่ๆสามารถช่วยให้มีกลไกป้องกันกลับอิลิคทรอนิกได้ แทนที่จะเป็นกลไกของนาฬิกาแบบนิวตันก็เป็นเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกัน มีการเปิดโอกาสให้แต่ละส่วนของระบบสามารถสัมพันธ์กันได้อย่างเสรี การสั่นไหวของข้อมูลข่าวสารและปฏิกริยาย้อนกลับจะมีลักษณะเหมือนกับการอพยพของคนเรามากกว่าชิ้นส่วนของเครื่องยนต์กลไก

ความคิดเช่นนี้เกิดจากการตระหนักถึงระบบโลกที่เปิดกว้างนั้น ก่อให้เกิดการเชื่อมต่อกันระหว่างส่วนต่างๆของโลกจนโลกเป็นระบบเดียวกัน มีความสัมพันธ์กันทั้งกว้างขวางไร้ขอบเขตและถี่ขึ้นกว่าที่เป็นมาในอดีต ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ระบบการเมืองที่อาศัยตัวแบบประชาธิปไตยดั้งเดิมย่อมมีผลทำให้โครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองซึ่งตึงและเสถียรมากเกินไปไม่อาจโต้ตอบกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมได้ ความคิดที่จะให้ผลประโยชน์อันหลากหลายของทุกกลุ่มมามีบทบาทแทนพรรคการเมืองใหญ่ๆเลยนั้น ก็เป็นความคิดสุดขั้วอีกด้านหนึ่ง ปัญหาที่ควรขบคิดก็คือ แม้ระบบพรรคการเมืองจะยังคงมีอยู่ ทำอย่างไรจึงจะเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่มีผลประโยชน์อันหลากหลายและเป็นเสียงข้างน้อย สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่อนโยบาย หรือปฏิบัติการของรัฐบาลที่มีผลกระทบต่อพวกเขาโดยตรงได้ กระแสความคิดที่เน้นรัฐประชาชาติมักจะมองว่าปัญหาของระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนราษฎร ไม่ใช่ปัญหาของการมีส่วนร่วมของส่วน

ต่างๆในสังคมที่มีความหลากหลายซับซ้อนโดยตรง หากเป็นปัญหาของประสิทธิภาพทางการปกครอง ในแง่นี้ ความหลากหลาย (diversity) จึงถูกมองว่าเป็นบ่อเกิดของการแตกกระจายไร้ระเบียบ (fragmentation) ผู้ที่ยังคงเห็นความสำคัญของรัฐประชาชาติ เช่น Arthur Schlesinger Jr. (The Disuniting of America) ยังคงเน้นบทบาทของระบบพรรคการเมืองว่าเป็นเครื่องมือสำคัญของระเบียบทางการเมือง เป็นสถาบันที่ช่วยให้การเมืองมีความรับผิดชอบและเสถียรภาพ แต่ประสบการณ์ในหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทย ชี้ให้เห็นว่าระบบพรรคการเมืองที่จะนำเสถียรภาพและความรับผิดชอบมาให้แก่ระบอบการเมืองได้นั้น จะต้องเป็นระบบพรรคการเมืองที่ก้าวหน้าและมีการตรวจสอบถ่วงดุลจากภายนอกอย่างดี โดยมีสาธารณชนที่กระตือรือร้นทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา ตลอดจนมีสื่อมวลชนที่เป็นอิสระ และมีคุณภาพพอในการทำหน้าที่เป็น “ตัวแทน” ของประชาชนได้อย่างแท้จริง

# การกระจายมวลประชา และการจัดแบ่งอำนาจ ในสังคมเสรีใหม่

นักคิดอย่าง Alvin และ Heidi Toffler เห็นว่า เมื่อทศวรรษที่ 1930 นั้น ระบอบประชาธิปไตยแบบทุนนิยมต้องเผชิญกับการท้าทายจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำและลัทธินาซี ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การท้าทายมาจากลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่ในปัจจุบันระบอบประชาธิปไตยกำลังเผชิญกับสภาพการณ์ใหม่ที่แตกต่างไปจากอดีต นั่นคือ สภาพการณ์ของช่องว่างที่ถ่างห่างออกมากขึ้นทุกวัน ระหว่างสถาบันทางการเมืองกับสถาบันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งห้อมล้อมการเมืองอยู่ Alvin และ Heidi Toffler สรุปว่า สวรรค์ของสถานการณ์ใหม่นี้ก็คือ การมีระบบการสร้าง ความมั่งคั่งที่เปลี่ยนแปลงไป จากระบบการผลิตในยุคก่อนๆ ในสมัยแห่งคลื่นลูกที่สาม (คลื่นลูกแรกคือการปฏิวัติทางเกษตรกรรม ส่วนคลื่นลูกที่สองคือการปฏิวัติอุตสาหกรรม) นี้ บทบาทของรัฐประชาชาติจะต้องเปลี่ยนแปลงไป เพราะอธิปไตยแบบดั้งเดิมที่เน้นอาณาเขตพรมแดนที่ชัดเจนมีรัฐบาลคอยควบคุมมีอำนาจสูงสุด จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของโลกไร้พรมแดน ในหนังสือ The Third Wave เขาทั้งสองได้เสนอหลักการในการปฏิรูประบอบประชาธิปไตย เพื่อให้สถาบันทางการเมืองไม่เป็นสิ่งแปลกแยกไปจากกระแสการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นทั้งระดับโลกและภายในสังคม

# ปัญหาด้านโครงสร้าง อำนาจ กับกระบวนการทางการเมือง

Alvin และ Heidi Toffler ชี้ให้เห็นว่า ประชาธิปไตยโดยมีตัวแทนนั้น เป็นประติมากรรมทางการเมืองที่ตอบสนองต่อปัญหาของการมีส่วนร่วมใน สมัยศตวรรษที่ 18 ได้ดีมาก เพราะเป็นคำตอบและทางเลือกที่ดีกว่าระบอบ สืบสันตติวงศ์ และในห้วงเวลาหนึ่งระบอบนี้ก็ยังสามารถเปิดช่องทาง ปฏิบัติการป้อนกลับระหว่างชนชั้นสูงสุดกับประชาชนชั้นล่างในสังคมได้ เพราะมีสภาผู้แทนราษฎรเป็นเวทีที่กลุ่มต่างๆ สามารถมาตกลงต่อรอง ประนีประนอมกันได้อย่างสันติ

อย่างไรก็ดี ประชาธิปไตยก็มิได้แก้ปัญหาดั้งเดิมที่เป็นปัญหาพื้นฐาน ทางการเมือง นั่นก็คือปัญหาด้านโครงสร้างอำนาจ ไม่ว่าจะมิระบบพรรค การเมืองหรือระบบผู้แทนราษฎร สังคมก็ยังคงมีโครงสร้างอำนาจที่แบ่งออกเป็นชนชั้นนำระดับต่างๆกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยอยู่ดี และกลไกที่เป็นทางการของ ระบบของการมีตัวแทนประชาชนก็กลายเป็นวิธีการสำคัญที่กลุ่มผู้นำเหล่านี้ ใช้ในการหล่อหลอมอำนาจและรักษาอำนาจไว้

เมื่อเป็นเช่นนี้ การเลือกตั้งจึงมีภารกิจทางวัฒนธรรมที่สำคัญสำหรับ ชนชั้นนำ เพราะถ้าหากประชาชนทุกคนที่มีคุณสมบัติตามรัฐธรรมนูญมีสิทธิ ออกเสียงลงคะแนนหนึ่งเสียงเท่ากันแล้ว การเลือกตั้งก็เป็นเหมือนพิธีกรรม ที่ตอกย้ำมายาภาพของความเสมอภาค สิทธิในการออกเสียงทำให้ประชาชน เกิดความรู้สึกว่ามีหลักประกันว่าประชาชนยังมีทางเลือกและสามารถแสดงออก ซึ่งการเลือกนี้ได้อย่างเป็นระบบ มีระยะเวลาที่แน่นอน มีการลงคะแนนลับ เป็นต้น



สรุปก็คือ การเลือกตั้งเป็นหลักประกันความมั่นใจในเชิงสัญลักษณ์ให้ประชาชนต่างเกิดความรู้สึกว่า พวกตนยังคงเป็นใหญ่ในแผ่นดินอยู่ สามารถเลือกผู้นำและไม่เลือกผู้นำได้

ในระบอบประชาธิปไตยของทุกประเทศข้อเท็จจริงก็คือ ชนชั้นนำที่เข้าไปเป็นนักการเมืองนี้ต่างสามารถควบคุมกลไก และระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีผู้แทนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

Alvin และ Heidi Toffler ซึ่งให้เห็นว่า ระบบการเมืองของคลื่นลูกที่สองนั้น มีลักษณะเป็นกลไกแบบเครื่องจักรกลมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นจักรกลแบบทำงานการผลิตเป็นชุดๆ (batch-processing) มิใช่การทำงานในกระบวนการผลิตแบบต่อเนื่อง (continuous-flow machines) กล่าวคือ ทำงานไประยะหนึ่งแล้วก็หยุด แล้วเริ่มต้นใหม่คล้ายๆกับการทำงานของแท่นพิมพ์ ส่วนกระบวนการผลิตแบบต่อเนื่องนั้นก็เหมือนอย่างการทำงานของโรงกลั่นน้ำมัน ซึ่งเมื่อเดินเครื่องแล้วก็ทำงานต่อเนื่องไปโดยไม่หยุด

ระบบการเมืองของคลื่นลูกที่สองก็เหมือนกับจักรกลแบบแรก คือ สาธารณชนได้รับโอกาสให้เลือกระหว่างผู้สมัครระหว่างพรรคต่างๆ หลังจากนั้นจักรกลประชาธิปไตยก็ปิดสวิทช์ กล่าวคือ กระบวนการโต้ตอบติดต่อกันระหว่างประชาชนที่แท้จริงส่วนใหญ่มักกับชนชั้นนำหยุดอยู่แค่นั้น

แต่ชนชั้นนำได้สร้างจักรกลแบบทำงานไหลเวียนต่อเนื่องขึ้นมาใช้ระหว่างชนชั้นนำด้วยกันเอง คือ กระบวนการทางสภาและทางการบริหาร ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปมีส่วนรับรู้หรือเกี่ยวข้องของน้อยมาก มีแต่กลุ่มผลประโยชน์และบรรษัทใหญ่ๆเท่านั้นที่เข้าไปอยู่ในกระบวนการนี้ ในประเทศไทยเราจะเห็นได้จากการจัดให้มี กรอ. เป็นต้น

ในยุคของโลกไร้พรมแดน ยุคของสังคมข้อมูลข่าวสาร สถาบัน และระบบการเมืองจะต้องกระจายอำนาจ และมีกระบวนการตัดสินใจจากล่างสู่บน และจะต้องเป็นการปกครองที่เน้นความสำคัญของเสียงข้างน้อย ไม่ใช่การปกครองที่เน้นอำนาจเด็ดขาดของเสียงข้างมาก

ระบอบประชาธิปไตยที่เรารู้จักกันอยู่ในปัจจุบัน เป็นผลพวงของโลกยุคที่มีการผลิตทางอุตสาหกรรม ดังที่เรียกว่า mass production ดังนั้นเสียงข้างมากจึงสะท้อนถึงการสร้างมาตรฐานของสินค้ามวลชน, วิถีชีวิต, ภาษา, วัฒนธรรมและโครงสร้างทางครอบครัว ตลอดจนลักษณะพิเศษอื่นๆของสังคมอุตสาหกรรม ระบบใช้เสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจใครจะได้อะไร ได้เมื่อใด และได้อย่างไร สามารถใช้ทดแทนหลักเกณฑ์เก่าๆที่อาศัยชาติตระกูล ความสัมพันธ์ทางครอบครัวเครือญาติได้ดี เพราะมีความชอบธรรมมากกว่า ใครๆก็จึงต่างพูดถึงประชาชนและมวลชนในฐานะที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในยุคโลกานุวัตน์ Alvin และ Heidi Toffler ชี้ว่าจะต้อง “de-massify” หรือที่ข้าพเจ้าชอบใช้คำว่าเราจะต้อง disaggregate (แยกชอยย่อยออกไป) สิ่งที่เราเรียกว่า ประชาชนหรือมวลชน เพราะมวลชนมิใช่กระษัตริย์กษัตริย์เดียว แต่มีความหลากหลายซับซ้อน

ฝ่ายที่ต้องการ re-massify เป็นอีกขั้วหนึ่งที่ยพยายามชี้ให้เห็นว่าความแตกต่างหลากหลายที่มีมากขึ้นเป็นลำดับนั้น คือ การแตกแยก-แตกกระจาย (fragmentation) และจะก่อให้เกิดการสลายตัวอย่างต่อไม่ติด แต่ความเป็นจริงของโลกยุคนี้ ชี้ให้เห็นว่าทุกๆด้านของชีวิตมนุษย์พันพันกันมากขึ้นจนไม่อาจแยกออกเป็นด้านๆต่างหากจากกันได้ องค์กรรวมวัฒนธรรม การเมือง บุคคลิกภาพ ครอบครัว เศรษฐกิจ เทคโนโลยีนี้ ทำให้เราต้องคิดปรับปรุงกระบวนการทางการเมืองเสียใหม่ แทนที่จะไปเน้นการเมืองแบบมวลชนแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้ เพราะการเมืองแบบมวลชนโดยอาศัย “เสียงข้างมาก” จะละเลยความยุติธรรมทางสังคม และจะเป็นเหตุให้กลุ่มคนที่เป็นส่วนข้างน้อยต้องจมปลักอยู่กับสภาพและสถานการณ์อันเลวร้ายลงไปเรื่อยๆ โดยไม่มีทางออก-ทางเลือก เช่น คนในเมือง, เกษตรกรรายย่อย, ชนเผ่าต่างๆ เป็นต้น

แล้วเราจะรังสรรค์ประชาธิปไตยในยุคแห่งคลื่นลูกที่สามได้อย่างไร ข้าพเจ้าเองได้เสนอวลีที่ว่า “แตกต่างแต่ไม่แตกแยก” โดยใช้เป็นชื่อคอลัมน์

บทความมาหลายปีแล้ว Alvin และ Heidi Toffler เห็นตรงกันว่าเราจะต้องขจัดความคิดเดิมๆ และความกลัว ความแตกต่างไม่เหมือนกันนี้ออกไปให้ได้เสียก่อน เพื่อล้มล้างสมมติฐานที่ว่าความแตกต่างหลากหลายที่เพิ่มขึ้นนำไปสู่ความตึงเครียดและความขัดแย้งโดยอัตโนมัติ เขาทั้งสองชี้ว่าคำตอบไม่ได้อยู่ที่การขจัดความไม่เห็นพ้องต้องกัน แต่จะต้องพัฒนาการจัดการใหม่ๆ ที่มีจินตนาการมารองรับ และยอมรับความแตกต่างหลากหลายนั้นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณธรรม สถาบันใหม่ๆ นี้จะต้องฉับไวไหวตัวทันกับความจำเป็น-ความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของคนส่วนน้อยที่มีความหลากหลายทั้งทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองให้ได้

ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีข้อเสนอให้หาแนวทางใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้สำหรับประชาธิปไตยของเสียงข้างน้อย ข้าพเจ้าเองได้เคยเสนอ สภากระจก เพราะเห็นช่องว่างของประชาธิปไตยแบบศตวรรษที่ 18 นี้ Alvin และ Heidi Toffler เห็นว่าวิธีการที่ควรนำมาใช้ในกระบวนการประชาธิปไตยของเสียงข้างน้อยนี้ คือ วิธีการที่เป้าหมายหลักไม่ได้อยู่ที่ฉันทานุมัติ หากเป็นวิธีการที่เป้าหมายสำคัญ คือ การก่อให้เกิดการรับรู้ถึงความแตกต่าง และพยายามหาทางออกในการ อยู่ร่วมกัน แทนที่จะขจัดออกไปหรือกีดกันไม่ให้เข้ามามีส่วนมีเสียง

ข้าพเจ้าเสนอความคิดสภากระจกเป็นแค่เวทีที่เสียงข้างน้อยจะสามารถแสดงความเดือดร้อนทุกข์ยากได้ โดยเน้นว่าเป็นสภาที่ไม่มีอำนาจทางกฎหมายหรือการเมือง หากเป็นมาตรการทางสังคมเพื่อเสริมระบอบและกลไกแบบดั้งเดิมของประชาธิปไตยแบบเก่า แต่ก็ยังไม่มีผู้เข้าใจมากนัก โดยเฉพาะนักเลือกตั้งและกลุ่มอิทธิพลที่อาศัยกลไก-กระบวนการของระบอบการเมืองแบบเก่า ขจัดคนยากจนออกนอกसारบบของประชาธิปไตยโดยเพียงให้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งแล้วปิดสวิทช์เครื่องยนต์ประชาธิปไตยอยู่แค่นั้น )

ที่สุด ความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนเสียงข้างน้อย (ซึ่งในหลายกรณีก็มีจำนวนมากพอ แม้จะไม่มากที่สุด) ก็จะไม่มีความชอบธรรม แม้แต่ในการ

แสดงออกและอาจได้รับการกล่าวหาว่าเป็น “กบฏหมู” หรือ การก่อวินาศกรรม  
“บรรยากาศการลงทุน” ไป

ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับ Alvin และ Heidi Toffler ที่ชี้ว่าการออกเสียงลง  
คะแนนโดยอาศัยหลักของเสียงข้างมากดังที่ทำกันอยู่ ทั้งในการเลือกตั้ง  
ทั่วไปและในสภาผู้แทนราษฎรนั้น เป็นเพียงจำนวนคะแนนเชิงปริมาณ มิได้  
บ่งบอกถึงคุณภาพของทัศนะแต่อย่างใด แต่หลักเกณฑ์นี้ก็ยิ่งถือปฏิบัติกันไป  
เรื่อยๆ เพราะฝ่ายข้างน้อย โดยทั่วไปแล้วมักขาดอำนาจที่จะก่อให้เกิดผล  
สะท้อนต่อระบบการเมือง แต่ในปัจจุบันในโลกแห่งข้อมูลข่าวสารที่  
เหตุการณ์หนึ่งๆสามารถส่งผลทางจิตวิทยาต่อคนทั้งโลกได้ หากทั่วโลกได้  
รับรู้ ดังนั้น เสียงข้างน้อยที่มาจากชุมชนไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าในแอฟริกา  
ลาตินอเมริกา อเมริกาเหนือ เอเชีย ตลอดจนในออสเตรเลีย นิวซีแลนด์  
นับวันก็ยิ่งได้รับการยอมรับถึงสิทธิที่จะอยู่รอดและอยู่ดีมากขึ้น ในสถาน  
การณ์ใหม่นี้ ทางเลือกที่ Alvin และ Heidi Toffler เสนอก็คือ การปรับปรุง  
ระบบการเมืองที่สามารถผสมผสานระหว่าง majority rule กับ minority  
power ได้ ระบบการเมืองของคลื่นลูกที่สามนี้ก็คือ ระบบที่เน้นความสำคัญ  
ของเสียงข้างน้อยให้อำนาจกับเสียงข้างน้อย โดยมีการเสริมให้มีประชาธิปไตย  
กึ่งโดยตรง (semi-direct democracy) คือ แทนที่จะติดขัดอยู่กับการ  
อาศัยสภาที่มาจากกาเลือกตั้งและดำเนินการตัดสินใจภายใต้กรอบของ  
กระบวนการทางรัฐสภาแต่เพียงอย่างเดียว ก็จะต้องให้เสียงข้างน้อยกลุ่ม  
ต่างๆสามารถมีผู้แทนของตัวเองด้วย ไม่ใช่อ้างว่าพวกเขามีผู้แทนที่เขา  
ได้เคยใช้สิทธิออกเสียงลงคะแนนมาแล้ว จึงไม่จำเป็นจะต้องมาแสดงออก  
ภายหลังการเลือกตั้งอีก

ปัญหาที่ระบอบประชาธิปไตยซึ่งเน้นสภาผู้แทนราษฎรว่าเป็นกลไก  
หลักกลไกเดียวในการตัดสินใจทางการเมืองเผชิญอยู่ก็คือ ปัญหาของ  
ความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) การตกลงต่อรอง การประนีประนอมใน  
ปัญหาหลายเรื่องต้องพบกับทางตัน เพราะฝ่ายที่มีผลประโยชน์ได้-เสียต่าง

กัน ไม่ยินยอมต่อกันและความขัดแย้งก็ยืดเยื้อมากขึ้น ในประเทศไทยเรามีกรณีของเขื่อนปากมูลและการสร้างทางด่วนผ่านบ้านครัวเป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กลไกที่ใช้กันอยู่หมดความหมาย

โดยสรุปแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบันได้แปรเปลี่ยนไปไม่เหมือนในอดีต แต่อำนาจในการตัดสินใจยังคงรูปเดิมอยู่ ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ที่สำคัญก็คือ ในสังคมแต่ละสังคมต่างมีพื้นที่ต่างระดับ โดยแต่ละพื้นที่จะมีปัญหาเฉพาะไม่เหมือนกัน แต่อำนาจการตัดสินใจมารวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาไม่ใช่การเลือกระหว่างการรวมศูนย์อำนาจหรือการกระจายอำนาจ แต่ขึ้นอยู่กับปรับเปลี่ยน การแบ่งปันอำนาจในการตัดสินใจภายในระบบให้เหมาะสมมากกว่าอย่างอื่น

เมื่อวิเคราะห์ปัญหาของประชาธิปไตยโดยพิจารณาจากประเด็นต่างๆ ดังกล่าวนี ก็พอที่จะสรุปได้ว่าปัญหาหลักอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เน้นอำนาจรัฐศูนย์กลางมากเกินไป กลายเป็นการสร้างปัญหาให้กับตัวระบบเอง และหากไม่ใช้จินตนาการใหม่ก็ไม่อาจพลิกตัวออกจากสายโยงโยงของระบบที่เป็นอยู่ได้ “การปฏิรูปทางการเมือง” จึงไม่เพียงพอ เราจำเป็นต้องมีการคิดค้นออกแบบระบบและกระบวนการทางการเมืองเสียใหม่ โดยตั้งคำถามถึงลักษณะการทำหน้าที่สังคมแต่ละสังคมต้องเผชิญอยู่ว่าเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ และในเมื่อลักษณะของระบบเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ก้าวไปอีกขั้นหนึ่งแล้ว กลไก-กระบวนการทางการเมืองลักษณะใดจึงจะจรรโลงสังคมทุกๆส่วนไว้ได้ และอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก-ยั่งยืน กล่าวอีกทางหนึ่งก็คือ เราจะสามารถอาศัยพลังทางการเมืองในลักษณะที่เป็นพลังสร้างสรรค์ด้านบวก เพื่อจรรโลงและส่งเสริมให้สังคมไทยเป็นสังคมเปิด (open society) ต่อไปได้อย่างไร

# สังคมเปิด (Open Society) กับประชาธิปไตย

ข้าพเจ้าเคยกล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่า ลักษณะเด่นที่สุดของสังคมไทยเรานั้นได้แก่ การเป็นสังคมเปิดมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็ คือ ไม่ว่าจะระบอบการเมือง-การปกครองจะมีลักษณะโน้มเอียงไปในทางการรวมศูนย์อำนาจหรือนิยามการใช้อำนาจเด็ดขาดอย่างไร ระบอบการเมืองนั้นก็มิได้ก่อให้เกิดผลสะท้อนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือทำให้สังคมเปิดกลายเป็นสังคมปิดไปได้

ลักษณะพิเศษของสังคมไทยนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ระบอบเผด็จการไม่สามารถฉีกกำลังได้ในระยะยาวจนกลายเป็นระบอบเบ็ดเสร็จ (totalitarianism) ทั้งยังเป็นปัจจัยด้านลัทธิที่จะก่อให้เกิดระบอบเบ็ดเสร็จ ทั้งซ้ายจัด (คอมมิวนิสต์) และขวาจัด (ฟาสต์ซิสต์) อีกด้วย

การเป็นสังคมเปิดนั้นเกี่ยวพันกับสภาวะทางวัฒนธรรมและสภาวะทางเศรษฐกิจควบคู่กันไป แต่ก่อนอื่นเราควรทำความเข้าใจถึงความหมายของคำว่า สังคมเปิด (open society) เสียก่อน

Sir Karl Popper (The Open Society and Its Enemies) เป็นผู้ที่เสนอความคิดเกี่ยวกับ สังคมเปิด นี้ว่า อารยธรรมของมนุษย์ชาตินั้นยังคงดำรงต่อสู้อยู่กับการเปลี่ยนแปลง และก้าวผ่านพ้นจากสังคมเผ่าชน (tribal-society) อันเป็นสังคมปิด ซึ่งภายใต้สังคมแบบนี้มนุษย์ยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของพลังศักดิ์สิทธิ์ไร้้นลับ ไปสู่ "สังคมเปิด" ซึ่งเป็นสังคมที่ปลดปล่อยพลังของมนุษย์ในการตั้งข้อสงสัยวิพากษ์วิจารณ์ ใช้หลักเหตุผลได้อย่างอิสระเสรี

Popper เห็นว่า มนุษย์เรายังทำใจไม่ได้ ยังไม่สามารถผ่านสภาวะ

ของความซื่ออ้นยิ่งใหญ่นี้ได้ เพราะตามวิถีชีวิตดั้งเดิมของมนุษย์เรานั้น เผ่าชนเป็นองค์กรทางสังคมที่ให้ความอบอุ่นและความมั่นคงทั้งทางกายภาพ และทางจิตใจแก่มนุษย์เรามากที่สุด มนุษย์เราจึงสยบยอมต่ออำนาจอันศักดิ์สิทธิ์เร้นลับ ซึ่งต่อมาได้สร้างความเชื่อและคุณค่าสำหรับเผ่าชนที่เฉพาะเจาะจง คนที่เป็นสมาชิกของเผ่าไม่จำเป็นจะต้องคิดอะไรด้วยตัวเองมากนัก และยอมแลกความเป็นอิสระเสรีกับความมั่นคง

Popper วิเคราะห์ว่า บ่อเกิดของอารยธรรมตะวันตกนั้นมาจากพวกกรีก เขาเห็นว่าพวกกรีกเป็นมนุษย์กลุ่มแรกที่ก้าวจากเผ่าชนนิยม (tribalism) ไปสู่มนุษยชาตินิยม (humanitarianism) ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับ Popper ว่าพวกกรีกเป็นชนชาติแรกที่มีความพยายามเช่นนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าในระยะเวลาที่ Popper คณะเห็นว่า ความเคลื่อนไหวนี้เกิดขึ้นคือ ก่อนและระหว่างสงคราม Peloponnesian ก็ได้มีการเคลื่อนไหวในทิศทางนี้ของสิทธิรัฐละด้วยการเสนอแนวคิดแบบใหม่ที่ต่อต้านทั้งกระแสเผ่าชนนิยมและพื้นฐานหลักของสังคมแบบวรรณะพร้อมๆ กันไป

ดังนั้น การที่ดินแดนที่ประกอบด้วยเมืองต่างๆ ในแหลมสุวรรณภูมิรับเอาพุทธศาสนามาเป็นแนวคิด-ความเชื่อหลัก จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่เป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของสังคมเปิด นอกจากนั้น แนวคิดของพุทธศาสนาและสังคมเปิดนี้ยังสอดคล้องกับการขยายตัวของพาณิชย์กรรมของเมืองต่างๆ ในบริเวณสุวรรณภูมิ ในฐานะที่เป็นจุดเชื่อมทางการค้าขายระหว่างอารยธรรมใหญ่สองอารยธรรม คือ อารยธรรมจีนด้านหนึ่งกับอารยธรรมอินเดียอีกด้านหนึ่งด้วย

Popper วิเคราะห์ว่า การที่กรีกยุคเอเธนส์เรื่องอำนาจเป็นสังคมเปิดนั้น ก็เพราะปัจจัยและสภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นเมืองท่าชายฝั่งทะเล และการมีกองทัพเรือที่เข้มแข็งซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการสนับสนุนและส่งเสริมการค้าขาย พาณิชยกรรมจึงเป็นศัตรูตัวสำคัญของสังคมเปิด เพราะกิจกรรมทางการติดต่อค้าขายกับสังคมภายนอกนั้น มีผล

โดยตรงในการสร้างความกดดันให้สังคมที่มีลักษณะเป็นเผ่าชนต้องเปิดโลกทัศน์ และวิถีชีวิตให้รับกับกิจกรรมทางการค้าที่เปิดสังคมให้กว้างขึ้น

ข้อคิดของ Popper ที่ลึกซึ้งอย่างหนึ่งที่เราคควรนำมาเทียบเคียงกับการเปลี่ยนแปลงทางตะวันออก ก็คือ ข้อคิดเกี่ยวกับทฤษฎีองค์คัพพ (organic-theory) ทฤษฎีองค์คัพพนี้มีอิทธิพลทั้งในกรีกและอินเดียโบราณ Popper เห็นว่าทฤษฎีองค์คัพพที่นำมาใช้กับรัฐนั้นเป็นการเปรียบเทียบที่ผิดความจริง เพราะอวัยวะต่างๆในร่างกายของคนเรานั้นต่างประกอบหน้าที่ไปโดยแม้จะมีความสัมพันธ์ต่อกัน แต่ก็ไม่ต้องการที่จะก้าวก่ายหรือทดแทนกัน กล่าวคือ ส่วนใดส่วนหนึ่งของขาแข้งของเราก็ไม่ได้มีแนวโน้มที่ต้องการจะกลายเป็นสมอง หรือส่วนหัวของคนเราก็ไม่ต้องการเป็นท้องเป็นต้น แต่ภายในรัฐและในสังคมเปิดนั้น ลักษณะพิเศษที่โดดเด่นออกมาได้แก่ การแข่งขันระหว่างสมาชิกในสังคมเพื่อเลื่อนสถานภาพทางสังคม

ในความคิดของพวกพราหมณ์ ที่พระพุทธเจ้าคัดค้านไว้ก็เช่นกัน อำนาจของระบอบการเมืองในสมัยพุทธกาลนั้นเป็นอำนาจที่ต้องการรักษาสังคมปิดโดยอาศัยทฤษฎีองค์คัพพ ซึ่งมีความเห็นว่ารัฐและความสัมพันธ์ทางอำนาจกับส่วนต่างๆในสังคมนั้นก็เหมือนกับองค์คัพพของสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ประกอบด้วยส่วนต่างๆจำนวนหนึ่ง ซึ่งแม้ว่าส่วนต่างๆเหล่านี้จะมีลักษณะและบทบาทต่างกัน เกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันก็ตาม แต่องค์ประกอบแต่ละส่วนก็มีความสำคัญไม่เท่าเทียมกัน

สังคมนั้นเป็นรูปธรรมอย่างหนึ่งของสังคมปิด และเป็นเทคโนโลยีทางสังคมอย่างหนึ่งที่ใช้ในการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม-เศรษฐกิจการเมือง โดยเฉพาะการรักษาเสถียรภาพของสังคมไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากนัก ตลอดจนเป็นกลไกที่ใช้ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ ที่วาระเหนือกว่าจัดการให้ลงตัวในระยะยาวด้วย

ในสังคมกรีกโบราณมีการปกครองสองรูปแบบที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิงคือ ตัวแบบสังคมปิดของสปาร์ตากับตัวแบบสังคมเปิดของเอเธนส์ สปาร์ตานั้น



เป็นเมืองทางตอนใต้ที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินแถบทะเลไอโอเนียน (Ionian) เชื่อมต่อกับทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ในขณะที่เอเธนส์อยู่ทางชายฝั่งทะเลตะวันออกและเป็นเมืองท่าสำคัญ สภาพทางภูมิศาสตร์นี้มีผลทำให้สปาร์ต้าและเอเธนส์มีความแตกต่างกันทางด้านโลกทัศน์ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากกรีซมีชายฝั่งทะเลยาวมีการติดต่อคมนาคม โดยอาศัยชายฝั่งทะเลมากกว่าทางบก ชาวกรีกโบราณจึงต้องออกทะเลเพื่อสำรวจชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในการค้าขาย มากกว่าที่จะใช้เส้นทางคมนาคมทางบก ซึ่งยากลำบากกว่า

สังคมปิดของสปาร์ตาก็เหมือนกับสังคมปิดของอินเดียโบราณกล่าวคือ มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การรักษาเสถียรภาพและสถานภาพเดิมของสังคม โดยพยายามปิดกั้นการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่สปาร์ต้าต้องการสงวนรักษาลัทธิเผ่าชนนิยมไว้ พวกพรหมณ์-กษัตริย์ ในสังคมอินเดียโบราณก็ปรารถนาที่จะคงรูปลักษณะของชนชั้นวรรณะไว้ให้เป็นรากฐานของสังคมที่มีความมั่นคง มีเสถียรภาพ และมีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

Popper อธิบายว่า พวกสปาร์ต้ามีนโยบายที่สำคัญ 6 ประการ คือ

1. การปกป้องรักษาลัทธิเผ่าชนนิยมไว้โดยปิดกั้นอิทธิพลของต่างชาติที่อาจเป็นภัยอันตรายต่อความแข็งแกร่งของข้อห้ามต่างๆของเผ่าชน
2. การต่อต้านมนุษยชาตินิยม ปิดกั้นความคิดที่เน้นความเท่าเทียมกัน คือความคิดประชาธิปไตยและความคิดปัจเจกชนนิยม
3. การมีความพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ (autarky) โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยการค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้า-บริการกับชุมชนอื่น
4. การต่อต้านลัทธิสากลนิยม มุ่งเน้นความเฉพาะเจาะจงการเชิดชูต่อกย้ำความแตกต่างระหว่างเผ่าชนของตนกับคนอื่น ๆ และการไม่คบหาสมาคมกับผู้ที่ต่ำต้อยกว่า
5. การเป็นเจ้าของครองเป็นนายครอบงำและเอาชุมชนเผ่าชนรอบๆ ด้านเป็นทาส
6. การรักษาสภาพของเมืองไว้ไม่ให้ขยายใหญ่จนเกินไป จนอาจเป็น

อันตรายต่อเอกภาพ-ความสามัคคีระหว่างคนในเผ่าชน

แนวคิดและวิถีชีวิต-การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างเอเธนส์กับเมืองอื่นๆ แตกต่างไปจากนโยบายนี้ Popper เห็นว่า ชนรุ่นที่มีชีวิตอยู่ก่อนและสงคราม Peloponnesian (ครึ่งแรกระหว่าง 460-445 B.C. และสงครามใหญ่ระหว่าง 431-404 B.C.) เป็นชนที่ยิ่งใหญ่ (Great-Generation) ที่ร่วมสร้างสังคมเปิด ทั้งนี้โดยมี Pericles (C. 490-29 B.C.) เป็นผู้นำคนสำคัญ ระหว่าง 461-429 B.C. Pericles เป็นนักการเมืองและผู้นำคนสำคัญของเอเธนส์ที่เสนอหลักการของความเสมอภาคต่อกฎหมาย และตอกย้ำความสำคัญของปัจเจกชนในกระบวนการทางการเมือง ชนรุ่นนี้ประกอบด้วยคนอย่าง Protagoras, Democritus ที่เป็นฝ่ายหัวก้าวหน้า และ Sophocles, Thucydides ซึ่งเป็นฝ่ายอนุรักษนิยม แต่โดยองค์รวมแล้วชนรุ่นนี้ได้ผลักดันความคิดที่ว่าสถาบันที่มนุษย์เราเป็นผู้ก่อตั้งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นภาษา, ขนบประเพณี หรือกฎหมาย ต่างเป็นผลผลิตของตัวมนุษย์เอง ไม่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือข้อห้ามของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆทั้งสิ้น

ควรระลึกว่าในระยะ 528-482 B.C. คือ ก่อนยุคสมัยของ The Great Generation ของกรีกโบราณนั้น สิทธิตตะก็ได้ประกาศหลักคิดที่เป็นการทลายปรกาการของสังคมปิดในอินเดียโบราณไปแล้ว กล่าวคือ การปฏิเสธความเหนือกว่าของชนกลุ่มหนึ่งที่เชื่อมโยง กำเนิด สถานภาพ บทบาทหน้าที่ของพวกตนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้แล้ว ข้าพเจ้ายังสงสัยว่า บรรดาชนรุ่นใหม่ของกรีกโบราณ อย่างเช่น Democritus, Protagoras และ Pericles นั้นน่าจะได้อิทธิพลจากแนวคิดใหม่ของสิทธิตตะบ้าง หรือไม่ก็ต้องสรุปว่าในระยะเวลาระหว่าง 543-446 B.C. นั้น ทั้งในอินเดียและกรีกโบราณได้มีแนวคิดที่ต่อต้าน ท้าทายความคิดดั้งเดิม และเป็นบ่อเกิดของแนวคิดสังคมเปิดเกิดขึ้นได้เหมือนกัน

อัครคัมภีร์สุตรา เป็นอรรถาธิบายต้นเหตุแห่งความแตกต่างทางชนชั้นวรรณะที่ปฏิเสธความคิดของลัทธิพราหมณ์อย่างชัดเจน และเป็นอรรถา-

ธบายที่เป็นพื้นฐานสำคัญของการมีสังคมเปิด สังคมที่เห็นความสำคัญของปัจเจกบุคคลที่คุณค่าของเขาผูกพันโดยตรงกับกรรมหรือการกระทำของเขา มิใช่โยยยืดมาจากกำเนิดและสถานภาพ-บทบาทที่ชนชั้นวรรณะกำหนดขึ้น ดังความตอนหนึ่งว่า

ดูกร วาเสฏฐะ และ ภารทวาชะ พวกพราหมณ์ระลึกถึงเรื่องเก่าของพวกเขาไม่ได้ จึงพากันพูดอย่างนี้ว่า พราหมณ์พวกเดียวกันเป็นวรรณะที่ประเสริฐสุด วรรณะอื่นเลวทราม พราหมณ์เป็นบุตรเกิดจากอูระ เกิดจากปากของพรหม มีกำเนิดจากพรหม พรหมเนรมิตขึ้นเป็นทายาทของพรหม ดูกร วาเสฏฐะ และ ภารทวาชะ ก็ตามที่ปรากฏอยู่แล้วคือ นางพราหมณ์ทั้งหลายของพวกพราหมณ์ มีระดูบ้าง มีครรภ์บ้าง คลอดอยู่บ้าง ให้ลูกกินนมอยู่บ้าง มีครรภ์บ้าง คลอดอยู่ เหล่านั้น ก็ล้วนแต่เกิดจากช่องคลอดของนางพราหมณ์ทั้งนั้น.....เขาเหล่านั้นกล่าวต่อพรหมและพูดเท็จก็จะประสบแต่บาปเป็นอันมาก

การทำลายความคิดดั้งเดิมของลัทธิขัณฑะนั้น แม้ไม่อาจเปลี่ยนแปลงสังคมฮินดูทั้งหมดได้ แต่ความคิดนี้ก็แพร่ออกไปและได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองเมืองเล็กๆที่ถูกครอบงำโดยอาณาจักรใหญ่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอาณาบริเวณที่เป็นเมืองท่าหรือจุดผ่านทางของการค้าขายทางบก สุขุทัยก็อาศัยแนวคิดของสังคมเปิด ขยายเมือง อาณาเขตและการค้าของอาณาจักรเล็กๆได้เช่นกัน ต่อมาอยุธยาที่มีที่ตั้งที่ออกทะเลได้และควบคุมเมืองท่าตามชายฝั่งทะเลไว้ ตลอดจนยอมรับรักษาความเป็นสังคมเปิดทางเศรษฐกิจ-การค้าไว้ ควบคู่ไปกับการใช้กลไกทางการเมืองแบบสังคมปิดตามคติของเขมรซึ่งได้อิทธิพลจากฮินดู แต่ก็รับเอาพุทธศาสนามาเป็นแนวคิดพื้นฐานทางสังคมที่ช่วยให้ประชาชนส่วนใหญ่ที่กระจัดกระจายกันอยู่ มีความรู้สึกทาง

จิตใจที่มีไข่มือบอบเขตจำกัดเหมือนกับที่เป็นอยู่ในสังคมอินเดีย ทั้งนี้โดยมีอิสระเสรีในการนับถือศาสนาและสามารถปฏิบัติตามความเชื่อระดับท้องถิ่นได้อย่างกว้างขวาง เป็นอยู่ในสังคมชนชั้นวรรณะ

สังคมเปิดมีใช้ลักษณะหรือรูปแบบทางการเมือง-การปกครอง หากเป็นโอกาสที่เปิดกว้างให้บุคคลแต่ละคนไม่ต้องถูกยึดโยงจำกัดตัวเองอยู่กับชาติกำเนิด หรือสถานภาพทางวรรณะ หรือชนชั้น สังคมไทยเราได้พัฒนาจากสังคมเปิดทางวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งมีผลสะท้อนต่อการควบคุม-การกระจุกตัว-มีการเคลื่อนไหวน้อยของแรงงานโดยตรง

ดังนั้น สังคมไทยที่เป็นสังคมเปิดจึงมีแต่การเปิดกว้างมากขึ้นเป็นลำดับ เพียงแต่การเปิดทางการเมืองดำเนินไปในสัดส่วนและอัตราที่น้อย-ต่ำกว่าการเปิดทางวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจเท่านั้น

เมื่อวิเคราะห์วิวัฒนาการของอารยธรรมตะวันตกที่ได้รับอิทธิพลจากกรีกโบราณแล้ว จะเห็นได้ว่า ตลอดระยะเวลาสองพันกว่าปีที่ผ่านมา สิ่งที่เป็น Popper เตือนให้ระวังคือ ภัยของการต่อต้านอารยธรรมด้วยการย้อนกลับไปสู่ความเป็นเผ่าชนดั้งเดิมอีกนั้น ได้สะท้อนออกมาในรูปลักษณะของอุดมการณ์ที่มีความเชื่อมั่นต่อการเป็นไปของประวัติศาสตร์ ซึ่งมีผลคลี่คลายขยายตัวอย่างแน่นอน มีเป้าหมายอันชัดเจน อุดมการณ์ทั้งซ้ายจัดและขวาจัด ต่างรวมอยู่ในความพยายามที่จะย้อนกลับไปสู่ลัทธิเผ่าชนนิยมนี้ เพราะอุดมการณ์ดังกล่าวต่อต้านการมีสังคมเปิด และไม่เห็นความสำคัญของมนุษย์ในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล หากสอนและบังคับให้มนุษย์สยบยอมต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งอ้างว่ารู้ชะตากรรมของชาติ และสามารถกำหนดอนาคตของสังคมได้ดีกว่าประชาชนทั่วไป

การคลี่คลายขยายตัวของสังคมตะวันตกจึงลงเอยด้วยการต่อสู้แข่งขันระหว่างอุดมการณ์ซ้ายจัดและขวาจัด ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้วต่างมีลักษณะร่วมกันคือ มุ่งสร้างสังคมปิด และต่อต้านสังคมเปิด

ปาฐกถาของ Pericles อันมีชื่อเสียง มีข้อความตอนหนึ่งว่า เมืองของเรานั้นถูกเปิดกว้างต่อโลก เราไม่เคยขับไล่ใส่ส่ง ชาวต่างชาติคนใดเลย เรามีอิสระเสรีที่จะอยู่อย่างที่เราพึงพอใจ แต่กระนั้นเราก็เตรียมพร้อมเผชิญกับภัยอันตรายทุกด้านเสมอ.....การยอมรับว่าเรามีความยากจนไม่เป็นสิ่งที่น่าอับอายสำหรับเรา แต่เราถือว่ามันน่าละอายที่จะละเว้นที่จะเพียรพยายามเพื่อหลีกเลี่ยงมัน พลเมืองเอเธนส์ไม่ละทิ้งสาธารณกิจในขณะที่เขาก็ดูแลธุรกิจส่วนตัวของเขา.....พวกเราถือว่าบุคคลใดก็ตามที่ไม่ให้ความสนใจในรัฐมิใช่คนที่ไม่มีอันตราย หากเป็นคนที่ไร้ประโยชน์ และแม้ว่าคนไม่กี่คนอาจริเริ่มนโยบายหนึ่งนโยบายใดได้ แต่เราทั้งหลายต่างก็มีความสามารถในการตัดสินใจตัดสินใจด้วยกันทั้งสิ้น

สิ่งที่ Pericles กล่าวข้างต้นนั้น เป็นหัวใจของสังคมเปิด เมื่อหวนคิดถึงพัฒนาการของสังคมไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าการต่อสู้แข่งขันระหว่างกระแสสองกระแสคือ กระแสที่สนับสนุนสังคมเปิดกับสังคมปิด มีอยู่เป็นระยะๆ ตลอดเวลา แต่ปัจจัยที่สังคมไทยมีส่วนร่วมกับสังคมเมืองเอเธนส์ก็คือ สภาพทางภูมิศาสตร์และการมีการค้าระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่อง ในฐานะเมืองที่ทำหน้าที่พ่อค้าคนกลางระหว่างอารยธรรมใหญ่สองอารยธรรม คือ จีนกับอินเดีย

ด้วยเหตุนี้เองที่ข้าพเจ้าเห็นว่า โลกานุวัต (globalization) เป็นตัวเร่งสำคัญต่อการที่สังคมไทยจะเป็นสังคมเปิดทางการเมืองมากขึ้น เพราะนอกจากปัจจัยทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศแล้ว เงื่อนไขข้อจำกัด การเคลื่อนไหวทางสังคม วัฒนธรรมที่มีผลโดยตรงทางการเมืองก็กำลังหมดไปด้วย เงื่อนไขนี้ได้แก่ ข้อจำกัดการเคลื่อนไหวและความสัมพันธ์ทางการเมือง

เมืองของเชื้อชาติที่เคยเป็นส่วนข้างน้อย คือ คนเชื้อสายจีน

ก่อนที่จะมีการอพยพครั้งใหญ่ของคนจีนในต้นศตวรรษที่ 20 คนจีนเป็นคนต่างชาติกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีการติดต่อค้าขายกับเมืองต่างๆในบริเวณสุวรรณภูมิมาเป็นเวลาหลายร้อยปี เมืองต่างๆในแหลมสุวรรณภูมินี้ โดยลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นทางผ่านทางการค้า ซึ่งน่าจะถือได้ว่าเป็นเมืองเปิด คนต่างชาติ ต่างเมือง ต่างภาษา ต่างขนบธรรมเนียมประเพณี สามารถติดต่อไปมาหาสู่กับชาวเมืองเหล่านี้ได้อย่างเสรี โดยที่เจ้าผู้ครองเมืองหรือนครยินดีที่จะรักษาและส่งเสริมการค้าที่เสรีนั้นไว้ เพราะกิจการดังกล่าวนำรายได้ สิ่งของ และข่าวสารมาสู่เมือง แม้จะมีชุมชนชาวต่างชาติอยู่ในเมืองเหล่านี้ เช่น ในกรุงศรีอยุธยา แต่ก็มิมีขนาดเล็กและถือได้ว่าเป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราวของพ่อค้าและนักเดินเรือ มิใช่ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานรกรากอย่างถาวร

ในต้นศตวรรษที่ 20 ชุมชนชาวจีนได้กลายเป็นชุมชนชาวต่างชาติที่ใหญ่ที่สุดในสยาม แต่ก็ยังคงมีสถานะภาพเป็นเพียงชุมชนของผู้อาศัย มิใช่พลเมืองถาวรเหมือนกับทาสและไพร่ไทย คนจีนจึงเป็นส่วนหนึ่งของประชากรที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดของสังคมเปิด เพราะสามารถเคลื่อนไหวได้โดยอิสระ มีข้อจำกัดน้อยกว่าทาสและไพร่ไทย นอกจากนั้นชุมชนชาวจีนยังเป็นชุมชนที่ประกอบการค้าและรับจ้างแรงงานนอกภาคเกษตรกรรม อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญในกิจการเดินเรือและขนถ่ายสินค้าอีกด้วย โดยเหตุนี้เองชุมชนชาวจีนนับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของการสะสมพลัง ซึ่งมีศักยภาพที่จะผลักดันให้สังคมเปิดกว้างมากขึ้น

ลักษณะสำคัญของสังคมเปิดได้แก่ การที่ปัจเจกบุคคลสามารถเป็นนายตัวเอง ได้มีความคิดริเริ่มและผลักดันศักยภาพของตนเอง ลักษณะเช่นนี้ปรากฏอยู่ทั่วไปในหมู่คนจีน ซึ่งมีเรื่องราวเล่าขานกันมากถึงความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของกุลีที่เริ่มจาก "เสื้อผืน-หมอนใบ" ที่ก้าวจากความยากจนแร้นแค้นไปสู่ความมั่งคั่งภายในชนรุ่นเดียว

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สังคมเปิดของสยามส่วนที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ การค้ากับต่างประเทศและภายในประเทศ มีผลทำให้ปัจเจกบุคคลที่ดำเนินการค้าสามารถอาศัยโอกาสของสังคมเปิดเฉพาะส่วนเศรษฐกิจนั้นสร้างตัวได้อย่างรวดเร็ว ต่างจากประชากรในภาคเกษตรกรรม ซึ่งยากที่จะก้าวล่วงพ้นจากความยากจน และต้องจมปลักอยู่กับความด้อยโอกาสด้านต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาหลายร้อยปีที่ผ่านมา

สังคมสยามต่างกับสังคมเอเธนส์ตรงที่ ในสังคมเอเธนส์ยุคการค้ารุ่งโรจน์นั้น พลเมืองชาวเอเธนส์เองซึ่งเป็นพลังสำคัญทางเศรษฐกิจมิใช่ชาวต่างชาติ ดังนั้นสังคมเปิดของชาวเอเธนส์จึงเป็นสังคมเปิดอย่างรอบด้าน ทั้งทางวัฒนธรรม (ซึ่งรวมถึงระบบคิด) ทางเศรษฐกิจและทางการเมือง ปัจเจกชนที่เป็นพลเมืองชาวเอเธนส์สามารถบรรลุถึงเป้าหมายของชีวิตตามโอกาสที่เปิดกว้างเต็มที่

ปัญหาของสังคมสยามก็คือ ในขณะที่ชนชั้นปกครองของสยามยอมรับความแตกต่างหลากหลายของประชากรไทยส่วนใหญ่แล้วต่างมีศาสนาและวัฒนธรรมพุทธที่คล้ายคลึงกัน จะแตกต่างก็เฉพาะชุมชนเชื้อชาติมุสลิม ซึ่งในสมัยอยุธยาบางกลุ่มก็ได้กลายกลืนผ่านหลายชั่วอายุคน เป็นขุนนางในหมู่ชนชั้นผู้นำไป (เช่น ตระกูลขุนนาค เป็นต้น)

อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาวจีน ซึ่งโดยส่วนบุคคลแต่ละคนสามารถมีอิสระเสรีและผลักดันชีวิตของตนเองได้ด้วยการทำงานหนัก แต่ในส่วนตัวคือ ในฐานะที่เป็นกลุ่ม (group) แล้ว กลุ่มไม่สามารถแสดงบทบาทของหมู่ชนหรือกลุ่มทางเศรษฐกิจในกิจกรรมทางการเมืองได้ บทบาทของกลุ่มทางภาษาและวัฒนธรรมมีได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่อาจยกระดับขึ้นเป็นความสัมพันธ์ทางการเมืองได้ ดังจะเห็นได้ว่ากลุ่มมีฐานะเป็นกลุ่มสมาคมลับหรืออั้งยี่ที่รัฐมีนโยบายและมาตรการในการควบคุมอย่างเคร่งครัด

ชุมชนจีนได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วทั่วประเทศ และมีบทบาทสำคัญใน

การสร้างส่วนที่เป็นเมืองในท้องถิ่นชนบทควบคู่ไปกับการขยายตัวของชุมชนจีนนี้ ได้แก่ การที่พลังปัจเจกชนนิยมทางเศรษฐกิจได้สั่งสมขึ้นทีละน้อย และแสดงออกในรูปลักษณะของการรวมตัวเป็นสมาคมตระกูลและสมาคมผู้ทำประโยชน์ทางสังคม ตลอดจนศาลเจ้า การขยายตัวของชนเชื้อสายจีนเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ และเป็นปัจจัยสำคัญของการก่อกำเนิดและการขยายตัวของชนชั้นกลางนอกระบบราชการ (ข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจรวมอยู่ในชนชั้นกลาง)

อย่างไรก็ดี การที่โลกต้องตกอยู่ในสภาวะของการแข่งขันระหว่างลัทธิเสรีประชาธิปไตยกับลัทธิคอมมิวนิสต์ ทำให้สังคมไทยที่น่าจะเป็นสังคมเปิดทางการเมืองมากขึ้น ต้องปิดกั้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะเกรงกลัวอิทธิพลและอำนาจทางการเมืองของกลุ่มชาวจีน การสกัดกั้นการโอนถ่ายอำนาจทางเศรษฐกิจนี้ยังไม่สำคัญเท่ากับการที่ข้อจำกัดดังกล่าวมีผลทำให้พลังสร้างสรรค์ของปัจเจกชน ที่มีอยู่ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้รับผลกระทบกระเทือนไปด้วย トラบจนกระทั่งหลังยุคสงครามเย็น การเปลี่ยนแปลงในยุโรปและการให้มีเสรีภาพทางเศรษฐกิจในสาธารณรัฐประชาชนจีนทำให้เกิดการผ่อนคลายข้อจำกัดที่รัฐเคยมีต่อความสัมพันธ์และการสื่อสารติดต่อระหว่างประชาชน การผ่อนคลายนี้เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเติบโตของคนจีนรุ่นลูกและหลานของคนจีนที่อพยพเข้ามาในต้นศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง จนอาจกล่าวได้ว่า สถานการณ์หลายสถานการณ์เหล่านี้ได้เกิดขึ้นพร้อมๆ กันไป และร่วมกันผลักดันให้สังคมไทยที่เป็นสังคมเป็นสังคมเปิดทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจมาอย่างต่อเนื่องยาวนานได้เข้าระยะการเปลี่ยนผ่านเป็นสังคมเปิดทางการเมืองมากขึ้น

อย่างไรก็ดี ปัญหาสำคัญของสังคมเปิดกลับกลายเป็นปัญหาประชาธิปไตย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก แทนที่สังคมเปิดจะมีลักษณะและกระบวนการทางสังคมซึ่งสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ตัวระบอบ "ประชาธิปไตย" ที่พัฒนาการมาตั้งแต่พ.ศ.2475 กลับ



กลายเป็นระบอบเลือกตั้งพรรคการเมืองที่มีลักษณะขัดแย้งกับหลักการพื้นฐานของสังคมนิยม

เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะแท้จริงแล้วระบอบการเมืองภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 มิใช่ระบอบประชาธิปไตย หากเป็นระบอบรัฐนิยมของข้าราชการ ที่มุ่งเน้นการสร้างความแข็งแกร่งให้กับระบบราชการทหารพลเรือนเพื่อให้เป็นส่วนนำของสังคม โดยจำกัดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนทุกกลุ่ม ระบอบรัฐนิยม (statism) ของข้าราชการเป็นระบอบการเมืองที่ปิดกั้นมิให้พลังทางเศรษฐกิจซึ่งสังคมกำลังอยู่อย่างต่อนื่องภายนอกระบบราชการได้เข้ามามีอิทธิพลและบทบาทในการริเริ่มจัดทำนโยบาย

ระบอบรัฐนิยมเกิดขึ้นในขณะที่พลังทางเศรษฐกิจยังคงมีลักษณะทางเชื้อชาติเป็นกลุ่มน้อยอยู่ และผู้นำทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ก็เป็นชาวจีนโพ้นทะเล ความเป็นอิสระของชาวจีนโพ้นทะเลจึงถูกจำกัดให้เป็นความเป็นอิสระเฉพาะส่วนเศรษฐกิจการค้าไม่เกี่ยวข้องกับวงอำนาจทางการเมือง ด้วยเหตุนี้เองที่สังคมนิยมทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจได้มีส่วนช่วยทำให้เกิดความล่าช้าของชนชั้นกลางที่เป็นอิสระ และเป็นพลังสำคัญของระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่แท้จริง

ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกลายเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีมิติสากล สังคมนิยมได้กลายเป็นสังคมนิยมโลกที่เปิดกว้างมากขึ้น ในขณะที่โลกเล็กลงเพราะการย่อขนาดและเทศะด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ สถานการณ์ของประเทศไทยจึงเป็นสถานการณ์ใหม่ของสังคมนิยมที่มีลักษณะที่ต่างไปจากสังคมนิยมในอดีต กล่าวคือ เป็นสังคมนิยมไม่เฉพาะแต่ทางด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจเท่านั้น หากยังเป็นสังคมนิยมทางการเมืองอีกด้วย

การเป็นสังคมนิยมอย่างรอบด้านนี้นำมาซึ่งข้อเรียกร้องที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การออกแบบทางการเมืองเสียใหม่ (political

design) การออกแบบใหม่นี้มิใช่การปฏิรูปทางการเมือง ที่มุ่งเน้นการสร้างรัฐธรรมนูญหรือกระบวนการทางการเมืองแต่เพียงเท่านั้น หากหมายถึงการคิดหารากเหง้าและคุณค่าทางวัฒนธรรมของสังคมพุทธ ซึ่งเป็นสังคมเปิดมาเป็นกรอบในการออกแบบระบอบการเมืองใหม่ด้วย

# สถานการณ์ของประเทศไทย

ในขณะที่สังคมไทยกำลังได้ยินเสียงนักรบเมืองพม่าพูดถึงระบอบประชาธิปไตย จนถึงขั้นโยงความอยู่รอดของระบอบนี้กับพรรคการเมืองและบรรดานักวิชาการตลอดจนองค์กรเอกชน-องค์กรประชาชน ต่างเคลื่อนไหวช่วยแก้ไขปัญหาทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจระดับชุมชน สถานการณ์ประจำวันชี้ให้เห็นว่า ตัวกลไกทางการเมือง คือ พรรคการเมืองและสภาผู้แทนราษฎรกลับเป็นฝ่ายที่สร้างปัญหามากขึ้นทุกวัน นอกจากนี้ความสามารถในการแก้ปัญหาที่มีต่ำอยู่แล้ว ตัวพรรคการเมืองเองและการมีรัฐบาลผสมยิ่งทำให้ชาติบ้านเมืองมีปัญหาเพิ่มขึ้นทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่รัฐบาลโดยพรรคการเมืองเป็นฝ่ายริเริ่มทำเอง เช่น กรณี สปก. 4-01 หรือเรื่องที่เป็นปัญหาหมักหมมมานานแต่ก็ไม่สามารถจัดการได้อย่างเป็นระบบ เช่น ปัญหาการก่อสร้างระบบขนส่งมวลชน หรือเรื่องที่เป็นปัญหาทางพฤติกรรมของพระสงฆ์ เช่น กรณีพระยันตระ หรือเรื่องที่เป็นการจัดการตามอาณัติที่ได้รับมอบหมายมา เช่น กรณีสปอร์ตคอมเพล็กซ์ เป็นต้น

นี่เป็นเพียงส่วนน้อยนิดเท่านั้น หากจะพิจารณาในรายละเอียดลงไปอีก ก็จะพบว่าระบบพรรคการเมืองและกระบวนการตัดสินใจระดับสูงสุดของประเทศไทยในขณะนี้ อยู่ในสภาวะที่ตกต่ำอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ดัชนีที่บ่งบอกถึงสภาวะคือความสามารถของระบบปัจจุบันนี้ก็คือ ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรหลักๆ คือ ดิน น้ำ ป่า ในประเทศไทย จากการศึกษาของคณะนักศึกษาปริญญาเอก คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะการสำรวจส่วนที่ ประพาส ปันตบแต่ง กระทำในช่วงหนึ่งปีของรัฐบาลชาน คือในปีงบประมาณ 2537 (1 ตุลาคม 2536-30 กันยายน 2537) พบว่ามีการชุมนุมหรือเรียนของประชาชนรวมทั้งสิ้น 739 ครั้ง คือชุมนุมเฉลี่ย

วันละ 2 ครั้ง โดยปัญหาการชุมนุมร้องเรียนมากที่สุด คือ การชุมนุมที่เกิดจากความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า การคัดค้านโครงการขนาดใหญ่ การต่อต้านขยะ มลพิษจากอุตสาหกรรม มีถึง 276 ครั้ง

ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า 276 ครั้งนี้ คิดเป็นร้อยละ 34.7 ของการชุมนุม ทั้งหมด 739 ครั้ง เป็นความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกินในเขตป่ามากที่สุด คือ 126 ครั้ง นอกจากนั้น เป็นความขัดแย้งในการใช้ที่ดินในเมือง การคัดค้านโครงการขนาดใหญ่ และความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรน้ำ (ร้อยละ 24.6, 14.1 และ 12.1 ตามลำดับ)

ความขัดแย้งที่ยกมากล่าวนี้เป็นเรื่องพื้นฐานที่รัฐบาลในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย จะต้องถือเป็นลำดับความสำคัญสูงที่จะต้องรีบดำเนินการแก้ไข แต่การศึกษารายละเอียดของกรณีความขัดแย้งชี้ให้เห็นว่า ทั้งฝ่ายการเมืองและกลไกทางการบริหารราชการไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่น่าตกใจก็คือ ในขณะที่ประชาชนผู้ยากไร้มีปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน พรรคการเมืองที่กุมอำนาจด้านการจัดสรรที่ดินให้เกษตรกร กลับทำการแจกจ่ายที่ดินให้กับผู้ที่มีไร่เกษตรกรตามความหมายที่แท้จริงของพระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินฯ

เรื่อง สปก. 4-01 นี้คือ รูปธรรมของความเหลื่อมล้ำของระบบหัวคะแนน-ระบบพรรค-ระบบพรรคร่วมรัฐบาลและระบบสภาผู้แทนราษฎร จะเห็นได้ว่า กลไกหลักของระบอบประชาธิปไตยไม่สามารถยุติปัญหานี้ได้ และเป็นเพราะสื่อมวลชน เรื่องนี้จึงถูกเปิดโปงขึ้น

สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศไทยเป็นสถานการณ์ที่สังคมมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่มั่นคง และมีพลังสะสมไว้ช่วยบรรเทาปัญหา แต่พลังสะสมนี้กำลังสลายตัวอย่างรวดเร็ว ในขณะที่การเมืองไม่มีความมั่นคงเพราะคุณภาพของนักการเมือง-พรรคการเมือง โดยเฉพาะส่วนแกนที่กุมอำนาจอยู่ในทุกพรรคต่างเป็นแกนที่คุณภาพต่ำและเต็มไปด้วยผลประโยชน์อันคับแคบเฉพาะตัว-เฉพาะกลุ่ม ดังนั้นไม่ว่าทุกพรรคจะมีบุคลากรที่มี

คุณภาพหรือมี “ความหวังดี” “ความตั้งใจจริง” อย่างไรก็ตาม แต่อิทธิพลของบุคลากรเหล่านี้ยังไม่มีมากพอที่จะพลิกผันสถานการณ์ที่ดำรงอยู่ในหมู่แกนหลักของพรรคได้

เราพอสรุปสถานการณ์ทางการเมืองไทยในปัจจุบันและในระยะ 5 ปีข้างหน้าได้โดยย่อดังนี้

1. การเมืองไทยจะยังคงถูกยึดกุมด้วยแกนอำนาจแกนเล็กๆ ในพรรคการเมืองที่มีบทบาทในการเลือกตั้งและในสภาผู้แทนราษฎรประมาณ 5-6 พรรค โดยแกนอำนาจในแต่ละพรรคต่างประกอบด้วยกลุ่มคนที่ร่วมกันอยู่ในพรรค โดยอาศัยพรรคและกติกาประชาธิปไตยดำเนินการแสวงหาผลประโยชน์กับระบบเศรษฐกิจระดับชาติและนานาชาติ โดยเน้นการหาผลประโยชน์จากธุรกิจขนาดใหญ่ การสัมปทานในลักษณะที่แบ่งปันผลประโยชน์ที่พยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งซึ่งกันและกัน

2. แกนอำนาจจะต้องอาศัย “กติกา” ของประชาธิปไตยแบบจักรกลดำเนินการรักษาพื้นที่ทางการเมือง ซึ่งเน้นกระบวนการเลือกตั้งว่าเป็นช่องทางแห่งความชอบธรรมช่องทางเดียวไว้อย่างเหนียวแน่น โดยในระยะยาวจะเริ่มจำกัดและลดอิทธิพลของสถาบันที่เคยมีพลังอำนาจทางการเมือง เช่น กองทัพ นักศึกษา และองค์กรประชาชน แต่จะแสวงหาพันธมิตรกับกลุ่มธุรกิจมากขึ้น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แกนอำนาจในแต่ละพรรคจะเร่งสร้างพันธมิตรทางธุรกิจ โดยเฉพาะธุรกิจที่ต้องอาศัยสัมปทานใบอนุญาต ซึ่งพันธมิตรนี้จะมีหลายกลุ่มตามลักษณะการแข่งขัน เช่น ในสายโทรคมนาคม สายก่อสร้าง เป็นต้น พันธมิตรนี้จะเกิดขึ้นเป็นหย่อมๆ ทั่วอาณาบริเวณของระบบราชการ ตามการควบคุมกรมในกระทรวงต่างๆ ทำให้การเมืองไทยแปรสภาพจากลักษณะการ “กินเมือง” ในสมัยโบราณมาเป็นการ “กินกรม” เพราะในระยะเวลา 100 กว่าปีที่ผ่านมานี้ อำนาจและการแบ่งปันอำนาจในสังคมไทยได้พัฒนาจากอิทธิพลและผลประโยชน์ที่ได้รับโดยตรงจากการคุมเมือง มาเป็นอำนาจตามกฎหมายภายใต้รัฐประชาชาติที่

อาศัยกรม เป็นกลไกในการควบคุมอาณาบริเวณพื้นที่ทั่วทั้งหมดในรัฐ ประชาชาติ โดยลคอิทธิพลและอำนาจทั้งที่เป็นทางการและที่มีอยู่อย่าง ธรรมชาติไปทีละน้อย

พรรคการเมืองเป็นกลไกของระบบการเมือง ซึ่ง การเมือง ได้พัฒนา ผ่านการต่อสู้ของประชาชนอย่างต่อเนื่องยาวนาน จนมีพลังสะสมมากพอที่ จะต้านทานการกุมอำนาจเด็ดขาดของสถาบันราชการดั้งเดิม ซึ่งได้อาศัย อำนาจรัฐประชาชาติขจัดพลังอื่นๆในสังคมออกไปจากเวทีของรัฐ มาบัดนี้ พลังที่เคยอ่อนแอรวมตัวไม่ติดทั้งฝ่ายประชาชนและสื่อมวลชน สามารถ สื่อสารคมนาคมเชื่อมโยงกันได้ โดยไร้การจัดตั้งที่ถาวร อีกทั้งยังเชื่อมโยง กับระบบโลก ด้วยพลังที่จัดตั้งเพื่อต้านอำนาจเผด็จการเป็นระยะๆนี้เองที่ เปิดให้การเมืองและรูปแบบทางการเมืองแบบประชาธิปไตยได้เข้ามาสวม บทบาท และอำนาจเหนือกรม อันเป็นฐานอำนาจหลักของข้าราชการมา เป็นเวลา 100 กว่าปี ดังนั้น พรรคการเมืองจึงจะรักษาระบบการเลือกตั้ง ปัจจุบันไว้ไม่ยอมปฏิรูประบบการเมือง เพราะการปฏิรูประบบการเมืองจะ ทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถใช้อำนาจได้อย่างเต็มที่

3. การเมืองไทยจะก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อปรับความสัมพันธ์ ระหว่างพรรคการเมืองกับข้าราชการ ในแง่ของการสยบยอมอยู่ภายใต้ อำนาจของพรรคการเมืองมากขึ้น เพราะข้าราชการต่างตระหนักดีว่าระบบ นี้จะคงอยู่กับพวกเขาไปอีกนาน โดยโอกาสที่ข้าราชการจะหวังให้มีการ ปฏิวัติรัฐประหารเริ่มมีน้อยลง เพราะทหารเองก็มีความตระหนักว่าการ ปฏิวัติรัฐประหารส่งผลเสียหายโดยตรงต่อประเทศชาติอย่างมาก การปรับ สัมพันธภาพทั้งระดับข้าราชการกับนักการเมืองนี้มีความคู่กันไปเป็นความ สัมพันธ์สามเส้า ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มธุรกิจ-ข้าราชการ-นักการเมือง โดยนัก การเมืองกลายเป็นหัวจั่วใหญ่แทนที่จะเป็นข้าราชการ กลุ่มธุรกิจกำลังช่วย นักการเมืองจัดความสัมพันธ์ใหม่กับข้าราชการ และกลุ่มธุรกิจบางกลุ่ม กำลังเข้าเป็นผู้ร่วมทุนกับแกนอำนาจพรรคการเมืองแต่ละพรรค อีกทั้งยัง

พัฒนามาบทบาทของตนเองเข้าเป็นนักการเมืองโดยตรงด้วย

4. การเมืองไทยในระบบเลือกตั้งแบบปัจจุบัน จัดเป็นเทคโนโลยีทางสังคมของเหล่านักเลือกตั้งที่มีประสบการณ์และทักษะ ซึ่งคนกลุ่มอื่นในสังคม ไม่มีหรือมีน้อยกว่า นักเลือกตั้งจำนวนไม่เกิน 3,000 คนทั่วประเทศขณะนี้ อาศัยทักษะในการจัดการเลือกตั้งขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง จึงทำให้ "คนหน้าใหม่" ซึ่งอาจเป็นมหาเศรษฐี มีเงินมีอำนาจทางธุรกิจ-เศรษฐกิจ ต้องอยู่ในสภาวะพึ่งพาทักษะทางการเมือง และนักเลือกตั้งก็จะอาศัยทักษะนี้ข่มขู่ บุคลากรใหม่ๆที่จะเข้าสู่ระบบการเมืองต่อไปให้สยบยอมทางวัฒนธรรม (ทางการเมือง) ซึ่งพวกเขากำลังช่วยกันสร้างมายาคติทางการเมืองขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น กรณี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และ "คนนอก" อื่นๆ เป็นต้น

5. ในส่วนที่เกี่ยวกับฐานของการขึ้นสู่อำนาจและการรักษาอำนาจ การเมืองไทยจะมีลักษณะภูมิภาคนิยมมากขึ้น แต่จะมีลักษณะแบ่งกันกินกรรมมากขึ้นในส่วนที่เกี่ยวกับการหาผลประโยชน์เพื่อไปรักษาฐานอำนาจ ดังนั้นการเมืองไทยจึงจะเสื่อมทรามไปสู่สภาวะของการที่ประชาชนระดับล่าง ถูกใช้เป็นฐานเสียงในขั้นตอนแรก แต่จะถูกหละหลวยในขั้นตอนภายหลังที่นักการเมืองเข้าสู่อำนาจแล้ว เพราะกระบวนการแบ่งกันกินกรรมไม่มีส่วนสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่จังหวัด เนื่องจากเม็ดเงินงบประมาณ ตลอดจนผลประโยชน์ที่ได้จากการกินกรรมเกี่ยวพันกับการเมืองอีกระดับหนึ่ง ซึ่งชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของคะแนนเสียงไม่มีอิทธิพลในการให้คุณ-ให้โทษแก่นักการเมืองแล้ว

ความเสื่อมโทรมนี้หากดำเนินไปโดยไม่มีมีการแก้ไขจะทำให้เกิดกลียุค และการกลับคืนมาของสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงในสังคม ทั้งระดับเมืองและชนบทดังที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ไทย

6. การเมืองไทยเป็นการเมืองที่ขาดวัฒนธรรมทางอำนาจ และยังไม่มีความคิดหรืออุดมการณ์ใหม่เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางอำนาจ นักการเมืองจึงไม่มีหลักการ ไม่มีจิตสำนึกที่สูงส่งพอที่จะควบคุมพฤติกรรมทางอำนาจ การ

รักษาอำนาจจึงเป็นไปอย่างขาดความละเอียด การเมืองไทยจึงเป็นการเมืองของความบ้าคลั่ง กักขะทางอำนาจ ไม่รู้จักความละเอียด ดื้อด้าน และจะมีการปฏิเสธความรับผิดชอบต่อสาธารณชนมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เองที่จะทำให้การเมืองไม่สามารถจะปฏิรูปตนเองจากภายในได้ จะต้องมีการกดดันจากภายนอก โดยเฉพาะทางสื่อมวลชนและองค์กรเอกชน-องค์กรประชาชนมากขึ้นเป็นลำดับ

7. ระบบเศรษฐกิจโลกที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับสังคม-เศรษฐกิจ-การเมืองไทยมากขึ้น เป็นระบบเศรษฐกิจ 4 ระบบ ไม่ใช่ระบบเดียวดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้น นโยบายของรัฐบาลแบบที่เคยใช้ในการพัฒนาประเทศ หรือแม้แต่การอาศัยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ เป็นกรอบใหญ่ในการจัดการกับการท้าทายของการเปลี่ยนแปลงย่อมไม่มีประสิทธิภาพอีกต่อไป การเมืองที่เคยอิงกรอบของแผนพัฒนา โดยไม่รู้จักกำหนดท่าทีของรัฐในความสัมพันธ์ต่างลักษณะกับแต่ละระบบเศรษฐกิจหรือไม่เข้าใจที่จะจัดองค์การ และวิธีการปฏิบัติงานหลากหลายรูปแบบ เพื่อโต้ตอบสัมพันธ์กับแต่ละลักษณะของระบบเศรษฐกิจก็จะประสบกับความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ ปัญหาของกลุ่มเกษตรกรรายย่อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นปัญหาและพื้นฐานชั้นล่างสุดด้านหนึ่ง กับปัญหาการจัดการทางเศรษฐกิจระดับสูงสุดคือ ความล่าช้าในการกำหนดตำแหน่งให้กับหัวหน้าคณะผู้แทนไทยในองค์การการค้าโลก (World Trade Organization) และลงเอยด้วยการกำหนดให้เป็นข้าราชการระดับ 10 เงินเดือน 53,200 บาท โดยอ้างเหตุว่า ไม่ควรมีระดับสูงกว่าเอกอัครราชทูตซึ่งเป็นระดับ 10 แสดงให้เห็นถึงการใช้หลักเกณฑ์ของระบบราชการแบบเก่าไปกำหนดมาตรฐานทางตำแหน่งที่มีลักษณะงานผิดแผกแตกต่างไปจากงานราชการต่างประเทศโดยทั่วไป

ปัจจุบัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบอกเรากว้างๆว่าจะเน้นเรื่องคน แต่ก็ยังไม่มีความชัดเจนของการจัดความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนหลากหลาย



รูปแบบ หรือการดำเนินการแต่ละปีตามงบประมาณก็ยังไม่สะท้อนถึงนโยบายที่หลากหลายมากพอ ในการจัดความสัมพันธ์ตามลักษณะของปัญหาในระดับพื้นที่ หากยังอาศัยกรมและแผนงานของกรมเป็นตัวกำหนดอยู่ ดังนั้น การเมืองจึงขาดพลังทางนโยบายไม่ว่าจะเป็นระดับแผนพัฒนาฯ ใหญ่สุด หรือนโยบายหลัก-นโยบายย่อยที่จะก่อให้เกิดการแก้ปัญหาของแต่ละส่วนย่อยอันหลากหลายของสังคมได้ สิ่งที่คิดว่า “ใหม่” เช่น การเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนามีใช้ความใหม่ที่มีมาตรการรองรับในการก่อให้เกิดความเป็นจริงในทางปฏิบัติ บทพิสูจน์จึงไม่ได้อยู่ที่การมีแผนพัฒนาฯ ที่ “เข้าท่า” ขึ้น หากอยู่ที่การดำเนินการตามแผน ซึ่งเป็นปัญหาที่พัวพันกับระบบการเมืองและระบบราชการโดยตรง

8. การเมืองไทยจึงมีสภาพเหมือนกับการมีก๊กหลายก๊กเหมือนเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาแตก จะต่างก็ตรงที่ว่าสมัยกรุงแตกนั้น ก๊กแต่ละก๊กไม่สามารถคงอำนาจอยู่ได้ในระยะยาวก็ต้องสลายไป แต่การพัฒนาของก๊กหรือแก๊งอำนาจในระบบการเมืองปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะคงตัวและฉีกกำลังได้ในระยะยาว ควบคู่ไปกับลักษณะของระบบการเลือกตั้ง ระบบพรรคการเมือง และระบบสภาผู้แทนราษฎรอย่างที่เป็นอย่างในปัจจุบัน โดยแก๊งหรือก๊กอำนาจแต่ละก๊กจะแบ่งสรรปันส่วนอาณาบริเวณที่จะหาผลประโยชน์กัน และไม่กระทบกระทั่งกันหากหลีกเลี่ยงได้ ก๊กและแก๊งเหล่านี้จะกลายเป็นรูปลักษณ์ของการเมืองไทยในอนาคต ซึ่งมีลักษณะล้ำหลังกว่าฝักฝ่าย (factions) ในระบบการเมืองอื่น เช่น ต่างจากระบบฝักฝ่ายในญี่ปุ่น (ซึ่งกำลังสลายตัวอย่างรวดเร็ว) เพราะแก๊งอำนาจในการเมืองไทยต่างมีวิถีหากินแบบดั้งเดิมล้ำหลัง เช่น หากินกับทรัพยากรของชาติ หากินกับของเถื่อน (น้ำมัน บุหรี่ เหล้า) บ่อน-ช่องและแหล่งบันเทิง ยาเสพติด เป็นต้น แก๊งอำนาจที่เข้าคุมกิจการของกรมที่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยี เช่น การสื่อสาร โทรคมนาคม ก็จะมีวิธีการพลิกแพลงหาผลประโยชน์อีกรูปแบบหนึ่ง ส่วนที่คุ้มครองวิสาหกิจก็จะทำให้รัฐวิสาหกิจต่างๆ กลายเป็นส่วนควบของกระบวนการ

กินกรรมไปในที่สุด

9. การเมืองไทยจะสามารถควบคุมแหล่งอำนาจเดิมคือ ระบบราชการได้และสามารถผนวกอำนาจทางธุรกิจเข้ามาไว้ให้เป็นส่วนเอื้อประโยชน์ต่อพรรคการเมืองได้ แต่จะไม่สามารถทำให้สังคมไทยซึ่งเป็นสังคมเปิดมาเป็นเวลานานอย่างต่อเนื่องกลายเป็นสังคมปิดได้ ดังนั้น แรงต้านพลังทางการเมืองที่มีน้ำหนักมากที่สุด จึงจะอยู่ในส่วนของสังคมที่เกี่ยวกับการสื่อสารคมนาคม ซึ่งนับวันจะมีขอบเขตที่เสรีมากขึ้นและเรียกร้องให้รัฐเปิดเสรีการสื่อสารคมนาคมอย่างกว้างขวาง ดังนั้น การเมืองในรูปลักษณะของการสื่อสารจะเป็นลักษณะเด่นของสังคมไทยไปอีกนาน และจะเป็นพลังเดียวที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

# การตื่นจับทางวัฒนธรรม

เมื่อระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกของศตวรรษที่ 18 กำลังจะกลายเป็นรูปแบบของกติกาทางอำนาจที่เอื้อประโยชน์ต่อแกนอำนาจของพรรคการเมืองดังกล่าวมาแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่าสังคมเรากำลังก้าวเข้าสู่กับดักทางการเมือง ซึ่งโลกตะวันตกเจ้าของตัวแบบทางการเมืองเองกำลังหลีกหนี

ประเด็นที่น่าสนใจซึ่งไม่ค่อยจะมีใครนึกถึงก็คือ การใช้มายาคติของลัทธิเลือกตั้งนิยมมาเป็นเงื่อนไขของความชอบธรรมทางการเมือง แทนที่จะถือเอาประสิทธิภาพของการแก้ไขปัญหาให้แก่กลุ่มชนทุกกลุ่มในสังคมได้อย่างฉับไวนั้น เท่ากับกลุ่มนักเลือกตั้งได้ทำให้เกิดความชิงตงทางอุดมการณ์ประชาธิปไตย ขึ้นมาในชีวิตทางการเมืองของประเทศทันที ทั้งๆที่สังคมไทยเป็นสังคมเปิดและประนีประนอมเหมือนกับสังคมตะวันตกโดยทั่วไป

Octavio Paz กวีชาวเม็กซิกันผู้เขียนเรื่อง *The Labyrinth of Solitude* (1950) และเป็นผู้ให้ความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในโลกปัจจุบันได้เคยวิจารณ์วัฒนธรรมตะวันตก และวัฒนธรรมลาตินอเมริกาไว้ว่ามีพรสวรรค์ในการทำให้ฝ่ายที่อยู่ตรงกันข้ามกัน (คู่ขัดแย้ง) ไม่สามารถตกลงประนีประนอมกันได้ แต่ในวัฒนธรรมตะวันออคนั้นเป็นวัฒนธรรมที่มีอัจฉริยภาพในการทำให้สิ่งที่อยู่ตรงข้ามกันสามารถอยู่ร่วมกันได้ เขายกตัวอย่างพุทธศาสนา ซึ่งเขาเห็นว่าเป็นปรัชญาที่วิพากษ์ความเป็นจริงและสภาวะของมนุษย์ได้อย่างน่าพิศวง โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องสูญญตาซึ่งเป็นสภาวะที่ความเป็นอยู่และความไม่มีอยู่ ความจริงและความไม่จริงรวมอยู่ด้วยกันอย่างกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันไม่ขัดแย้งกัน ดังนั้น ประวัติศาสตร์จึงไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากมายาภาพเท่านั้น ข้อสังเกตของ Paz มีความ

สำคัญต่อปัญหาที่เรากำลังพิจารณาอยู่ก็คือ ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยของตะวันตกนั้นมาจากวัฒนธรรมตะวันตกที่ไม่ยอมประนีประนอมความขัดแย้งที่เป็นคู่ตรงข้าม วัฒนธรรมนี้มีรากเหง้ามาจากลัทธิพระเจ้าองค์เดียวของชาวยิว วัฒนธรรมแบบนี้จึงมักจะมองทุกอย่างเป็นขาวกับดำไปหมด ในทางการเมืองก็เช่นกัน การมองอะไรเป็นขาวกับดำหรือเทพกับมาร ย่อมก่อให้เกิดปัญหาในการยอมอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

นับวันนักการเมืองของเราก็มักมีพฤติกรรมทางการเมืองในลักษณะที่จะเป็นปฏิปักษ์ต่อกันมากขึ้น ดังจะเห็นจากความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาล นอกจากนั้น คุณค่าหรือวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมพุทธที่เรานับถือกันมานาน เช่น การรักษาวาจา การไม่ตลบตะแลง การรู้จักความผิด ความบกพร่องของตนเอง และยอมรับผิดที่กำลังถูกการเมืองทำให้สามัญสังกรณีสัตยาบันที่กลายเป็นสิ่งที่ไม่มีความหมาย เป็นต้น

ดังนั้นการเมืองไทยจึงทำให้คุณค่าและวัฒนธรรมเสื่อมทรามลงมากขึ้น แม้สังคมไทยจะมีความมั่นคงทางวัฒนธรรม แต่การเมืองปัจจุบันต่างกับการเมืองในยุคก่อน ซึ่งแม้จะมีระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ความเกี้ยวโยงกับประชาชนก็ยังมีสูง เพราะระบอบการเมืองดั้งเดิมให้ความสำคัญต่อความชอบธรรมที่ผูกพันอยู่กับเงื่อนไขทางศีลธรรมและคุณธรรมสูง ผิดกับการเมืองในปัจจุบัน นอกจากนักการเมืองบางคนมีคุณค่าส่วนตัวที่ไม่สนใจโยติศีลธรรมคุณธรรมอยู่แล้ว ก็ยังนำเอาความบกพร่องทางศีลธรรมส่วนตัวนั้น มาทำให้คุณค่าที่สาธารณชนยังคงยึดมั่นอยู่ยั้งฉันทคลอนไปอีก

ปัญหาประชาธิปไตยในยุคที่สังคมกำลังเปลี่ยนแปลง จึงเป็นปัญหาทางด้านวัฒนธรรมเป็นด้านหลัก มิใช่เป็นเพียงแค่ปัญหาการเมืองหรือเศรษฐกิจ ทั้งนี้เนื่องจากในยุคโลกาภิวัตน์นี้เป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อซึ่งมีความสำคัญยิ่งกว่าในยุคสมัยใด เพราะยุคที่โลกกำลังเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคทันสมัยสุดเหวี่ยงและซับซ้อนนี้ มนุษย์เราต้องพยายามรักษาสภาพสมดุลระหว่างหลายสิ่ง

หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวหลายๆด้าน เรื่องของชุมชน เรื่องของชาติและนานาชาติ ท่ามกลางความซับซ้อนหลากหลายที่โหมเร้าด้วยความรวดเร็วของธุรกรรมข้อมูลข่าวสารและห้อมล้อมไปด้วยปัญหานั้นประการนี้ มนุษย์เราจะวางตัวเองไว้อย่างไร ตัวเองและเพื่อนร่วมสังคมจึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างอยู่เย็นเป็นสุข

การเมืองจะช่วยให้มีสภาพการณ์ดีขึ้นหรือลดลง ในเวลานี้ทุกคนคงมีความรู้สึกกว่าสถานการณ์กำลังเลวลงเป็นลำดับ ยิ่งมีความสับสนทางคุณธรรมและคุณค่า เพราะกิจกรรมทางการเมืองกำลังให้นิยามคุณค่าบางคุณค่าเสียใหม่ดังที่เราพบเห็นอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันเช่นนี้ จึงต้องเรียกร้องให้เราหันมาให้ความสนใจต่อแนวคิดและคุณค่าของพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นปรัชญาอันควรแก่การนำมาใช้ในการดำเนินความสัมพันธ์ทางการเมืองมากขึ้น

เราจะต้องรู้จักแยกแยะระหว่างการศึกษาหาความรู้จากพุทธปรัชญา แล้วน้อมนำมาใช้เป็นหลักปฏิบัติทางการเมือง กับการนำศาสนา มา “เกี่ยวข้อ” กับการเมือง ซึ่งเป็นคนละเรื่องกัน

แนวคิดของท่านพุทธทาสในการนำเรื่อง สุนฺญตา มาเป็นแก่นแกนของการพัฒนาชีวิตและการดำเนินชีวิต นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเชื่อมโยงพื้นฐานของชีวิตกับชีวิตด้านต่างๆของเรา ในชีวิตทางการเมืองของสังคม การย้อนกลับไปศึกษาเรื่องสุนฺญตา ก็จะทำให้ผู้เกี่ยวข้องกับอิทธิพลและอำนาจได้เข้าใจสัจธรรมและสภาวะที่มนุษย์เราต้องเผชิญอยู่ได้

โลกกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างที่มีนัยเป็นไป ไม่อาจหมุนเข็มนาฬิกา กลับได้ ประเด็นหลักของสังคมทุกสังคมก็คือ เราจะสามารถหาสภาวะที่พึงพอใจจากความขัดแย้งหลายๆด้านที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรุนแรงและรวดเร็วนี้ได้อย่างไร

ถ้าเราเริ่มต้นจากความเข้าใจว่า โลกปัจจุบันและอนาคตเป็นโลกของความหลากหลาย (diversity) ซับซ้อน (complex) มีความเกี่ยวพันพึ่งพาดต่อกันไปหมด (interdependence) มีลักษณะเครือข่าย (network) ซึ่งความ

สัมพันธ์นี้เป็นความสัมพันธ์แบบชีวภาพ (biological) มากกว่าแบบจักรกล (mechanical) โดยความหลากหลายซับซ้อนนี้เป็นความแตกต่างที่ไม่จำเป็นจะต้องก่อให้เกิดความแตกแยกโดยอัตโนมัติเสมอไป หากเป็นธรรมชาติของธรรมชาติ

นอกจากนี้ ถ้าเราเข้าใจสัมพันธ์ภาพเชิงชีวภาพเช่นนี้แล้ว เราจะไม่แยกแยะความสัมพันธ์ของมนุษย์ หรือระหว่างมนุษย์กับชุมชนออกเป็นด้านๆ แบบที่แต่ละด้านมาเกี่ยวกับภายหลัง แต่เราจะมองมนุษย์และชุมชนเป็นภาพเดียวกันทั้งหมด (holistic) ดังนั้นสิ่งที่กล่าวไว้ตั้งแต่ต้นก็คือ วัฒนธรรมเกิดก่อนการเมือง เพราะภาษาคือวัฒนธรรมรูปแบบแรก เราจึงต้องพิจารณาสິงที่เราเรียกว่าการเมืองจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมดังได้กล่าวมาแล้ว

ในปัจจุบัน ได้มีการทบทวนความคิดพื้นฐานทางวัฒนธรรมมากขึ้น แล้วน้อมนำเอาความคิดนั้นไปทำความเข้าใจกับตัวแบบทางการเมือง การตื่น (awakening) ทางวัฒนธรรมจึงเป็นการตื่นทางปัญญาที่สำคัญยิ่ง เพราะวัฒนธรรมตะวันออก มิใช่วัฒนธรรมใหม่หากเป็นวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดเมืองอาณาจักรและมหาอาณาจักรมาแล้ว ข้าพเจ้าจึงเห็นอย่างรุนแรงว่าการตื่นขึ้นทางวัฒนธรรมเป็นเงื่อนไขแรกของการแก้ปัญหาทางการเมืองของประเทศไทย

Shuichi Kato นักคิดคนสำคัญของญี่ปุ่นผู้เขียน A History of Japanese Literature และ Form, Style and Tradition ชี้ให้เห็นว่าในขณะที่เศรษฐกิจอเมริกันกับญี่ปุ่นมีความเหมือนกันมากยิ่งขึ้นทุกขณะ เพราะใช้รถประเภทเดียวกัน ดุริตโอะและบินด้วยเครื่องบินประเภทเดียวกัน แต่แนวคิดพื้นฐานเรื่อง กาล (Time) และเทศะ (Space) ต่างกันอย่างฟ้ากับดิน

แนวคิดเรื่อง กาล ของอเมริกันและของตะวันตกโดยทั่วไป เป็นความคิดที่มาจากพระคัมภีร์เก่า (Old Testament) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของยิว-คริสเตียน (Judeo-Christian) ตามแนวความคิดนี้ กาลมีโครงสร้างที่แน่นอนคือ ถูกกำหนดให้มีจุดเริ่มต้น กำเนิด มีที่มาและมีจุดจบ ดังที่เรียกว่า a beginning,

Genesis, an end แม้ Stephen Hawkings เองก็คิดว่าจักรวาลมีจุดเริ่มต้นคือ Big Bang และต้องมีจุดจบ

กาลหรือเวลานี้มีการคลี่คลายขยายตัวจากเวลาหนึ่งไปสู่อีกเวลา (หรือยุค) หนึ่ง โดยเคลื่อนตัวเป็นเส้นตรงและไม่ซ้ำรอยเดิม กาลก้าวไปจากอดีตที่เรารู้จักไปสู่ขณะจิตใหม่ที่เราไม่รู้จัก เช่น ใน Exodus ได้มีการเลือกที่จะทิ้งระบบทาสไว้ข้างหลังและก้าวต่อไปสู่เป้าหมายใหม่ที่ชัดเจนคือ ไปสู่ "ดินแดนตามสัญญา" (The Promised Land) จุดที่ตัดสินใจไปแล้วนี้ผ่านเลยไปโดยไม่มีวันหวนกลับคืนมาอีก

ในแนวความคิดของตะวันออก เวลาไม่มีจุดเริ่มต้น ไม่มีจุดสิ้นสุด มีแต่อนันต์กาลไม่รู้จุดจบ (infinity) และซ้ำรอยเดิม (repetition) กาลหรือเวลาเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ที่คลี่คลายขยายตัวไปจากปัจจุบัน สายใยแห่งประวัติศาสตร์ทั้งหมดที่มีความต่อเนื่องดูกระจ่างสนั่นนี้ไม่มีการแบ่งตัดตอนเป็นยุคสมัย ดังนั้น "ที่นี่และเดี๋ยวนี้" จึงมีความสำคัญเฉพาะตัวของมันเอง ไม่ใช่เป็นส่วนหนึ่งของอดีตหรือปัจจุบัน

กาลจึงไม่มีโครงสร้าง เพราะกาลมีความหมายผูกพันกับ ขณะนี้, บัดนี้ (present, moment) ดัง คำกล่าวที่ว่า

วันวาน คือ ความทรงจำ (Yesterday is a Memory)

วันพรุ่ง คือ สิ่งที่ไม่รู้ (Tomorrow is the Unknown)

บัดนี้ คือ พุทธะ (Now is the Knowing)

ในแง่นี้ทางตะวันออกจึงไม่มีความคิดที่ว่า ประวัติศาสตร์ถูกกำหนดโดยการตัดสินใจของมนุษย์ที่จะเคลื่อนตัวจากอดีตไปสู่แผ่นดินที่พระเจ้าได้ให้สัญญาไว้

นอกจากความคิดเรื่องกาลแล้วความคิดเรื่องเทศะ (space) ของตะวันออกก็ยิ่งแตกต่างไปจากฝ่ายตะวันตกอีกด้วย ทางฝ่ายตะวันตกนั้นปัจเจกบุคคลนิยมเป็นแก่น แกนหลักของระเบียบทางวัฒนธรรมมุ่งรับใช้บุคคลเป็นสำคัญ แต่ในความคิดตะวันออกไม่มีปัจเจกบุคคลในความหมาย

ของตะวันตก เพราะแต่ละคนต่างเป็นส่วนหนึ่งที่แนบแน่นกับกลุ่มหรือชุมชน เช่น หมู่บ้าน ด้วยเหตุนี้เองที่แต่ละบุคคลจะถูกอบรมบ่มเพาะให้อ่อนน้อม ถ่อมตนให้ลดอัตตา ลดความสำคัญของตนเองให้มีความสำคัญกับชุมชน และกลุ่มคนแต่ละคนต้องปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มและชุมชนให้ได้ การปรับตัวจึงเป็นวิถีทางวัฒนธรรมที่สำคัญ พิจารณาในแง่นี้ สังคมเปิดของตะวันออกรจึงน่าจะมีลักษณะแตกต่างไปจากสังคมเปิดของตะวันตกในข้อที่ว่า เมื่อพัฒนาไปถึงจุดหนึ่ง สังคมเปิดของตะวันตกที่เน้นความสำคัญของปัจเจกบุคคลก็จะไม่อินังขังขอบกับปัญหา และความล้าหลังของปัจเจกบุคคลหรือชุมชนหรือชนกลุ่มน้อย แต่รากฐานทางความคิดและชนบประเพณีตลอดจนสภาพการดำรงชีวิต-ประกอบอาชีพของสังคมตะวันออก มีผลทำให้สังคมเปิดของตะวันออกเป็นสังคมเปิด ไม่เฉพาะของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่สำหรับชุมชนและกลุ่มชนอีกด้วย

วัฒนธรรมตะวันออกมีคุณค่าที่ส่งเสริมการมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเพราะสอนให้คนลดความเห็นแก่ตัวและขจัดตัวกู-ของกู ในวัฒนธรรมญี่ปุ่นมีคำสมัยโตกุกาวะ คำหนึ่งคือ makoto ซึ่งหมายถึง จิตบริสุทธิ์ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีอัตตา ความหมายของ mokoto นี้ลึกซึ้งมากกว่าคำว่าความจริงใจ (sincerity) ในภาษาอังกฤษ เพราะ mokoto เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงคุณธรรมภายในจิตใจแต่ละตนเอง ส่วนคำว่าความจริงใจนั้นเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ทำภายนอกตัวเรา

ตัวอย่างของวัฒนธรรมตะวันออกที่ยกมากล่าวให้เห็นนี้ ก็เพื่อจะย้ำประเด็นของความสำคัญของวัฒนธรรมในฐานะสภาวะทั้งหมดทางสังคม มิใช่เรื่องที่แยกออกต่างหากจากเศรษฐกิจและการเมือง

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า สังคมไทยกำลังอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านที่สำคัญในด้านที่เกี่ยวกับลักษณะของการเปลี่ยนแปลงโดยทั่วไป ชัยวัฒน์ ติระพันธ์ (ทฤษฎีไร้ระเบียบกับทางแพร่งของสังคมไทย) ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนแล้วว่าสังคมไทยเรามีคลื่นของความไม่พร้อมมาเยือนพร้อมๆ กัน



ซึ่งเรียกว่า "การมาพร้อมกันของความไม่พร้อม" ทั้งนี้เนื่องจากในด้านหนึ่งนั้น โลกของเรากำลังก้าวเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็น ยุคหลังสังคมอุตสาหกรรมและยุคหลังความทันสมัย (post-coldwar; post-industrial society; post-modernism) แต่สังคมไทยกลับอยู่ในยุคหลังสงครามเย็นที่มีความขัดแย้งรุนแรงระดับชาติ-ท้องถิ่นและภูมิภาคมากขึ้น อีกทั้งยังอยู่ในยุคก่อนอุตสาหกรรมและในยุคก่อนทันสมัยอีกด้วย

ความกังวลใจที่ ชัยวัฒน์ ติระพันธุ์ ได้แสดงไว้โดยทั่วไปนี้ ยุค ศรีอาริยะ (โลกาภิวัตน์ 2000 กับความตายของวัฒนธรรมไทยและยุทธศาสตร์การปฏิวัติวัฒนธรรมโลก) ได้ให้ความเห็นที่ละเอียดลงไปอีกเกี่ยวกับความเสื่อมโทรม และความตายของวัฒนธรรมไทยที่เกิดจากการรุกรานทางวัฒนธรรมจากศูนย์กลางของโลกทุนนิยม ยุค ศรีอาริยะ เห็นว่า สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันก็คือ การรุกรทางวัฒนธรรมของโลกตะวันตก โดยอาศัยเงื่อนไขของการปฏิวัติทางการสื่อสารซึ่งเป็นพลังอำนาจใหม่ เขายังเห็นต่อไปอีกว่าการแพร่ระบาดของลัทธิปัจเจกบุคคล ก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัวที่ทำให้คนรุ่นใหม่จมปลักอยู่ในโลกแห่งความบันเทิงโลกมายา ไม่สนใจใยดีสังคมถึงขนาดที่ว่า ในบ้านปลายมันสมองของมนุษย์ก็จะถูกล้อมรอบด้วยวัฒนธรรมขยะซึ่งเป็นอาหารขยะ วัฒนธรรมน้ำเน่าและความจริงเทียมทั้งหลาย ซึ่งทั้งหมดนี้ก็คือที่มาแห่งความตายของวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ไม่ว่าจะยุค ศรีอาริยะ จะมองภาพสังคมปัจจุบันอย่างไรก็ตาม แต่ข้อเท็จจริงก็คือสังคมโลกกำลังก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมเปิดมากขึ้น และเป็นภารกิจของทุกส่วนของสังคมที่จะรู้จักและเข้าใจหาความพอดีร่วมกัน

ประเด็นสำคัญที่ควรเน้นก็คือ ในขณะที่สังคมไทยเป็นสังคมเปิดทางวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจมาอย่างต่อเนื่องและมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมค่อนข้างมาก โดยเฉพาะทางศาสนาและขนบประเพณี การเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในขณะนี้มีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่ง คือ กระแสโลกาวัตร์นั้น เป็นกระแสของสังคมเปิดที่มีได้มี

อุดมการณ์แบบสังคมนิยมอยู่ ต่างกับในยุคของอัครังคตาดานูวัตร์ (Westernization) ซึ่งอารยธรรมของตะวันตกมีความคิด-ความเชื่อของศาสนาคริสต์เจือปนอยู่มีใช้น้อยหรือในยุคสากลานูวัตร์ (Internationalization) ซึ่งเป็นการแบ่งขั้วระหว่างสากลนิยมสองกระแส (สังคมนิยมกับประชาธิปไตยเสรี)

ในระยที่สังคมนิยมมีการเปิดทางวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจมากขึ้นก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายวัฒนธรรมที่เน้นชาตินิยมสามารถใช้ได้ในยุคสงครามเย็น การดูแลชนชาวจีนและการตอกย้ำความเป็นไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยเนื้อแท้แล้วเป็นการกลับคืนสู่ความเป็นเผ่าชน (tribalism) ซึ่งนอกจากมีผลได้ที่สนองตอบต่อลัทธิทหารแล้วก็ยังมีส่วนสำคัญในการกีดกันพลังทางเศรษฐกิจให้อยู่นอกวงการเมืองอีกด้วย ดังนั้นข้อคิดของ เกษียร เตชะพีระ เกี่ยวกับวัฒนธรรม (ไทย) ร่วมสมัยจึงชี้ประเด็นอย่างชัดเจนว่า ในยุคโลกานูวัตร์นี้ แบบแผนทางวัฒนธรรมของปรากฏการณ์ความ (อยาก) เป็นไทยจึงมีความซับซ้อนเป็นอย่างมากที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะในกระแสโลกานูวัตร์นั้น ความเป็นสากลไม่มีเชื้อชาติปรากฏอยู่ทั่วไปในวัฒนธรรมเศรษฐกิจ การบริโภคท่ามกลางการแข่งขันทางการค้าที่รุนแรงมากขึ้นนี้ การวางตำแหน่งแห่งที่ให้สินค้าและบริการมีความเป็นสากล พร้อมๆไปกับผนึกรวมความเป็นไทยเข้ากับความเป็นสากลนั้นด้วย ย่อมทำให้เกิดข้อโต้แย้งมากขึ้น เพราะได้มีการสร้างมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรมให้กับสินค้าและบริการที่มีความทันสมัยและเป็นสากลนั้น

การตื่นขึ้นทางวัฒนธรรมในที่นี้ จึงมิใช่การหวนกลับไปสู่ความเพื่องถิ่นนิยม เผ่าชนนิยม และภูมิภาคนิยมอย่างคับแคบ หรือเอาวัฒนธรรมย่อยนั้นเป็นจุดหมายใหญ่ในตัวของตัวเอง โดยไม่ยอมรับคุณค่าสากล ข้าพเจ้าหลีกเลี่ยงคำว่า “วัฒนธรรมใหญ่” หรือ “วัฒนธรรมชาติ” หากใช้คำว่าคุณค่าสากลแทน เพราะแท้จริงแล้ว คุณค่าสากล ที่สังคมนิยมรับมาเป็นเวลานานนี้ ก็คือ คุณธรรม-คุณค่าของปรัชญาพุทธ จึงเป็นคุณค่า-คุณธรรมร่วมที่อยู่เหนือท้องถิ่นนิยม เผ่าชนนิยม ภูมิภาค และเชื้อชาติ-ภาษา เพราะ

การอยู่เหนือนั้นมิใช่ครอบงำหรือไปทำลายกคชี่ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในทางตรงข้าม กลับเสริมให้โอกาสคนในสังคมที่อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติและยั่งยืน

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า สังคมตะวันออกนั้นได้ถูกทำลายความเชื่อมั่นในวัฒนธรรมของตนเองเป็นเวลาเกือบสองร้อยปี ในขณะที่วัฒนธรรมตะวันออกซึ่งศาสนาพุทธเป็นส่วนหนึ่งเป็นวัฒนธรรมที่อธิบายความซับซ้อนของโลกได้ดีกว่าวัฒนธรรมตะวันตก เพราะวัฒนธรรมตะวันออก รวมทั้งพุทธศาสนาเป็นวัฒนธรรมที่มีขันติธรรมสูงต่อความแตกต่างหลากหลาย และยอมรับว่าความแตกต่างอาจดำรงอยู่ควบคู่กันได้ แม้จะเป็นคู่ตรงกันข้ามที่สำคัญก็คือในยุคสมัยที่สังคมเรามีความลักลั่นระหว่างภาคส่วนต่างๆ วัฒนธรรมดั้งเดิมของเรามีวิถีทางที่จะจัดการให้ภาคส่วนต่างๆนั้นสามารถปรับตัวได้โดยมีวิถีทางหลายวิถี มิใช่ใช้วิถีทางเดียวหรือนโยบายเดียว แต่ในระยะเวลาของการสร้างรัฐประชาชาติ ความเป็นเอกภาพ คือ จุดเน้นจนนำไปสู่ความพยายามที่จะทำให้เกิดเอกภาพในสิ่งที่มีความแตกต่างหลากหลายมากจนเกินไป ถึงขนาดที่ละเลยธรรมเนียมปฏิบัติดั้งเดิมของการเมือง-การปกครองซึ่งผู้ปกครองมีวิเทโศบายมากกว่าหนึ่งอย่างในการทำให้ชนชาติต่างๆอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และต่างมีบทบาทเฉพาะในการสร้างความร่ำรวยทางวัฒนธรรมหรือสร้างความมั่นคงให้แก่รัฐได้

เมื่อเราตื่นขึ้นได้และสามารถลืมหรือปลดแอกจากการครอบงำทางความคิดของตะวันตกได้แล้ว เราก็จะสามารถคิดค้นรูปแบบ กระบวนการ และวิธีการแก้ไขปัญหทางสังคมเราได้ และสามารถอาศัยพลังทางวัฒนธรรมจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนได้ด้วยการจัดการแก้ปัญห โดยมัชฌิมวิถี ดังที่จะได้กล่าวต่อไป

# มัชฌิมวิถิ

มัชฌิมวิถิเกิดจากความคิดทางพุทธ ซึ่งแตกต่างไปจากความคิดที่เป็นต้นเค้าของระบอบการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตก ซึ่งอาศัยหลักการของอริสโตเติลและนิวตันในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม

ปัญหาที่อริสโตเติลก่อให้เกิดขึ้นในระบบคิดแบบตะวันตกในยุคต่อมาก็คือความคิดที่ว่า สิ่งเดียวกันไม่สามารถจะเป็นของวัตถุเดียวกัน และไม่เป็นของวัตถุเดียวกันนั้นในลักษณะเดียวกันนั้นในเวลาเดียวกันได้ กฎนี้เรียกว่ากฎแห่งความขัดแย้งภายในสิ่งหนึ่งๆ คือ สิ่งๆหนึ่งจะมีลักษณะที่ขัดแย้งกันอยู่ร่วมกันไม่ได้ จะเป็นอะไรก็เป็นอย่างนั้น ไม่อาจมีลักษณะ "ห้วมกฎท้ายมังกร" ได้

กฎข้อนี้จึงห้ามมิให้สิ่งที่มีลักษณะตรงข้ามกันมีความคาบเกี่ยวซ้อนกัน กฎนี้จึงเป็นอุปสรรคต่อการคงอยู่ร่วมกันของความซับซ้อนแตกต่างหลากหลายในเวลาเดียวกัน

นอกจากกฎข้อนี้แล้ว ความคิดของอริสโตเติลที่มีอิทธิพลอย่างมากอีกกฎหนึ่งก็คือ สิ่งสองสิ่งที่เป็นคู่ตรงกันข้ามคนละขั้วจะต้องมีอยู่โดยปลอดภัยจากสิ่งอื่นเข้ามาแทรกตรงกลาง

ตรรกะดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการจัดความสัมพันธ์ทางการเมืองแบบแยกประเภท แบบคู่ตรงกันข้าม เช่น รวมอำนาจ-กระจายอำนาจ, ประชาธิปไตย-เผด็จการ ซึ่งมีลักษณะที่ไม่อาจรองรับสภาวะที่แท้จริงของสรรพสิ่งตลอดจนลักษณะของการเปลี่ยนแปลงได้ เพราะการแบ่งแยกแบบคู่ตรงกันข้ามเป็นวิธีการคิดแบบสุดขั้ว ในขณะที่แนวคิดแบบพุทธเป็นแนวคิดที่คำนึงถึงความผสมผสานไม่แบ่งแยกเด็ดขาด ไม่ตัดตอน และไม่เชื่อในความเด็ดขาด

สมบูรณ์ แต่คำนึงถึงความมาก-น้อยต่างระดับ และความซับซ้อนหลากหลายที่พึ่งพาต่อกัน

แนวคิดแบบพุทธ จึงอธิบายความเป็นกลางๆของสรรพสิ่ง ไม่สุดขั้ว-ขาว-ดำ และยอมรับการอยู่ร่วมกันของสิ่งที่มีลักษณะตรงข้ามขัดแย้งกันได้

เราสามารถอาศัยแนวคิดแบบพุทธ ออกแบบ (design) ความสัมพันธ์ทางการเมืองใหม่ได้ เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. แนวคิดเรื่องกาล-เทศะช่วยให้เรามีความเข้าใจในความจำเป็นที่จะต้องลดหรือขจัดแนวโน้มที่รัฐมีบทบาทในการกำหนดภารกิจทางประวัติศาสตร์ให้แก่สังคม ในอดีต การ "เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย" เป็นการสะท้อนถึงแนวคิดเรื่องกาลเวลา ในแง่ของการมีวีรบุรุษกำหนดชะตากรรมของชาติ แนวคิดเรื่องกาล-เทศะของพุทธปรัชญาจะทำให้เราระลึกว่า ทุกๆส่วนของสังคมต่างอยู่ร่วมกันภายใต้การเคลื่อนไหวเป็นกระแสของกาลเวลา ทำให้เราสามารถทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงว่าเป็นกฎธรรมชาติไม่หวั่นเกรงการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง

2. ความซับซ้อนของระบบเศรษฐกิจปัจจุบันซึ่งมีถึง 4 ระบบ เรียกร้องให้เราต้องออกแบบระบบการเมืองที่สามารถแยกแยะจัดการกับลักษณะของเศรษฐกิจแต่ละระบบ และจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มประชาชนที่จะต้องมีการแยกแยะ หรือ de-massify มิใช่คิดถึงมวลชนว่าเหมือนกันหมด

ระบบการเมือง-การปกครองที่จัดเป็น 4 ระบบนี้ อาจเรียกว่าเป็นระบบจัตุโลกบาล มิใช่ระบบรัฐบาล เพราะระบบรัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วโดยสิ้นเชิง ทั้งในแง่ของการที่รัฐประชาชาติมีบทบาทหลัก และทั้งแง่ของพลังที่ข้ามรัฐและลอดรัฐ (ระดับบรรษัทข้ามชาติ และระดับคนลอดรัฐเข้ามาซึ่งบางคน เรียกว่า คนข้ามชาติ หรือ transnational people แต่ข้าพเจ้าอยากแยกแยะว่า transnational people นี้มีสองพวก คือ พวกที่ทำงานกับบรรษัทข้ามชาติกับผู้อพยพย้ายถิ่นข้ามดินแดน ซึ่งส่วนใหญ่มี

เป็นการเล็ดลอดข้ามแดนมากกว่า)

การจัดให้ระบบการเมืองสอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจ 4 แบบนี้ไม่ใช่หมายถึง การมีระบบการเมือง 4 ระบบ แต่หมายถึงการมีความหลากหลายอย่างน้อย 4 รูปลักษณะในการจัดการกับลักษณะหลายลักษณะของระบบเศรษฐกิจที่เน้นให้จัดรูปลักษณะ และกระบวนการทางการเมืองให้สอดคล้องกับลักษณะ 4 ลักษณะของเศรษฐกิจ ก็เพราะพลังทางเศรษฐกิจเป็นพลังหลักที่ผลักดันความสัมพันธ์ของสังคมเสมอมา ระบบจัดโลกบาลจึงเป็นระบบการเมืองที่ไม่ได้มีเป้าหมายเดียว นโยบายเดียว วิธีการเดียว ซึ่งแต่เดิมเป็นรูปลักษณะของรัฐประชาชาติ ในทางตรงกันข้าม ควรคิดออกแบบรูปลักษณะ และกระบวนการทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้ทุกๆ ส่วนของสังคมได้มีบทบาท โดยยกเลิกระบบการเมืองที่ถือเอาเสียงข้างมากเป็นการชี้ขาด แต่ออกแบบสถาบันและกระบวนการทางการเมืองที่สามารถรองรับเสียงข้างน้อยให้หลากหลายทั้งทางตรงและทางอ้อม ในการจัดความสัมพันธ์ทางการเมืองใหม่นี้ เนื่องจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยหลักของการเปลี่ยนแปลงทะเล (space) หรือความสัมพันธ์ทางทะเล (spatial relation) จึงจะต้องมาแทนความสัมพันธ์ทางองค์กรแบบกรม กล่าวคือ จะต้องมีการจัดการแบ่งปันทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและทางงบประมาณ โดยยึดถือความสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่มากกว่าความสัมพันธ์แบบดั้งเดิม คือ คนกับแผนงานของกรม การพลิกกลับให้กิจกรรมส่วนใหญ่เริ่มมาจากความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับคน และปัญหา แล้วจึงระบุบทบาทหน้าที่ขององค์กรในพื้นที่นั้น จะสามารถพลิกสถานการณ์ใหม่ให้เกิดการลดปัญหาและเพิ่มศักยภาพของพลังทุกส่วนในสังคมได้

3. จัดให้มีการแยกอำนาจ-หน้าที่ระหว่างคณะผู้บริหารประเทศ (คณะรัฐมนตรี) กับ ฝ่ายนิติบัญญัติ (รัฐสภา) ให้ชัดเจน ด้วยการปรับเปลี่ยนระบบรัฐสภาแบบอังกฤษ ซึ่งคณะผู้บริหารประเทศมาจากสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากในสภา หรือหลาย

พรรคการเมืองซึ่งรวมตัวกันแล้วมีเสียงข้างมากไปเป็นระบบแยกอำนาจแบบใหม่ซึ่งจะมีลักษณะดังนี้

3.1 ระบบแยกอำนาจใหม่นี้ ให้คณะผู้บริหารประเทศ กับ สภาผู้แทนราษฎร ต่างมีที่มาแห่งความชอบธรรมจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ดังนี้

3.1.1 ให้มีการเลือกตั้งคณะผู้บริหารประเทศแยกออกจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ให้จัดการเลือกตั้งพร้อมกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในวันเดียวกัน

3.1.2 คณะผู้บริหารประเทศ ที่จะเสนอตัวเข้าแข่งขันในการเลือกตั้งทั่วไป ประกอบด้วย คณะบุคคลจำนวน 20 คน คณะบุคคลนั้นจะสมัครในฐานะที่เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง หรือหลายพรรครวมกัน หรือไม่สังกัดพรรคก็ได้

3.1.3 การเลือกตั้งคณะผู้บริหารประเทศเป็นการเลือกตั้งทั่วประเทศ ผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนตามเบอร์ได้เบอร์เดียว

3.1.4 เมื่อได้คณะบุคคลซึ่งได้คะแนนเสียงทั่วประเทศมากที่สุดแล้ว คณะบุคคลนั้นสามารถแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือบุคคลอื่นผู้มีความสามารถตามรัฐธรรมนูญ แต่มิได้เป็นสมาชิกรัฐสภา เข้าร่วมในคณะรัฐมนตรีได้อีกไม่เกิน 30 คน เพื่อประกอบกันขึ้นเป็นคณะรัฐมนตรีเต็มคณะ

3.1.5 คณะรัฐมนตรีอยู่ในตำแหน่งตามวาระ 4 ปี ไม่มีอำนาจในการยุบสภา

3.1.6 สภาผู้แทนราษฎรมีวาระ 4 ปี ไม่มีอำนาจในการลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล แต่มีสิทธิในการตั้งคณะกรรมการสอบสวนคณะรัฐมนตรีทั้งคณะ หรือเป็นรายบุคคล เพื่อเสนอรายงานต่อคณะกรรมการพิจารณาความผิดของฝ่ายบริหาร เพื่อดำเนินคดีต่อฝ่ายบริหารหากมีความผิดจริง

3.1.7 ในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือ สมาชิกวุฒิสภา

เข้ามาดำรงตำแหน่งอยู่ในคณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้นั้นย่อมไม่มีสิทธิ์ออกเสียงลงคะแนนในสภา แต่ยังคงมีตำแหน่งสมาชิกสภาอยู่

3.1.8 ในการเลือกตั้งคณะผู้บริหารประเทศ ให้รัฐเป็นผู้จัดค่าใช้จ่ายและอำนวยความสะดวกในการประกาศ โฆษณา ทางหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ตลอดจนการติดประกาศในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด

### 3.2 ข้อดีของระบบแยกอำนาจแบบนี้ ได้แก่

3.2.1 คณะบุคคล 20 คน ที่เสนอตัวเข้ารับเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน จะต้องมีการเลือกสรรกันเองเป็นอย่างดีเพื่อให้ประชาชนสนับสนุน โดยผู้มีประวัติต่างพร้อย หรือมีพฤติกรรมที่น่าสงสัย หรือที่ประชาชนรังเกียจ จะไม่สามารถเข้าร่วมกลุ่มได้ หากเข้าร่วมก็อาจเสียคะแนนเสียงสนับสนุน

3.2.2 เนื่องจากการเลือกตั้งคณะผู้บริหารประเทศเป็นการเลือกตั้งทั่วไปทั่วประเทศ คณะบุคคลผู้สมัครจึงต้องประกอบไปด้วยผู้ที่มาจากทุกภาคของประเทศ จะกระจุกตัวเฉพาะภาคหนึ่งภาคใดไม่ได้ เป็นการป้องกันลักษณะภูมิภาคนิยมด้วย

3.2.3 เป็นการยากที่จะมีการซื้อเสียงทั่วประเทศ

3.2.4 เป็นการเปิดโอกาสให้คณะบุคคลที่ไม่ต้องการสังกัดพรรคการเมืองหรือตั้งพรรคการเมือง สามารถรวมตัวกัน โดยเสนอตัวเข้าเป็นคณะผู้บริหารประเทศได้ ในขณะเดียวกันก็เปิดช่องทางไว้ให้ต้องอาศัยความร่วมมือจากพรรคการเมืองในสภาด้วย

3.2.5 เป็นการเปิดโอกาสให้คณะผู้บริหารประเทศสามารถบริหารประเทศไปได้อย่างต่อเนื่อง

3.2.6 ในกรณีที่พรรคการเมืองหนึ่งพรรคการเมืองใด หรือหลายพรรครวมกัน ส่งคณะบุคคล 20 คน เข้าแข่งขัน และชนะการเลือกตั้งพรรคการเมืองนั้นก็ยังสามารถแต่งตั้งบุคคลจากรัฐสภาหรือจากภายนอก เข้าดำรงตำแหน่งได้อีก 30 คน ซึ่งขึ้นอยู่กับข้อพิจารณาทางการเมือง ด้านจำนวนที่นั่งในสภาที่มีอยู่ด้วย



3.2.7 เป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องร้องของการเมืองไทยที่มีการจัดคณะรัฐบาลตามโควตาของพรรคร่วมรัฐบาล หรือกลุ่มย่อยภายในพรรค ภายหลังการเลือกตั้ง โดยเมื่อจัดตั้งคณะรัฐบาลแล้ว ประชาชนไม่ศรัทธา ไม่สนับสนุน ตลอดจนเกิดปัญหาของการต่อรองระหว่างกลุ่มย่อยกับหัวหน้าคณะรัฐบาล

3.2.8 เป็นการปิดช่องทางในการทุ่มทุนตั้งพรรค, สนับสนุน ส.ส., ชื่อเสียง โดยหวังเข้ามาอาศัยตำแหน่งรัฐมนตรีหรือกอบโกยผลประโยชน์ เพราะเกมสการการเมืองจะเปลี่ยนไป ตรงที่ความเกี่ยวโยงระหว่างอำนาจแฝงภายในพรรคกับการได้เป็นรัฐมนตรีจะหมดไป การเปิดเผยอย่างโปร่งใสว่าคณะบุคคลส่วนหนึ่ง (แกน 20 คน) ที่จะบริหารประเทศ จะเป็นใครบ้าง

3.2.9 เป็นการเปิดโอกาสให้นักการเมืองมีทางเลือกเพิ่มมากขึ้นคือเลือกที่จะลงสมัครผู้แทนราษฎร หรือเลือกที่จะสมัครอยู่ในกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นคณะผู้บริหารประเทศ ส.ส.หลายสมัยที่เคยเป็นรัฐมนตรีมาแล้วอาจเลือกไปสมัครเป็นคณะผู้บริหารประเทศ เปิดโอกาสให้นักการเมืองหน้าใหม่หรือนักการเมืองท้องถิ่นเข้ามาสมัครเป็น ส.ส. ในวิธีการเลือกตั้งแบบเขตเดียว-คนเดียว

3.2.10 เป็นการแบ่งแยกอำนาจ-หน้าที่ ระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายนิติบัญญัติที่เป็นผลดีต่อการพัฒนาชาติ โดยฝ่ายบริหารมีลักษณะเป็น "มืออาชีพ" ผู้มีวิสัยทัศน์ และได้รับการพิสูจน์มาก่อนแล้วว่ามีความสามารถและความสามารถ ส่วน ส.ส.ก็จะมีหน้าที่ในการออกกฎหมาย และพิจารณางบประมาณ ตลอดจนตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ทั้งนี้ ส.ส.ควรมีบทบาทในการแบ่งสรรงบประมาณไปลงในจังหวัดมากขึ้น โดยมีงบประมาณส่วนกลาง และงบประมาณจังหวัด

3.2.11 เป็นการยกระดับความชอบธรรมและการสนับสนุนที่ประชาชนจะมีให้แก่คณะผู้บริหารประเทศ เพราะประชาชนสามารถเลือกแกนนำ 20 คน ของคณะผู้บริหารประเทศได้โดยตรง

3.2.12 เป็นการทำให้ระบบและกระบวนการทางการเมืองไทย มีความยืดหยุ่น และมีทางเลือกมากขึ้นในหลายๆด้าน โดยเฉพาะทางด้านการจัดตั้งรัฐบาล และการระดมบุคคลผู้มีความสามารถเข้ามาร่วมมือกันในการพัฒนาและแก้ปัญหาของชาติบ้านเมือง

ข้อเสนอนี้เป็นแนวทางหลักใหญ่ๆ หากต้องการให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ก็สามารถทำการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้ ข้อเสนอบางประการอาจมีการคิดเพิ่มเติมในรายละเอียดได้ เช่น รัฐธรรมนูญ อาจกำหนดแค่จำนวนคน 20 คนที่จะเป็นแกนของคณะผู้บริหารประเทศ โดยไม่กำหนดจำนวนรัฐมนตรีที่แกนนำ 20 คนจะตั้งเพิ่มภายหลังการได้รับเลือกตั้ง หรือกำหนดว่าจะต้องมีจำนวนรวมกันแล้วไม่เกิน 50 คน เป็นต้น

หากมีการดำเนินการตามข้อเสนอนี้ ปัญหาเรื่องคุณณรงค์ วงศ์วรรณ คุณวัฒนา อิศวเหม หรือปัญหากลุ่ม 16 หรือใครที่เหมาะสมจะเป็นรัฐมนตรีกระทรวงใดก็จะหมดไป เพราะประชาชนจะเป็นผู้ตัดสิน (ไม่ใช่อเมริกามีส่วนตัดสิน) หากคณะบุคคลใครรวมผู้ที่ประชาชนมีความเคลือบแคลงสงสัยในพฤติกรรม ไม่ว่าจะด้านใดไว้ในทีมสมัครรับเลือกตั้ง ทีมนั้นก็อาจได้เสียงน้อยกว่าทีมอื่น แต่ถ้าประชาชนยังเลือกเข้ามาอยู่ก็ไม่ต้องมาถกเถียงกันอีกถึงความเหมาะสม - ไม่เหมาะสม

ระบบที่เสนอใหม่นี้ แม้จะไม่บังคับให้คณะบุคคลที่สมัครเป็นทีมเข้าบริหารประเทศ ต้องตั้งเป็นพรรคการเมือง หรือสังกัดพรรคการเมือง แต่ก็มิได้เป็นการทำให้พรรคการเมืองอ่อนแอ ตรงกันข้าม พรรคการเมืองยิ่งจะต้องมีการพัฒนาระดับให้เป็นพรรคระดับชาติ โดยสามารถคัดตัวผู้นำพรรค บวกกับบุคคลอื่นที่พรรคเห็นว่ามีความเหมาะสมและประชาชนทั่วทั้งประเทศจะสนับสนุน เป็นทีมของพรรคลงสมัครรับเลือกตั้งโดยตรงได้ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้พรรคสามารถตั้งคนจากพรรคหรือกลุ่มอื่นซึ่งมีที่นั่งในสภาเข้ามาร่วมรัฐบาลได้อีกถึง 30 คน

บุคคลทุกสาขาอาชีพ ไม่ว่าจะเป็น นักธุรกิจ ข้าราชการ ผู้ประกอบ

วิชาชีพต่างๆ (ครู อาจารย์ แพทย์ วิศวกร ทนายความ) เกษตรกร ผู้นำแรงงาน ผู้นำชุมชน จะมีทางเลือกในการเข้าสู่การเมืองสองทาง คือ ทางหนึ่งสมัครในนามพรรคที่จะเป็น ส.ส. ในการเลือกตั้งเขตเดียวคนเดียว หรือ ร่วมในทีมที่พรรคส่ง 20 คน เป็นแกนคณะผู้บริหารประเทศ อีกทางหนึ่งก็คือสมัครอิสระที่จะเป็น ส.ส. หรือหาคนร่วมทีม 20 คน โดยไม่สังกัดพรรค ไม่ตั้งพรรค แล้วสมัครเป็นแกนคณะผู้บริหารประเทศ

แต่เมื่อได้รับเลือกตั้งแล้ว ก็จะต้องคิดว่าจะเชื่อมโยงกับรัฐสภา โดยเฉพาะสภาผู้แทนราษฎรอย่างไร และยังสามารถเลือกสรรพันธมิตรทางการเมืองทั้งภายในสภาและภายนอกสภาได้ โดยแกนนำคณะผู้บริหารประเทศ สามารถตั้งคนเข้าร่วมในคณะรัฐบาลได้อีกถึง 30 คน

หัวหน้าทีมผู้สมัคร คือ ผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี ได้รับการแต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยตรง ไม่ต้องมีผู้ลงนามสนองพระบรมราชโองการ เพราะประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งคณะบุคคลผู้เป็นแกนนำ 20 คน นี้มาโดยตรง ส่วนบุคคลอื่นอีก 30 คนนั้น แกนนำ 20 คน ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงหลักๆ สามารถตั้งได้ทั้ง 30 คน พร้อมกัน หรือจะแต่งตั้งตามความเหมาะสม โดยไม่จำเป็นจะต้องตั้งพร้อมกัน 30 คนก็ได้ ซึ่งทำให้มีความยืดหยุ่น ไม่แข็งตึง และสามารถดำเนินการได้ตามความเหมาะสมในการบริหารประเทศ และข้อพิจารณาทางการเมืองด้วย

4. ควรมีการทบทวนระบบการเลือกตั้ง โดยปรับเปลี่ยนจากระบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นระบบเขตเดียว-ผู้แทนคนเดียว เพื่อให้ระบบนี้สามารถรองรับการเป็นตัวแทนที่หลากหลายได้ โดยเขตเลือกตั้งควรมีขนาดเล็ก ไม่ใช้การรวมหลายอำเภอเหมือนที่เป็นอยู่

5. จะต้องยกเลิกการกำหนดให้พรรคการเมืองต้องส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวนที่เป็นสัดส่วนของจำนวนผู้แทนทั้งหมด เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มหรือพรรคเล็กๆสามารถเข้ามีส่วนร่วมได้ และถ้าประชาชนเลือก แม้

พรรคจะมีผู้แทนราษฎรจำนวนน้อย แต่สามารถคงอยู่ได้ก็ควรส่งเสริม

6. ยกเลิกเงื่อนไขที่กำหนดจำนวนส.ส.ที่สามารถเสนอกฎหมายได้ เปิดโอกาสให้กลุ่มประชาชนและองค์กรนอกสภาผู้แทนราษฎรมีความสัมพันธ์กับผู้แทนราษฎรในสภา โดยที่ผู้แทนราษฎรเพียงคนเดียวสามารถเสนอกฎหมายได้ หากมีองค์กรเอกชน-องค์กรประชาชนให้การสนับสนุน

7. เปิดเวทีนอกสภาราษฎรในลักษณะต่างๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถตัดสินใจพื้นฐานได้โดยตรง เช่น การลงคะแนนโดยตรงของสมาชิกชุมชนในเรื่องที่มีผลกระทบต่อชุมชนนั้น และไม่เกี่ยวกับชุมชนอื่น

8. เลิกวิธีการแบ่งชอยหมู่บ้านเมื่อเกิดชุมชนหนาแน่นขึ้น แต่ใช้วิธีการพิจารณาความเป็นเมือง-ความเป็นชนบทแทน เพื่อกำหนดมาตรการที่รัฐจะสัมพันธ์กับคนและพื้นที่เสียใหม่ กล่าวคือ ใช้วิธีแยกแยะลักษณะทางวัฒนธรรม-เศรษฐกิจ แทนการแบ่งพื้นที่อำนาจการปกครอง

9. ส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม จัดให้มีนโยบายมาตรการ กลไก-กระบวนการอยู่ร่วมกันทางวัฒนธรรม ขจัดทัศนคติที่มุ่งหลอมหล่อความแตกต่างทางภาษา-วัฒนธรรมโดยการบังคับ แต่ควรสร้างเอกภาพและฉันท์สามัคคี-ความภักดีเหนือท้องถิ่นและภูมิภาคควบคู่กันไปด้วย โดยหาคุณค่า-คุณธรรมร่วมที่สามารถประสานความแตกต่างหลากหลายนั้นได้

10. เปิดเสรีทางสื่อสารมวลชน ด้วยการให้เอกชนเป็นเจ้าของสื่อโทรทัศน์และวิทยุได้ ในขณะเดียวกัน รัฐก็ให้การสนับสนุนค้ำจุนวิทยุชุมชนของเกษตรกรรายย่อย และกลุ่มชนชาติและภาษาวัฒนธรรมต่างๆ โดยรัฐเป็นผู้กำหนดเฉพาะกรอบกติกาหลักๆ เปิดโอกาสให้มีเสรีทางข่าวสารข้อมูล เพื่อเพิ่มคุณภาพของการแข่งขันระหว่างสื่อมวลชน

11. วางหน้าหนังกบตพาทของรัฐให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ของประชาชนกลุ่มต่างๆที่อยู่ภายใต้เศรษฐกิจสีกระแส มุ่งเน้นการริบลาประชาชนผู้ด้อยโอกาสและเสียโอกาส ไม่ต้องไปให้น้ำหนักสนับสนุนส่วนของ

สังคมที่ก้าวหน้าไปและสามารถดูแลตัวเองได้แล้ว จัดลำดับความสำคัญของการทำงานของรัฐบาลให้ชัดเจนว่าจะให้แต่ละส่วนในลำดับก่อนหลังอย่างไร ด้วยเม็ดเงินงบประมาณและทรัพยากรอื่นๆอย่างไร

12. อาศัยแนวทางการจัดความสัมพันธ์แบบสัดส่วนความมาก-น้อย ผสมผสานกันระหว่างมิติความมั่นคง, มิติการพัฒนา และมิติการมีส่วนร่วม ผนึกประสานกับการพิจารณาแบบสามประสาน คือ พื้นที่ (ความเป็นเมือง-ชนบท), องค์กร (กรม) และความมาก-น้อยของอำนาจด้านการคลัง การงบประมาณ และกฎระเบียบ เร่งปรับระบบราชการ เพื่อให้รับกับการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันให้ได้

มัชฌิมวิถีเป็นทางสายกลางในการจัดระบบแบ่งปันอำนาจ มิใช่เกิดการกระจุกตัวเป็นขั้วอำนาจ แม้แต่ใน “เสียงข้างมาก” หรือในเขตเมืองใหญ่ หรือในชนชาติส่วนใหญ่ หรือในเฉพาะกลุ่มคนรวยหรือกลุ่มชนชั้นกลาง แต่มุ่งเน้นความหลากหลาย กระจายตัว การเกื้อโยงพึ่งพาอาศัยกัน การเปิดโอกาสให้มีการประสานกันได้ระหว่างส่วนที่แตกต่างกัน เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืน

มัชฌิมวิถีจึงเป็นทางเลือก และทางออกของสังคมทุกสังคมไม่เฉพาะแต่สังคมไทยเท่านั้น เพราะมัชฌิมวิถีเป็นหนทางที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างการรักษาและการส่งเสริมสังคมเปิด และสังคมเปิด (open society) นี้เองเป็นลักษณะของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่มนุษย์เริ่มรู้จักอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวและชุมชน

โดยสรุปแล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่าปัญหาที่เผชิญหน้าเราอยู่นี้คือ ปัญหาตึกดำบรรพ์ของมนุษย์เรา ซึ่งได้แก่ การปรับเปลี่ยนจากการมีชีวิตอยู่ในสังคมปิดมาเป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืนในสังคมเปิด สังคมไทยได้ก้าวมาถึงจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ และเป็นขั้นตอนที่ยากยิ่ง เป็นขั้นตอนที่ชนชั้นนำยุคสมัยต่างๆ ได้พยายามเหนียวรั้งถ่วงเวลายึดเวลาของการเผชิญหน้ารับกับปัญหานี้ออกไปมานานแล้ว นั่นก็คือ การปรับ

เปลี่ยนโครงสร้างทางอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่สังคมโลก เป็นสังคมเปิดอย่างรอบด้าน สังคมไทยจะเหนี่ยวรั้งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปไม่ได้อีกต่อไปแล้ว เพราะทุกครั้งที่เกิดการเหนี่ยวรั้งการเปลี่ยนแปลง ด้วยการปฏิวัติรัฐประหาร ความเสียหาย-ความรุนแรงก็มีมากขึ้นทุกทีไป

แต่การที่สังคมเปิดทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจจะเป็นสังคมเปิดทางการเมืองด้วยนั้น พื้นฐานทางวัฒนธรรมพุทธย่อมมีคุณค่าสูงสุด เพราะพุทธศาสนาเน้นความเสมอภาคระหว่างปัจเจกบุคคล เน้นมนุษยชาติ ความเมตตาเผื่อแผ่แก่สิ่งมีชีวิตทุกรูปนาม ความมีเหตุผล สัจจะ ความกรุณา ปราณี คุณธรรมความดี การไม่เบียดเบียนกัน ตลอดจนความพอใจ รู้จักพอและความพอดีหรือทางสายกลาง ดังได้กล่าวมาแล้ว พื้นฐานทางวัฒนธรรมเหล่านี้ได้ช่วยให้สังคมไทยเป็นสังคมเปิดและได้สร้างพลังซ่อนเร้นที่ต่อต้านความพยายามของการไปสู่สังคมปิดโดยอาศัยระบอบเผด็จการมาเป็นระยะๆ ดังนั้น พื้นฐานทางวัฒนธรรมนี้ย่อมเป็นรากฐานของความสัมพันธ์ทางการเมืองได้อย่างไม่ต้องสงสัย

# ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช

ชื่อ :	ชัยอนันต์ สมุทวณิช		
วัน เดือน ปี เกิด :	23 กุมภาพันธ์ 2487		
การศึกษา :	โรงเรียนบ้านครุเนียรน	2492-2493	
	วชิราวุธวิทยาลัย	2493-2503	
	St. Augustine's School	2501	
	แผนกนิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	2504-2505	
	B.A. Victoria University of Wellington	2505-2509	
	M.A. University of Wisconsin (Madison)	2512	
	Ph.D. University of Wisconsin (Madison)	2514	
	Certificate in Social Planning, United Nations Asian Institute	2515	

## ประวัติการทำงาน

2510-2511	: วิทยากรโท กรมวิเทศสหการ
ต.ค. 2512	: อาจารย์โท สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
มิ.ย. 2518	: โอนมารับราชการที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ก.ย. 2518	: ผู้ช่วยศาสตราจารย์
พ.ค. 2520	: รองศาสตราจารย์ (เป็นกรณีพิเศษ)
ส.ค. 2522	: ศาสตราจารย์
2524	: ราชบัณฑิต สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง
ต.ค. 2525	: ศาสตราจารย์ระดับ 10
มิ.ย. 2527	: ศาสตราจารย์ระดับ 11

## ตำแหน่งปัจจุบัน

: ข้าราชการรับบำนาญ (ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2538)

- : ประธานคณะกรรมการ, บริษัท อินเตอร์เนชั่นแนล เอนจิเนียริง (มหาชน) จำกัด
- : ประธานคณะกรรมการบริษัท ไคเรค มาร์เก็ตติ้ง เซอร์วิส จำกัด
- : กรรมการ, บริษัท M-Grand Hotels จำกัด
- : กรรมการ, บริษัท แมเนเจอร์ มีเดีย (มหาชน) จำกัด
- : กรรมการ, บริษัท โรงพิมพ์ตะวันออก (มหาชน) จำกัด
- : กรรมการ, Manager International
- : กรรมการ, บริษัท อินโฟเทคเน็ท จำกัด
- : กรรมการ, บริษัท อินฟอร์เมชัน แอนด์ เมเนจเม้นท์ จำกัด
- : กรรมการ, บริษัท ซีแอลพี โฮลดิ้ง จำกัด
- : กรรมการ, บริษัท เอ็กซ์เพรสการพิมพ์ จำกัด
- : กรรมการ, บริษัท บรรณทัศน์ จำกัด

## เครื่องราชอิสริยาภรณ์

- : มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก, มหาวชิรมงกุฏ

## รางวัลและเกียรติยศ

- 2505 : ทุนเรียนดีสำหรับนิสิตที่เป็นที่ 1 แผนกวิชานิติศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2529 : นิสิตเก่าดีเด่นสาขาวิชาการ สมาคมนิสิตเก่าคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2529 : นักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ สาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ สภาวิจัยแห่งชาติ
- : รางวัลการแต่งตำราดีมาก, รางวัลการแต่งตำราที่เป็นงานใหม่ และรางวัลการแต่งตำราชั้นดี จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## หน้าที่สำคัญในอดีต

- ประธานนักศึกษานานาชาติ มหาวิทยาลัยวิคตอเรีย นิวซีแลนด์
- รองประธานสมาคมเอเชียศึกษา มหาวิทยาลัยวิคตอเรีย นิวซีแลนด์



<b>ขอดเกล้ารัฐธรรมนูญไทย (2540)</b> <i>เชาวนะ ไตรมาศ</i>	35	บาท
<b>พรรคการเมืองไทย : ภูมิหลังทางโครงสร้าง-หน้าที่และ พัฒนาการทางสถาบัน (2540)</b> <i>เชาวนะ ไตรมาศ</i>	120	บาท
<b>ถกรัฐธรรมนูญ 2540</b> <i>นันทวัฒน์ บรมานันท์</i>	300	บาท
<b>รัฐมนตรีพ้นสืใหม่ : บริหารงานบ้านเมืองอย่างไร ให้ถูกใจประชาชน</b> <i>เชาวนะ ไตรมาศ</i>	50	บาท
<b>ความเข้าใจเรื่องการปกครองท้องถิ่นสำหรับเยาวชน พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขปรับปรุงตาม พรบ. อบจ. 2540</b> <i>กิริติพงศ์ แนววมลึ</i> <i>วิน พรหมแพทย์</i> <i>แก้ไขปรับปรุงตาม พรบ. อบจ. 2540 โดย สนิท จรอนันต์</i>	50	บาท
<b>เปรียบเทียบนโยบาย 4 รัฐบาล (พิมพ์ครั้งที่ 2)</b> <i>เชาวนะ ไตรมาศ</i>	60	บาท
<b>อนาคตการเมืองไทย (พิมพ์ครั้งที่ 3 2541)</b> <i>ชัยอนันต์ สมุทวณิช</i>	50	บาท

.....

## สื่อความรู้ทางการเมืองของสถาบันนโยบายศึกษา

วงเวียนประชาธิปไตย	80	บาท
แผนที่เส้นทางประชาชน-ถนนประชาธิปไตย	25	บาท
Road of Democracy Map	40	บาท
ไฟการเมือง	100	บาท
เกมการเมือง (Political Monopoly)	200	บาท

สนใจกรุณาติดต่อ สถาบันนโยบายศึกษา 99/146 ซอยหมู่บ้านงามวงศ์วาน ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 941-1832-3 โทรสาร 941-1834

- กรรมการกิจการต่างประเทศ สโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยวิคตอเรีย
- ผู้ริเริ่มค่ายอาสาสมัครนานาชาติระหว่างมหาวิทยาลัยในนิวซีแลนด์
- บรรณาธิการหนังสือของสมาคมนักเรียนไทยในนิวซีแลนด์
- นายกสมาคมนักเรียนไทยในนิวซีแลนด์
- เลขธิการสภาคณาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เลขธิการสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
- เลขธิการสมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย
- รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- หัวหน้าภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- หัวหน้าภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517
- รองประธานคณะอนุกรรมการติดตามมติและรับฟังความเห็นจากประชาชนของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ 2517
- ผู้แถลงข่าวของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ 2517
- กรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ
- กรรมการปฏิรูประบบราชการ
- อนุกรรมการ ก.พ.
- ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (พลเอกเปรม ติณสูลานนท์)
- ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ)
- วุฒิสมาชิก
- นายกสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
- นายกสภามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ผู้อำนวยการสถาบันนโยบายศึกษา
- กรรมการในคณะกรรมการเอเชียอาคเนย์ สภาสังคมศาสตร์อเมริกัน
- กรรมการในโครงการ Reflections on Development ของมูลนิธิ Rockefeller
- กรรมการในโครงการคัดเลือกวรรณกรรมไทยของมูลนิธิ Toyota
- กรรมการในโครงการ Southeast Asian Studies Fellowship ของมูลนิธิ Ford
- ที่ปรึกษาด้าน Constitutionalism ของที่ปรึกษาพิเศษของสหประชาชาติในกัมพูชา
- ผู้วางแผนและที่ปรึกษาโครงการยุทธศาสตร์เอเชียอาคเนย์ศึกษาของ Institute of Southeast Asian Studies

- นักวิจัย TDRI
- ประธานโครงการเอเชียอาคเนย์ศึกษา
- เลขานุการคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาปรับปรุงสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา
- ประธานคณะทำงานศึกษาผลกระทบทางสังคมและการเมืองของการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก
- ผู้เชี่ยวชาญโครงการลุ่มน้ำแม่แจ่มของ USAID
- ผู้เชี่ยวชาญโครงการฝั่งเมืองของ GTZ - กระทรวงมหาดไทย
- ผู้เชี่ยวชาญโครงการแผนลงทุนจังหวัด กระทรวงมหาดไทย

## ผลงานทางวิชาการ

1. แผนพัฒนาการทางการเมืองไทย ฉบับแรกของไทย (กรุงเทพ : อักษรสัมพันธ์, 2512)
2. ชีวประวัติสมาชิกรัฐสภาไทย (ร่วมกับผู้อื่น) (กรุงเทพ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2512)
3. สัตว์การเมือง (ร่วมกับผู้อื่น) (กรุงเทพ : ไทยวัฒนาพานิช, 2514)
4. พาราสาวัตถ์ (กรุงเทพ : พิชฌเนศ, 2516)
5. รัฐธรรมนูญสำหรับชาวบ้าน (ร่วมกับผู้อื่น) (กรุงเทพ : พิชฌเนศ, 2516)
6. รวมเอกสารทางการเมือง - การปกครองไทย (ร่วมกับ ชัดติยา กรรณสูต) (กรุงเทพ : โครงการตำรา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2517)
7. อุดมการณ์ทางการเมือง (กรุงเทพ : เคล็ดไทย, 2517)
8. ความคิดอิสระ (กรุงเทพ : พิชฌเนศ, 2517)
9. รวมบทความรัฐธรรมนูญ (ร่วมกับผู้อื่น) (กรุงเทพ : พิชฌเนศ, 2517)
10. การปฏิรูปรัฐสภาไทย (กรุงเทพ : พิชฌเนศ, 2517)
11. ได้ท่านปรีดี (กรุงเทพ : พิชฌเนศ, 2517)
12. คณะราษฎร กับ กบฏบวรเดช (กรุงเทพ : ชมรมประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517)
13. สรรพนิพนธ์ของ เทียนวรรณ (กรุงเทพ : โพธิ์สามต้นการพิมพ์, 2517)
14. วิชาลัทธิการเมือง (กรุงเทพ : อักษรเจริญทัศน์, 2518)
15. คัดค้านกับพัฒนาการของสังคมไทย (กรุงเทพ : นำอักษร, 2518)
16. กลไกรัฐสภา (ร่วมกับ เศรษฐพร คูศิริพิทักษ์) (กรุงเทพ : พิชฌเนศ, 2518)

17. ร่างรัฐธรรมนูญฉบับพระปกเกล้าฯ (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518)
18. ความคิดทางการเมืองการปกครองไทยโบราณ (กรุงเทพฯ : ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519)
19. รายงานการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2518 (ร่วมกับ เศรษฐพร คูศรีพิทักษ์ (เสนอต่อสภาวิจัยแห่งชาติ, 2520)
20. เทียนวรรณ กับ ก.ส.ร. กุหลาบ (กรุงเทพฯ : อีสานส์, 2522)
21. ความคิดทางสังคม - การเมืองไทย (กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2522)
22. รายงานการวิจัยทางประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์ (บรรณาธิการร่วมกับ สุวดี เจริญพงศ์) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522)
23. รายงานการวิจัย เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารของไทย (เสนอต่อ สภาวิจัย, 2522)
24. รายงานการวิจัย การศึกษานโยบายหลักของระบบบริหารของไทย (เสนอต่อคณะกรรมการ ปฏิรูประบบราชการ, 2523)
25. การเมือง - การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2523)
26. การเมืองกับการบริหาร (กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2523)
27. การเมือง (กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2523)
28. ประชาธิปไตย, สังคมนิยม, คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2524)
29. การเลือกตั้ง พรรคการเมือง รัฐสภา และคณะทหาร (กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2524)
30. รายงานการวิจัย การปรับปรุงระบบบริหารการพัฒนาชนบทยากจน (เสนอต่อสำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, มิถุนายน 2524)
31. รายงานการวิจัย บทบาทของทหารบกในเมืองไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีคณะทหารหนุ่มกับ ทหารประชาธิปไตย (เสนอต่อสภาวิจัย, มกราคม 2525)
32. ยังเติร์ก กับทหารประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2525)
33. ข้อมูลพื้นฐานกึ่งศตวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองไทย (ร่วมกับ พีรศักดิ์ จันทวรินทร์) (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2525)
34. รายงานการวิจัย ข้อมูลพื้นฐานภูมิหลัง และข้อมูลบางประการเกี่ยวกับสมาชิกสภาประเภท แด่ตั้งที่เป็นทหาร (เสนอต่อโครงการไทยศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มีนาคม 2525)
35. การเมืองเปรียบเทียบ (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526)

36. รายงานการวิจัย การปรับปรุงคุณภาพทางเทคนิคของการจัดทำโครงการและแผนงานในแผนพัฒนาชนบทยากจน, การประสานงานระหว่างกระทรวง, การนำข้อมูล กชช. ไปใช้ในการวางแผนพัฒนาชนบทยากจน (เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, มีนาคม 2526)
37. ภาษากับการเมือง (ร่วมกับ กนก วงษ์ตระหง่าน) (กรุงเทพ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526)
38. แนวคิดและมาตรการในการเสริมสร้างบทบาทของกลุ่มในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (กรุงเทพ : สมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย, 2526)
39. ปัญหาการแก้ไขรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย (กรุงเทพ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526)
40. เสียงจากเจ้าของประเทศ (กรุงเทพ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526)
41. รายงานการวิจัยหมู่บ้าน, ราชการ และการพัฒนา (กรุงเทพ : เสนอต่อมูลนิธิประชากร, มิถุนายน 2528)
42. จากป่าสู่เมือง: การศึกษาการเปลี่ยนแปลงในอุดมการณ์ของนักศึกษาไทยจากปี 2519 (ร่วมกับผู้อื่น) (กรุงเทพ: สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529)
43. การพัฒนาสมรรถนะขององค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ (กรุงเทพ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2529)
44. ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529)
45. รายงานการวิจัย การปรับปรุงการดำเนินงานของรัฐ ในเรื่องการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน (เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ธันวาคม 2529)
46. รัฐ (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530)
47. ทฤษฎีระบบการเมืองไทย : กรอบการวิเคราะห์โครงสร้างรัฐ (คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530)
48. อยู่เมืองสลัว (กรุงเทพ : มาสเตอร์เพรส, 2531)
49. การปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (กรุงเทพ : มาสเตอร์เพรส, 2531)
50. คอรัปชั่น (บรรณาธิการร่วมกับเจมส์ซี สก็อตต์, สิทธิพันธุ์ พุทธิพันธุ์ แปล (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์คบไฟ, 2531)
51. ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532)
52. วัฒนธรรมกับการสร้างสังคมการเมืองประชาธิปไตย (กรุงเทพ : ปาฐกถาพระยาอนุমানราช ธนอนุสรณ์ 14 ธันวาคม 2532)

53. รายงานการวิจัย สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (เสนอต่อมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2532)
54. รายงานการวิจัย คณะกรรมการรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ (เสนอต่อมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2532)
55. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (เสนอต่อมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2532)
56. พิธีกรรมกับการเมือง (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2533)
57. รายงานการวิจัย หน้าที่หลักของส่วนราชการ (เสนอต่อสำนักงบประมาณ, 2534)
58. บนฝั่งเจ้าพระยา (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2534)
59. 100 ปีแห่งการปฏิรูประบบราชการ : วิวัฒนาการของอำนาจรัฐและอำนาจการเมือง (กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย, ฝ่ายวิจัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535)
60. สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง (ร่วมกับกฤษมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา) (กรุงเทพฯ : สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535)
61. สยามสู่ศตวรรษที่ 21 (กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา, 2536)
62. การเปลี่ยนแปลงกับความรู้ในยุคโลกาวัตต (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2537)
63. โลกาวัตตกับอนาคตของประเทศไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2537)
64. รายงานการวิจัย งบประมาณจังหวัด : การใช้มาตรการทางงบประมาณเพื่อการกระจายอำนาจสถาบันนโยบายศึกษา, 2537)
65. สตรีการเมืองยุคโลกาวัตต (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ 2538)
66. ประชาธิปไตยกับอนาคตการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ 2538)

## ภาษาอังกฤษ

67. Political Conflict in Thailand (Boston : O, G&H., 1980, with David Morell).
68. The Thai Young Turks (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1982).
69. Leadership Perception and Security in Southeast Asia, edited with Mohammed Ayoob (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1989).
70. "The Military in Thai Politics" (with Suchit Bunbongkarn) in Zagaria Ahmat & Harold Crouch (eds.), The Military in Southeast Asia (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1985).

71. "Factors behind Armed Separatism : A Framework for Analysis" (with Sukhumbhand Paribatra) in Lim Joo-Jock and Vani S. (eds.), *Armed Separatism in Southeast Asia* (Singapore : ISEAS, 1984).
72. "Implications of A Prolonged Conflict on Internal Thai Politics" in William Turley (ed.), *Confrontation or Coexistence : The Future of ASEAN - Vietnam Relations* (Bangkok : Institute of Security and International Studies, Chulalongkorn University, 1985).
73. "Political Institutionalization in Thailand" in Scalapino, Sato and Wanandi (eds.), *Asian Political Institutionalization* (Berkeley : Institute of East Asian Studies, 1980).
74. "Internal Dimensions of Regional Security in Southeast Asia" (with Sukumbhand Paribatra) in Mohammed Ayub (ed.) *Regional Security in the Third World* (London : Croom Helm, 1986).
75. "The Bureaucracy of Thailand" in Somsakdi Xuto (ed.) *Thailand* (Singapore : Oxford University Press, 1987).
76. "Thailand Political History" in Somsakdi Xuto (ed.) *Thailand* (Singapore : Oxford University Press 1987).
77. "Thailand" in Philip G. Altbach (ed.) *Student Political Activism : An International Reference Book* (New York: Greenwood Press, 1989).
78. "Thailand : A Stable Semi - democracy" in Diamond, Linz and Lipset (eds.), *Politics in Developing Countries : Comparing Experiences with Democracy* (Boulder : Lynn Rienner Publishers, 1990).
79. "The Three - Dimensional State" in James Manor (eds.) , *Rethinking Third World Politics* (London : Longmans, 1991).
80. *The Military and Politics in Thailand in Democracies Institutions vol.1 1992*
81. "Political Contestation in Thailand" in Norma Mahmood and Zakaria Haji Ahmad (eds.) *Political Contestation : Case Studies from Asia.*
82. "Promoting Democracy and Building Institutions in Thailand" in L. Diamond (ed.) *The Democratic Revolution : Struggles for Freedom and Pluralism in the Developing World* (New York : Freedom House, 1992).

83. "The New Military and Democracy in Thailand" in L. Diamond (ed.) Political Culture and Democracy in Developing Countries (Boulder & London : Lynn Rienner Publishers, 1993).
84. "Thailand : Liberalization Without Democracy" (with Sukhumbhand Paribatra) in Morley, James (eds.), 1993, Driven by Growth : Political Change in the Asia-Pacific Region, M.E. Sharpe, New York, p.119.
85. "Bypassing the State", New Perspective Quarterly (Winter, 1995).
86. "Economic Development and Democracy" in Medhi Krongkaew (ed.) Thailand's Industrialization and Its Consequences (London : Macmillan, 1995).

### **บทความในวารสารและหนังสือพิมพ์**

ระหว่างพ.ศ. 2512-2537 มีบทความในวารสารทางวิชาการและหนังสือพิมพ์สยามรัฐ, ประชาชาติ, มติชน, ผู้จัดการรายวัน, ผู้จัดการรายสัปดาห์ ประมาณ 500 เรื่อง



# สถาบันนโยบายศึกษา

**Institute of Public Policy Studies (IPPS)**

.....

สถาบันนโยบายศึกษาเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่ได้มุ่งหวังผลกำไร และไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด โดยดำเนินกิจกรรมในการศึกษาวิจัยเชิงนโยบาย การสนับสนุนนโยบายสาธารณะที่สำคัญๆ และการให้ความรู้ทางการเมือง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยแบบเสรีและมีส่วนร่วม และพัฒนาระบบรัฐสภาในประเทศไทย

สถาบันนโยบายศึกษา ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2528 โดยได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิคอนราด อเดนาวร์ (Konrad Adenauer Foundation) แห่งสาธารณรัฐเยอรมัน ทั้งนี้กิจกรรมต่างๆ อยู่ภายใต้การดำเนินงานของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในหลายๆ สมาคมทางด้านวิชาการที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุดในประเทศ จนกระทั่งปี 2532 จึงแยกตัวออกมาดำเนินงานอย่างเป็นอิสระ และได้รับความเชื่อถือจากสาธารณชนในฐานะที่เป็นคลังสมอง (Think-Tank) ที่มีส่วนชี้นำการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ ของประเทศในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา เช่น การริเริ่มศึกษาเรื่อง พรบ. ข้อมูลข่าวสาร ผู้ตรวจการรัฐสภา การทำประชาพิจารณ์ (การไต่สวนสาธารณะ) การจัดทำแผนพัฒนาสถาบันนิติบัญญัติ และการปฏิรูปการเมือง เป็นต้น

.....

## แนวทางการดำเนินงาน

สถาบันนโยบายศึกษาเป็นองค์กรเล็กๆ ที่มีแนวทางการดำเนินงานที่เน้นการสร้างความร่วมมือแบบเครือข่ายกับนักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ เอกชนและประชาชนในระดับต่างๆ

จุดยืนของสถาบันนโยบายศึกษาคือ การค้นหาและนำเสนอทางเลือกเชิงนโยบาย การสร้างโอกาสให้มีการนำเสนอข้อคิดที่แตกต่าง และแสวงหาจุดร่วมระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ทั้งนี้โดยยึดถือข้อมูลและเหตุผลเป็นสำคัญ

.....

## วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อนำเสนอประเด็นปัญหาสำคัญทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในสังคมประชาธิปไตย และสนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในประเด็นปัญหาเหล่านี้ เพื่อเผยแพร่แลกเปลี่ยน

เปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและเสนอทางเลือกในเชิงนโยบาย

2. ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านนโยบาย และให้ความร่วมมือกันระหว่างนักวิชาการ สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสถาบันตัวแทนต่างๆ (อาทิ สภาจังหวัด ท้องถิ่น) ข้าราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชนและสาธารณชนทั่วไป

3. เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสถาบันตัวแทนประชาชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกระบวนกรกำหนดนโยบายในทุกๆ ระดับ

4. เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมนโยบายสาธารณะ และสนับสนุนการศึกษาทางการเมืองในเรื่องนิติบัญญัติและการบริหาร ตลอดถึงแง่มุมอื่นๆ ของสังคมประชาธิปไตย

5. เพื่อส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความชำนาญในกิจการนิติบัญญัติและการบริหาร ระหว่างภาคีรัฐบาล เอกชน และประชาชนในประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ

.....

## **กิจกรรม**

### **สัมมนาและฝึกอบรม**

เพื่อเป็นเวทีแสดงความคิดเห็น ถกเถียง แลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มตัวแทนต่างๆ ของสังคมและประชาชนส่วนต่างๆ ต่อประเด็นนโยบายสาธารณะที่สำคัญๆ ของรัฐบาลที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยรวม อีกทั้งยังเป็นแหล่งในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่สำคัญจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อประชาชน ไม่ว่าจะเป็นสถาบันรัฐสภา และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ของสังคม

ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะทำหน้าที่ในการให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่มีมากขึ้น การจัดสัมมนาของสถาบันฯ เป็นการเปิดกว้างแก่สาธารณชน และไม่เสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

.....

### **วิจัย**

สถาบันนโยบายศึกษา เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ได้ศึกษาวิจัยเชิงนโยบาย เพื่อนำเสนอต่อสาธารณะ ผลงานที่สำคัญๆ ที่ผ่านมา อาทิเช่น การกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่น การปฏิรูปการเมือง พบ ข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ ซึ่งผลของงานวิจัยดังกล่าว ได้มีส่วนสำคัญยิ่งในการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางการเมืองของประเทศ

.....

## สิ่งพิมพ์

สถาบันนโยบายศึกษา ได้ทำจดหมายข่าวรายเดือนเพื่อแสดงถึงความพยายามของสถาบันที่จะดำเนินกิจกรรมให้ทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจาก“ผู้แทนราษฎร” ในปี 2529 เป็น “จดหมายข่าวปฏิรูปการเมือง ในต้นปี 2533 ปัจจุบันคือจดหมายข่าวปฏิรูปการเมือง-การกระจายอำนาจ” ทั้งนี้โดยมีสาระที่เกี่ยวกับการเมือง การเปลี่ยนแปลงการบริหารและกฎหมาย ในการจัดประกายรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ การกระจายอำนาจและการปกครองส่วนท้องถิ่น

หนังสือ เอกสารนโยบาย เอกสารข้อมูล เอกสารวิจัย เอกสารสัมมนา ได้จัดทำเป็นสิ่งตีพิมพ์ตามโอกาสที่เหมาะสม และสถานการณ์ทางการเมือง ซึ่งเป็นที่สนใจตั้งแต่ผู้กำหนดนโยบายของรัฐ นักการเมืองและนักวิชาการถึงนักเรียนมัธยมและสาธารณชนทั่วไป

สิ่งพิมพ์เหล่านี้ได้ถูกแจกให้กับสมาชิกรัฐสภา พรรคการเมือง หน่วยงานภาครัฐ กลุ่มองค์กรประชาสังคม โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น

## สื่อการศึกษา

รายการของสถาบันนโยบายศึกษาได้ผ่านทางวิทยุ ซึ่งกระจายเสียงตามเกณฑ์ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง เป็นการเชื่อมต่อที่สำคัญของสถาบันนโยบายศึกษาถึงสาธารณชนส่วนใหญ่ หลายครั้งที่เทปรายการได้ถูกใช้เช่นเดียวกับวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนในโรงเรียนต่างจังหวัด

ธนาคารเสียง (Voice Bank) ได้รวบรวมคำจำกัดความประกอบเทปเป็นห้องสมุดเสียงที่ใหญ่ที่สุดอันหนึ่งเรื่องนโยบายสาธารณะของประเทศ

รายการวิทยุทัศน์ สถาบันนโยบายศึกษาได้ผลิตเป็นชุดวิดีโอเทปเกี่ยวกับระบบรัฐสภา และกิจกรรม ประวัติการเมืองไทย ประเด็นนโยบายสาธารณะและคล้ายคลึงกัน วิทยุทัศน์เหล่านี้สามารถยืมได้เพื่อจุดมุ่งหมายทางการศึกษา

ปฏิทินประวัติศาสตร์และเหตุการณ์การเมือง และเกมการเมือง เช่น เกมวงเวียนประชาธิปไตย ไฟการเมือง ได้แสดงถึงความพยายามของสถาบันนโยบายศึกษาที่จะสร้างสรรค์มิติใหม่ในการให้ความรู้ทางการเมือง เพื่อให้ถึงสาธารณชนอย่างกว้างขวาง วัสดุเหล่านี้ถูกแจกให้กับโรงเรียนท้องถิ่นทั่วประเทศ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

Home Page สถาบันนโยบายศึกษา ได้เตรียมไว้อีกทางหนึ่งในการเชื่อมด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างสถาบันและสาธารณะ Home Page ได้สรุปสาระสำคัญของการ

ดำเนินงานและกิจกรรมโครงการ เช่นเดียวกับข้อมูลปฏิรูปการเมืองและการกระจายอำนาจที่ทันสมัย

## โครงการ

สถาบันนโยบายศึกษาดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ ดังนี้

- สัมมนาและฝึกอบรม
- วิจัย
- สิ่งพิมพ์ (จดหมายข่าว เอกสารสัมมนา เอกสารวิจัย เอกสารนโยบาย เอกสารข้อมูล และหนังสือ)
- สื่อความรู้ทางการเมือง (รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ วิทยุทัศน์ ปฏิทิน แผนที่ เกมการเมือง)

พบกับรายการ “โครงการศึกษานโยบายสาธารณะทางวิทยุ” ดำเนินรายการ โดย ศ.ดร.สมศักดิ์ ชูโต และคุณคู่ขวัญ บางน้อย ทุกวันเสาร์ เวลา 17.00-18.00 น. ทางสถานีวิทยุ ททท.เอ.เอ็ม. 1494

สถาบันนโยบายศึกษาประสงค์ที่จะเผยแพร่วิทยุทัศน์ รายการโทรทัศน์ชุด “สู่สังคมประชาธิปไตย” และ “สังคมสัมพันธ์” ซึ่งออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ ช่อง 11 ในระหว่างปี พ.ศ. 2535-2537 แก่ผู้สนใจเพื่อเป็นสื่อเสริมการเรียนการสอน และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในปัญหาสาธารณะต่าง ๆ

จดหมายข่าวรายเดือน “ปฏิรูปการเมือง-กระจายอำนาจ” นำเสนอสาระข้อมูล และบทวิเคราะห์ทางการเมือง และนโยบายสาธารณะ เป็นอภินันทนาการแก่สมาชิกของสถาบันฯ และสถาบันการศึกษาที่สนใจ

สนใจสมัครเป็นสมาชิกเพื่อรับจดหมายข่าว และส่วนลดราคาสิ่งพิมพ์และสื่อต่าง ๆ ของสถาบันนโยบายศึกษา (IPPS) ได้ที่ 99/146 ซอยหมู่บ้านงามวงศ์วาน ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 9411832-3 โทรสาร 9411834 (ค่าสมาชิก 500 บาท ตลอดชีพ)

## สิ่งพิมพ์สถาบันนโยบายศึกษา

อุตสาหกรรมต่างจังหวัด (2536) <i>โสมสิต บันเปี่ยมราษฎร์</i>	60	บาท
การได้ส่วนสาธารณะ : มาตรการยุติข้อขัดแย้ง ในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2536) (พร้อมสรุปสัมมนาท้ายเล่ม) <i>แก้วสรร อดิโพธิ</i>	50	บาท
มติสำคัญของคณะรัฐมนตรีว่าด้วยเศรษฐกิจ ยุครัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (2536) <i>จักรวรรค์ ธนะพรพันธุ์</i>	600	บาท
โครงการพัฒนาจังหวัด (2536) <i>ตระกูล มีชัย</i>	80	บาท
ร่างพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ....(2536) <i>เชียรชัย ณ นคร</i>	80	บาท
วัฒนธรรมกับการสร้างสังคมการเมืองประชาธิปไตย (2537) <i>ชัยอนันต์ สมุทวณิช</i>	15	บาท
โครงสร้างและกลไกทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ (พิมพ์ครั้งที่ 2 2537) <i>อมร จันทรมบูรณ</i>	60	บาท
คอนสติติวชันแนลลิสม์ (Constitutionalism) ทางออกของประเทศไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2 2537) <i>อมร จันทรมบูรณ</i>	60	บาท
ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อการปฏิรูปทางการเมือง ตามแนวทางคอนสติติวชันแนลลิสม์ (2537) <i>อมร จันทรมบูรณ</i>	40	บาท
สยามสู่ศตวรรษที่ 21 (พิมพ์ครั้งที่ 2 2537) <i>ชัยอนันต์ สมุทวณิช</i>	50	บาท
บริษัท การบินไทย จำกัด (2537) <i>บัณฑิต จันทรโรจนกิจ</i>	120	บาท

<b>การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (2537)</b>	80	บาท
บัณฑิต จันทร์โรจนกิจ		
กัลยา อุดมวิทิต		
วิมลรัตน์ สุขเจริญ		
<b>โครงการทางด่วนพิเศษขั้นที่สอง (2537)</b>	50	บาท
วิมลรัตน์ สุขเจริญ		
<b>งบประมาณจังหวัด (2537)</b>	60	บาท
ชัยอนันต์ สมุทวณิช		
<b>สภาตำบล (2537)</b>	150	บาท
ตระกูล มีชัย		
<b>นโยบายพรรคการเมืองไทยในการเลือกตั้ง 2538 (2538)</b>	20	บาท
กิริติพงศ์ แนวมาลี		
ณัฐทยา ขวัญรักษ์		
ประจักษ์ ก้องกีรติ		
วิน พรหมแพทย์		
<b>กระบวนทัศน์ใหม่ในการศึกษารัฐและสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 2 2538)</b>	40	บาท
ชัยอนันต์ สมุทวณิช		
<b>การปฏิรูปทางการเมือง (2538)</b>	20	บาท
ชัยอนันต์ สมุทวณิช		
<b>100 ปี แห่งการปฏิรูประบบราชการ วิวัฒนาการของอำนาจรัฐ และอำนาจการเมือง (พิมพ์ครั้งที่ 2 2538)</b>	150	บาท
ชัยอนันต์ สมุทวณิช		
<b>การกระจายอำนาจ (2538)</b>	100	บาท
ตระกูล มีชัย		
<b>Policies of Thai Political Parties in the 1995 General Election (1995)</b>	50	บาท
<i>Kiratipong Naewmalee, Nattaya Kuanrak, Prachak Kongkirati, Win Phromphaet (Translated and edited by Santhad Atthaseree, David Peters, Parichart Chotiya)</i>		



โดยสรุปแล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่าปัญหาที่  
เผชิญหน้าเราขณะนี้คือ ปัญหาการค้าบวรว  
ของมนุษย์เรา ซึ่งได้แก่การปรับเปลี่ยน  
จากการมีชีวิตอยู่ในสังคมปิดมาเป็น  
การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืน  
ในสังคมเปิด สังคมไทยได้ก้าวมาถึง  
จุดเปลี่ยนที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์  
และเป็นขั้นตอนที่ยากยิ่ง เป็นขั้นตอนที่  
ชนชั้นนำยุคสมัยต่าง ๆ ได้พยายาม  
เผชิญร้งฉ่วงเวลาขีดเวลาของการ  
เผชิญหน้ารับกับปัญหานี้ออกไป  
มานานแล้ว นั่นก็คือการปรับเปลี่ยน  
โครงสร้างทางอำนาจโดยเฉพาะอย่างยิ่ง  
ในสถานการณ์ที่สังคมโลกเป็นสังคมเปิด  
อย่างรอบด้าน สังคมไทยจะเผชิญร้ง  
การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปไม่ได้  
สักคำไปแล้ว เพราะทุกครั้งที่เกิด  
การเผชิญร้งการเปลี่ยนแปลง  
ด้วยการปฏิวัติรัฐประหาร ความเสียหาย-  
ความรุนแรงก็มีมากขึ้นทุกทีไป

ธนาคารเมืองไทย  
ISBN 974-8196-21-6



9 789748 196213

C 112

2000 50.00 บาท